

मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले पदसङ्गतिमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन

शोधार्थी

जानुका बराल

एम.एड्. दोस्रो वर्ष

क्याम्पस रोल नं. : ५/०६८/०६९

त्रि.वि.दर्ता नं. ९-३-०२१४-०३७७-२०११

परीक्षा रोल नं. : २१४०१३३/२०१४

शैक्षिक वर्ष : २०६८/२०६९

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षा शास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह

दोस्रो वर्षको नेपा. शि. ५९८

पाठ्यांशको प्रयोजनका लागि तयार

पारिएको

शोधपत्र

नेपाली भाषा शिक्षण विभाग

सुकुना बहुमुखी क्याम्पस

कोसीहरैँचा, मोरङ

२०७२/२०१६

ख

प्रतिबद्धता पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह दोस्रोवर्षको ने.पा. शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले पदसङ्गतिमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र मौलिक रूपमा तयार पारेकी छु । यसमा समाविष्ट गरिएका सामग्रीहरूलाई अन्य प्रयोजनका लागि कुनै पनि लिखित तथा विद्युतीय माध्यमहरूबाट प्रकाशन र प्रसारण गर्ने कार्य गरेको छैन । यस शोधपत्रमा प्रयोग भएका कुनै पनि सामग्रीहरूलाई मैले अनैतिक रूपमा लिइएको छैन ।

.....
जानुका बराल ग

शोधनिर्देशकको सिफारिसपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह दोस्रो बर्षको ने.पा.शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत मोरङिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले पदङ्गतिमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्रमा शोधार्थी जानुका बरालले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । कडा मेहेनत र लगनशीलताका साथ तयार पारिएको यस शोधकार्यप्रति म सन्तुष्ट छु । अतः यस शोधपत्रलाई आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति: २०७२/ /

.....
शोधनिर्देशक
(मेघनारायण श्रेष्ठ)
उपप्राध्यापक
सुकुना बहुमुखी क्याम्पस
कोशी हरैचा न.पा.
नेपाली भाषाशिक्षा विभाग

कृतज्ञताज्ञापन

अनुसन्धान आफैमा गहन र जटिल कार्य हो । शोधकार्य पूर्ण गर्नका लागि कठोर परिश्रम, धैर्यता र लगनशीलताको आवश्यकता पर्दछ । प्रस्तुत मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले पदसङ्गतिमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन शीर्षकको शोधकार्यका लागि शीर्षक चयनदेखि हालसम्म अनेकौं व्यस्तताका बावजुत पनि मलाई उचित सल्लाह, सुझाव, प्रेरणा र निर्देशनदिई आवश्यक खुराकी प्रदान गर्नुहुने श्रेष्ठ गुरु श्री मेघनारायण श्रेष्ठ ज्यू प्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । यस शोधकार्यका लागि उत्साह, सहयोग प्रदान गर्नुहुने विभागीय प्रमुख गुरु श्री अमृतप्रसाद आचार्य तथा विशेष सहयोग गर्नुहुने गुरु श्री गणेशप्रसाद दाहालप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्न चाहन्छु ।

मेरो शैक्षिक उन्नति र प्रगतिका लागि प्रेरणा र प्रोत्साहन प्रदान गर्नुहुने आदरणीय माता तथा स्व. पिताप्रति सदा ऋणी छु साथै मेरो शैक्षिक सफलताका लागि निरन्तर हौसला र महत्त्वपूर्ण सहयोग गर्नुहुने आदरणीय दिदी भिनाजुहरू क्रमशः विमला बराल (घिमिरे) / सन्तोष घिमिरे, मन्जु बराल (भट्टराई)/गोविन्द भट्टराई, बबिता बराल (न्यौपाने)/सुनिल न्यौपाने प्रति विशेष कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु ।

यस शोधपत्र तयार पार्नका लागि उचित सल्लाह, सुझाव, सामाग्री प्रदान गर्नुहुने आत्मीय मित्र सुनिता दर्जी प्रति विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु । त्यसै गरी यस शोध तयार पार्नका लागि आवश्यक सूचना प्रदान गर्नु हुने मित्रहरू प्रकाश भट्टराई, सुरेन्द्र रानामगर, कोपिला गुरूडलाई विशेष धन्यवाद दिदै अन्य क्षेत्रबाट सहयोग पुऱ्याउनु हुने मेरा आफन्त, शुभ चिन्तकहरू तथा सुकुना बहुमुखी क्याम्पस परिवारलाई पनि हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा यस शोध कार्यमा सहयोग गर्नुहुने सम्बन्धित क्षेत्रका प्र.अ., गुरुवर्ग, विद्यार्थीप्रति आभार प्रकट गर्दछु । शोधपत्र निर्माणको निम्ति कम्प्युटर टङ्कन गरी सहयोग गर्नुहुने श्री हरि गोपाल तिमिसिना ज्यूलाई धन्यवाद दिदै आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली भाषाशिक्षण विभाग समक्ष पेश गर्दछु ।

जानुका बराल

शोधशीर्षक : मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले पदसङ्गतिमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन

उद्देश्य : प्रस्तुत शोध निम्न लिखित उद्देश्यमा केन्द्रित रहेको छ :-

क) कक्षा आठका मोरडिया थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूको स्तरीय नेपाली भाषा सिक्दा

पदसङ्गतिमा गर्ने त्रुटिहरूको पहिचान गर्नु,

ख) ती त्रुटिहरूको वर्णन र विश्लेषण गर्नु,

ग) ती त्रुटिहरूको निराकरणका उपायहरू पत्ता लगाई सुझावहरू प्रस्तुत गर्नु ।

शोध निर्देशक : मेघनारायण श्रेष्ठ

शोधार्थी : जानुका बराल

क्याम्पस : सुकुना बहुमुखी क्याम्पस

पृष्ठ सङ्ख्या : १२+६३+८

शैक्षिक वर्ष : ०६८/०६९

प्रस्तुत शोध परिच्छेद एकमा परिचय रहेको छ । यस अन्तर्गत अध्ययनको पृष्ठभूमि समस्या कथन, उद्देश्य, अनुसन्धानात्मक प्रश्नहरू, अध्ययनको महत्त्व, भौगोलिक क्षेत्र मोरङ जिल्लाका बनगाँगा र तेतरिया गा.वि.स. का ४ वटा विद्यालयहरू तथा विषयगत क्षेत्र लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदर सङ्गतिका आधारमा पदसङ्गतिको अध्ययन गर्नु अध्ययनको परिसीमा तथा प्रयोग भएका प्राविधिक र पारिभाषिक शब्दहरू रहेका छन् ।

शोधको परिच्छेद दुईमा सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन र अवधारणात्मक ढाँचा रहेको छ । यसमा सैद्धान्तिक साहित्यको पुनरावलोकनमा व्यवहारवादी तथा मनोवादी सिकाइ सिद्धान्त रहेको छ । सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन अन्तर्गत विभिन्न पठ्यपुस्तक र शोधपत्रहरूको पुनरावलोकन रहेको छ । त्यसैगरी पुनरावलोकनको उपादेयताले शीर्षक चयन, समस्या कथन, उद्देश्य र क्षेत्र निर्धारण गर्नका लागि सहयोग पुऱ्याएको छ । अन्त्यमा सैद्धान्तिक अवधारणात्मक ढाँचा रहेको छ । परिच्छेद तीनमा अध्ययनको विधि र प्रक्रिया रहेको छ । यस अन्तर्गत अध्ययनको क्षेत्र तथ्याङ्क सङ्कलनका सामग्रीहरूमा प्राथमिक स्रोत र द्वितीय स्रोत, तथ्याङ्क सङ्कलन प्रक्रियामा प्रश्नावलीहरू रहेको छ भने तालिकीकरण वा सूचीकरण गरी तथ्याङ्कको व्याख्या तथा विश्लेषण गरिएको छ ।

परिच्छेद चारमा नतिजाको व्याख्या एवम् विश्लेषण रहेको छ । भाषिक एकाङ्गत त्रुटि, विकासशीलताका आधारमा, स्रोतका आधारमा, गम्भीरताका आधारमा स्वरूपका आधारमा, मात्राका आधारमा र औचित्यका आधारमा त्रुटिको वर्गीकरण गरिएको छ । पूर्वनिधारित कोटि पद्धति र

पश्चनिर्धारित कोटि पद्धति त्रुटिविश्लेषण पद्धति तथा पहिचान, वर्गीकरण र विश्लेषण प्रक्रिया रहेको छ । मोरडिया थारूभाषाको क्रियापदमा लिङ्ग निर्धारण नहुने, बहुवचनमा क्रियापद नहुने, पुरूषका आधारमा पनि क्रियापदमा भेद देखिदैन । प्राप्तमा नेपाली भाषामा आदरका चार तह छन् भने मोरडिया थारू भाषामा आदरका दुई तह रहेको छ ।

निष्कर्षमा मोरडिया थारूभाषा र नेपाली भाषा दुई प्रकारका लिङ्ग निर्धारण हुने, बहुवचन बनाउन नेपाली भाषामा 'हरू' प्रयोग हुने मोरडिया थारूभाषामा 'सियो' प्रयोग हुने, नेपाली भाषाको द्वितीय पुरूषका सर्वनामहरू तँ, तिमी, तपाईं, हजुर रहेको मोरडिया थारूभाषामा एउटा मात्र सर्वनाम 'त्याँ' प्रयोग भएको छ । अन्त्यमा नीतिगत तह, अभ्यास तह र अनुसन्धान तहका लागि सुझावहरू तथा भावी अनुसन्धान रहेको छ ।

शोधसार

शोधशीर्षक : मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले पदसङ्गतिमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन

उद्देश्य : प्रस्तुत शोध निम्न लिखित उद्देश्यमा केन्द्रित रहेको छ :-

- क) कक्षा आठका मोरडिया थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूको स्तरीय नेपाली भाषा सिक्दा पदसङ्गतिमा गर्ने त्रुटिहरूको पहिचान गर्नु,
- ख) ती त्रुटिहरूको वर्णन र विश्लेषण गर्नु,
- ग) ती त्रुटिहरूको निराकरणका उपायहरू पत्ता लगाई सुझावहरू प्रस्तुत गर्नु ।

शोध निर्देशक : मेघनारायण श्रेष्ठ

शोधार्थी : जानुका बराल

क्याम्पस : सुकुना बहुमुखी क्याम्पस

पृष्ठ सङ्ख्या : १२+६३+८

शैक्षिक वर्ष : ०६८/०६९

प्रस्तुत शोध परिच्छेद एकमा परिचय रहेको छ । यस अन्तर्गत अध्ययनको पृष्ठभूमि समस्या कथन, उद्देश्य, अनुसन्धानात्मक प्रश्नहरू, अध्ययनको महत्त्व, भौगोलिक क्षेत्र मोरड जिल्लाका बनिगामा र तेतरिया गा.वि.स. का ४ वटा विद्यालयहरू तथा विषयगत क्षेत्र लिङ्ग, वचन, पुरूष र आदर सङ्गतिका आधारमा पदसङ्गतिको अध्ययन गर्नु अध्ययनको परिसीमा तथा प्रयोग भएका प्राविधिक र पारिभाषिक शब्दहरू रहेका छन् ।

शोधको परिच्छेद दुईमा सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन र अवधारणात्मक ढाँचा रहेको छ । यसमा सैद्धान्तिक साहित्यको पुनरावलोकनमा व्यवहारवादी तथा मनोवादी सिकाइ सिद्धान्त रहेको छ । सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन अन्तर्गत विभिन्न पठ्यपुस्तक र शोधपत्रहरूको पुनरावलोकन रहेको छ । त्यसैगरी पुनरावलोकनको उपादेयताले शीर्षक चयन, समस्या कथन, उद्देश्य र क्षेत्र निर्धारण गर्नका लागि सहयोग पुऱ्याएको छ । अन्त्यमा सैद्धान्तिक अवधारणात्मक ढाँचा रहेको छ । परिच्छेद तीनमा अध्ययनको विधि र प्रक्रिया रहेको छ । यस अन्तर्गत अध्ययनको क्षेत्र तथ्याङ्क सङ्कलनका सामग्रीहरूमा प्राथमिक स्रोत र द्वितीय स्रोत, तथ्याङ्क सङ्कलन प्रक्रियामा प्रश्नावलीहरू रहेको छ भने तालिकीकरण वा सूचीकरण गरी तथ्याङ्कको व्याख्या तथा विश्लेषण गरिएको छ ।

ड

परिच्छेद चारमा नतिजाको व्याख्या एवम् विश्लेषण रहेको छ । भाषिक एकाङ्गत त्रुटि, विकासशीलताका आधारमा, स्रोतका आधारमा, गम्भीरताका आधारमा स्वरूपका आधारमा, मात्राका

आधारमा र औचित्यका आधारमा त्रुटिको वर्गीकरण गरिएको छ । पूर्वनिधारित कोटि पद्धति र पश्चनिधारित कोटि पद्धति त्रुटिविश्लेषण पद्धति तथा पहिचान, वर्गीकरण र विश्लेषण प्रक्रिया रहेको छ । मोरडिया थारूभाषाको क्रियापदमा लिङ्ग निर्धारण नहुने, बहुवचनमा क्रियापद नहुने, पुरूषका आधारमा पनि क्रियापदमा भेद देखिदैन । प्राप्तमा नेपाली भाषामा आदरका चार तह छन् भने मोरडिया थारू भाषामा आदरका दुई तह रहेको छ ।

च

निष्कर्षमा मोरडिया थारूभाषा र नेपाली भाषा दुई प्रकारका लिङ्ग निर्धारण हुने, बहुवचन बनाउन नेपाली भाषामा 'हरू' प्रयोग हुने मोरडिया थारूभाषामा 'सियो' प्रयोग हुने, नेपाली भाषाको

द्वितीय पुरूषका सर्वनामहरू तँ, तिमी, तपाईं, हजुर रहेको मोरडिया थारूभाषामा एउटा मात्र सर्वनाम 'त्याँ' प्रयोग भएको छ । अन्त्यमा नीतिगत तह, अभ्यास तह र अनुसन्धान तहका लागि

सुझावहरू तथा भावी अनुसन्धान रहेको छ ।

विषय सूची

पृष्ठ सङ्ख्या

परिच्छेद एक : परिचय	१-५
१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्या कथन	२
१.३ उद्देश्य	३
१.४ अनुसन्धानात्मक प्रश्नहरू	३
१.५ अध्ययनको महत्त्व	४
१.६ अध्ययनको परिसीमा	४
१.६.१ भौगोलिक क्षेत्र :	४
१.६.२ विषयगत क्षेत्र :	५
१.७ प्रयोग भएका पारिभाषिक तथा प्राविधिक शब्दहरू	५
परिच्छेद दुई : सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन र अवधारणात्मक ढाँचा	६-१५
२.१ सैद्धान्तिक साहित्यको पुनरावलोकन	६
२.२ सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन	७
२.२.१ पाठ्यपुस्तकहरूको पुनरावलोकन	७
२.२.२ शोधग्रन्थहरूको पुनरावलोकन :	८
२.३ पुनरावलोकनको उपादेयता	१२
२.४ सैद्धान्तिक / अवधारणागत ढाँचा	१५
परिच्छेद तीन : अध्ययनको विधि र प्रक्रिया	१६-१८
३.१ अध्ययनको ढाँचा	१६
३.२ जनसंख्या, नमुना	१६
३.३ नमुना छनोट प्रक्रिया	१६
३.४ अध्ययनको क्षेत्र	१६
३.५ तथ्याङ्क सङ्कलनका सामग्रीहरू	१७
३.५.१ प्राथमिक स्रोत	१७
३.५.२ द्वितीय स्रोत :	१७
३.६ तथ्याङ्क सङ्कलन प्रक्रिया	१७

३.७ तथ्याङ्कको व्याख्या तथा विश्लेषण प्रक्रिया	१७
परिच्छेद चार : नतिजाको व्याख्या एवम् विश्लेषण	१९-५७
४.१ परिचय	१९
४.२ तथ्याङ्कको प्रस्तुतीकरण, व्याख्या र विश्लेषण	१९
४.२.१ थारूभाषा	१९
४.३. त्रुटि विश्लेषणको सैद्धान्तिक परिचय र पदसङ्गतिगत त्रुटि	२१
४.३.१ त्रुटिको परिचय	२१
४.३.२ त्रुटि विश्लेषणको परिचय	२२
४.३.३ त्रुटि विश्लेषणको महत्त्व र उपयोगिता	२३
४.३.४ त्रुटि विश्लेषणको सैद्धान्तिक परिचय	२४
४.४ त्रुटिको वर्गीकरण	२५
४.४.१ भाषिक एकाङ्गगत त्रुटि	२५
४.४.१.१ उच्चारणगत त्रुटि	२५
४.४.१.२ वर्ण विन्यासगत त्रुटि	२५
४.४.१.३ रूपरचनागत त्रुटि	२५
४.४.१.४ शब्दभण्डारगत त्रुटि	२६
४.४.१.५ पदावलीगत त्रुटि	२६
४.४.१.६ वाक्यगत त्रुटि	२६
४.४.१.७ अर्थगत त्रुटि	२६
४.४.१.८ संकथनगत त्रुटि	२६
४.४.२ विकासशीलताका आधारमा त्रुटिहरू	२६
४.४.२.१ अव्यवस्थित त्रुटि	२६
४.४.२.२ व्यवस्थित त्रुटि	२७
४.४.२.३ उत्तर व्यवस्थित त्रुटि	२७
४.४.३ स्रोतका आधारमा त्रुटि	२७
४.४.३.१ भाषान्तरित त्रुटि	२७
४.४.३.२ अन्तरभाषिक त्रुटि	२७
४.४.४ गम्भीरताका आधारमा	२८

४.४.४.१ अर्थ घातक त्रुटि	२८
४.४.४.२ अर्थ अघातक त्रुटि	२८
४.४.५ स्वरूपगत त्रुटि	२८
४.४.५.१ लोपगत त्रुटि	२८
४.४.५.२ थपोटगत त्रुटि	२८
४.४.५.३ विपर्ययगत त्रुटि	२८
४.४.६ मात्राका आधारमा	२८
४.४.६.१ आंशिक त्रुटि	२९
४.४.६.२ व्यापक त्रुटि	२९
४.४.७ औचित्यका आधारमा	२९
४.४.७.१ औचित्यपूर्ण त्रुटि	२९
४.४.७.२ अनौचित्यपूर्ण त्रुटि	२९
४.५ त्रुटिविश्लेषण पद्धति	२९
४.५.१ पूर्वनिर्धारित कोटि पद्धति	३०
४.५.२ पश्चनिर्धारित कोटि पद्धति	३०
४.६ त्रुटि विश्लेषण प्रक्रिया	३१
४.६.१ पहिचान	३१
४.६.२ वर्गीकरण	३१
४.६.३ विश्लेषण	३२
४.७ त्रुटिविश्लेषणको अभ्यास	३२
४.८ पदसङ्गतिको परिचय	३३
४.९ पदसङ्गतिगत त्रुटि	३५
४.९.१ लिङ्गगत त्रुटि	३५
४.९.२ बचनसङ्गतिगत त्रुटि	३६
४.९.३ पुरुष सङ्गतिगत त्रुटि	३६
४.९.४ आदरसङ्गतिगत त्रुटि	३७
४.१० पदसङ्गतिगत त्रुटिहरूको वर्गीकरण/तालिकीकरण तथा विश्लेषण र त्रुटि निराकरणका उपायहरू	३७

४.१०.१ पदसङ्गतिगत त्रुटिहरूको वर्गीकरण	३७
४.१०.१.१ लिङ्ग सङ्गतिगत त्रुटिहरू	३९
४.१०.१.१ लिङ्ग सङ्गतिगत त्रुटिहरूको पहिचान	३९
४.१०.१.१.२ लिङ्गसङ्गतिगत त्रुटि निराकरणका उपायहरू	४४
४.१०.१.२ वचन सङ्गतिगत त्रुटिहरू	४४
४.१०.१.२.१ वचनसङ्गतिगत त्रुटिहरूको पहिचान	४५
४.१०.१.२.२ वचनसङ्गतिगत त्रुटि निराकरणका उपायहरू	४७
४.१०.१.३ पुरुषसङ्गतिगत त्रुटिहरू	४७
४.१०.१.३.१ पुरुषसङ्गतिगत त्रुटिहरूको पहिचान	४८
४.१०.१.३.२ पुरुषसङ्गतिमा त्रुटि निराकरणका उपायहरू	५१
४.१०.१.४ आदरसङ्गतिगत त्रुटिहरू	५२
४.१०.१.४.१ आदरसङ्गतिगत त्रुटिहरूको पहिचान	५३
४.१०.१.४.२ आदरसङ्गतिगत त्रुटि निराकरणका उपायहरू	५५
४.११ प्राप्ति तथा सारांश	५६
४.११.१ प्राप्ति	५६
४.११.२ सारांश	५६
परिच्छेद पाँच : निष्कर्ष र सुभावा	५८-६३
५.१ निष्कर्ष	५८
५.२ सुभावाहरू	५९
५.२.१ नीतिगत तहका लागि सुभावा	६०
५.२.२ अभ्यास तहका लागि सुभावा	६१
५.२.३ अनुसन्धान तहका लागि सुभावा	६२
५.३ भावी अनुसन्धान	६३
सन्दर्भ सामग्री	
परिशिष्ट	

तालिका सूची

पृष्ठ

तालिका सं. १	आदरसङ्गतिगत त्रुटि	३७
तालिका सं. २	नेपाली भाषाका शुद्ध वाक्यहरू	४०
तालिका सं. ३	त्रुटियुक्त र शुद्ध वाक्यहरू	४०
तालिका सं. ४	लिङ्गसङ्गतिगत विवरण	४१
तालिका सं. ५	मोरडिया थारूभाषा र नेपाली भाषाको लिङ्गसङ्गतिगत तुलना	४२
तालिका सं. ६	वचनसङ्गतिगत त्रुटियुक्त वाक्यहरू	४५
तालिका सं. ७	वचनसङ्गतिगत विवरण	४५
तालिका सं. ८	मोरडिया थारूभाषा र नेपाली भाषाका तुलनात्मक वाक्यहरू	४६
तालिका सं. ९	नेपाली भाषाका पुरुषसङ्गतिगत शुद्ध वाक्यहरू	४८
तालिका सं. १०	मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूको त्रुटियुक्त वाक्यहरू	४९
तालिका सं. ११	पुरुषसङ्गतिगत विवरण	४९
तालिका सं. १२	मोरडिया थारूभाषा र नेपाली भाषाको तुलना	५०
तालिका सं. १३	नेपाली भाषामा आदरार्थीका तहहरू	५३
तालिका सं. १४	मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूका त्रुटियुक्त वाक्यहरू	५३
तालिका सं. १५	आदरसङ्गतिगत विवरण	५४
तालिका सं. १६	नेपाली र मोरडिया थारूभाषाका आदरका तहहरू	५४

संक्षिप्त शब्दहरू

एम.एड.	-	मास्टर्स इन एजुकेसन (शिक्षाचार्य)
त्रि.वि.	-	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपा. शि.	-	नेपाली शिक्षा
गा.वि.स.	-	गाउँ विकास समिति
न.पा.	-	नगरपालिका
नि.मा.वि.	-	निम्न माध्यमिक विद्यालय
मा.वि.	-	माध्यमिक विद्यालय
पृ	-	पृष्ठ
क्र.सं.	-	क्रम संख्या
उदा.	-	उदाहरण
सं.	-	संख्या

परिच्छेद : एक

परिचय

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि

भाषा विचार विनिमयको माध्यम हो (न्यौपाने र अन्य, २०६७ : १)। त्यसैले मानिस मानिसबीचमा भाषाको आदानप्रदान सहज रहेको पाइन्छ। नेपालका सन्दर्भमा नेपालको संविधान २०४७ अनुसार नेपाली भाषा नेपालको राष्ट्र भाषा हो र अन्य भाषाहरू राष्ट्रिय भाषाहरू हुन् भनिएकोमा नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ अनुसार नेपालमा बोलिने सबै भाषाहरू राष्ट्र भाषा हुन् (नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ : २) भनी नेपालमा बोलिने भाषाहरूलाई राष्ट्र भाषाकै स्तरमा राखिएको छ।

नेपाल बहुजातीय, बहुसांस्कृति र बहुभाषिक मुलुक हो (भण्डारी र पौडेल, २०६८ : ६६)। त्यसैले नेपालका सम्पूर्ण जातजाति, संस्कृति र भाषाको आ आफ्नै किसिमको भिन्न भिन्न पहिचान र विशेषता रहेको पाइन्छ। राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार भाषाहरूको सर्वेक्षण गर्दा हाल यहाँ १२३ भाषाहरू बोलिन्छन् (केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०६८)। नेपालमा वि.सं. २०६८ को जनगणना अनुसार १२३ वटा भाषा र १२६ जाति रहेका छन्। वि.सं. २०६८ को जनगणना अनुसार नेपालको कुल जनसङ्ख्या २, ६४, ९४,५०४ मध्ये १,१८,२६,९५३ नेपाली मातृभाषी वक्ताहरू रहेको देखिन्छ। नेपालमा कुल जनसंख्याको ४४.५ प्रतिशत वक्ताहरूले नेपाली भाषालाई पहिलो र मातृभाषाका रूपमा बोल्दछन् (ऐ.)।

शिक्षा ऐन २०२८ अनुसार विद्यालयमा शिक्षाको माध्यम नेपाली भाषा र अङ्ग्रेजी भाषा वा दुवै भाषा हुनेछ भनिएको छ (शिक्षा ऐन, २०२८, शिक्षा तथा खेलकुद सम्बन्धी केही संशोधन गर्न बनेको विधेयक २०६३, ७ : १) भनी शिक्षाको माध्यम भाषाका बारेमा प्रस्ट पारिएको छ। यसरी हेर्दा के स्पष्ट हुन्छ भने अङ्ग्रेजी भाषालाई शिक्षाको माध्यम भाषा भनिए पनि यो भाषा नेपालको सम्पूर्ण भूभागमा लागू गर्न सकिने परिस्थिति भने छैन। त्यसकारण, नेपाली भाषा नै नेपालको शिक्षाको प्रमुख माध्यम भाषा भएका कारण दोस्रो भाषी विद्यार्थीलाई अनिवार्य रूपमा यो भाषा सिक्नै पर्ने अवस्था रहेको छ।

तुम्बाहाङ २०६७ का अनुसार - नेपालको हिमाल, पहाड, तराई तथा भित्री मधेसका बाहुन, क्षेत्री, सन्यासी, दमाई, कामी, सार्कीहरू नेपाली भाषा मातृभाषाका रूपमा बोल्दछन् भने हिमाली

भेकका व्यासी, भोटे, शेर्पा र थकालीहरू आ आफ्नो जातीय भाषा बोल्दछन् । त्यसैगरी पहाडी भेगका भुजेल, बराम, चेपाङ, छन्त्याल, दुरा, गुरूङ, हायु, ट्याल्मो, जिरेल, कुसुन्डा, लेप्चा, लिम्बू, मगर, पहरी, राई, तामाङ, थामी, याख्वा आदि भाषाहरू बोलिन्छन् (श्रेष्ठ, २०६९ : ४६) । यसरी नेपालको तराईमा धिमाल, भाँगाङ, किसान, मेचे, राजवंशी, सतार, थारू आदि भाषाहरू बोलिन्छ । तराईकै भूभागमा भा, मिश्र, यादव, साह, मैथिली, अवधि, वज्जिका, भोजपुरी भाषाहरू बोल्दछन् (ऐ.: ६७) । यसरी हिमाल, पहाड र तराईका कामी, दमाई, सार्की, क्षेत्री, बाहुन आदि जातिहरूले नेपाली भाषा पहिलो भाषा तथा मातृभाषाका रूपमा बोल्दछन् भने अन्य जातिहरूले मातृभाषाका रूपमा आ-आफ्नै भाषा बोल्दछन् र नेपाली भाषालाई दोस्रो भाषा तथा सरकारी कामकाजको भाषा, शिक्षाको माध्यम भाषा र सम्पर्क भाषाका रूपमा प्रयोग गर्ने गर्दछन् ।

माथि उल्लिखित भाषाहरू मध्ये नेपालको मोरङ जिल्लाको तराईमा बोलिने एउटा भाषा थारू भाषा पनि हो । यस भाषाका पनि अन्य भाषाको जस्तै आफ्नै किसिमको संस्कृति, पहिचान र विशेषता रहेको छ । थारू समुदायमा परापूर्व कालदेखि मातृभाषाका रूपमा बोलिने भाषा नै थारू भाषा हो । नेपालभित्र बोलिने भारोपेली परिवार अन्तर्गत पर्ने थारू भाषा नेपालको पूर्व मेचीदेखि पश्चिम महाकालीसम्म तराई र भित्री मधेसमा बसोबास गर्ने थारू जातिले बोल्ने भाषा हो (गेलाल, २०६७ : २३) । वि.सं. २०६८ सालको जनगणना अनुसार नेपालमा थारू मातृभाषीहरूको कुल जनसंख्या १५,२९,८७५ रहेको छ । यो कुल जनसंख्याको ५.८ प्रतिशत हो (केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०६८) । त्यसैगरी थारू भाषाको स्थानलाई खोतल्दै जाँदा नेपाली भाषापछिको चौथो स्थानमा परेको नेपालको राष्ट्र भाषा हो (ऐ) । थारू भाषाभित्र पनि विविध भाषिक भेद रहेको पाइन्छ । ती मध्ये मोरङिया थारू भाषीहरूको आफ्नै वैशिष्ट्य रहेको छ ।

१.२ समस्या कथन

नेपाली भाषा र थारू भाषा यी दुवै समुदायिक भाषा रहेपनि यी दुवै भाषाको आफ्नै किसिमको स्वरूप र सङ्गतिगत व्यवस्था रहेको पाइन्छ । थारू भाषाभाषी वक्ताहरूको अधिक बसोबास रहेको ठाउँमा थारू विद्यार्थीलाई नेपाली भाषामा शिक्षण गर्ने सम्बन्धमा यो समस्यामूलक रहेको छ । नेपाली भाषा नेपालको राष्ट्र भाषा, सरकारी कामकाजको भाषा र व्यापक सम्प्रेषणको भाषा भएको कारणले दोस्रो भाषी वक्ताहरू वाध्यात्मक परिस्थितिले गर्दा नेपाली भाषाको प्रयोग गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ । त्यसैले भिन्न मातृभाषी वक्ताहरूको बोध क्षमता वृद्धिका लागि पनि यो कार्य समस्यापूर्ण रहेको पाइन्छ ।

भाषा सिकाइका क्रममा मातृभाषाको प्रभाव लक्ष्य भाषामा देखिनु स्वभाविक मानिन्छ । थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषालाई दोस्रो भाषाका रूपमा सिक्दा पनि थारू भाषाको प्रभाव नेपाली भाषामा पर्न सक्ने हुँदा नेपाली भाषाका विभिन्न पक्षहरूमा त्रुटि हुन सक्ने बढी सम्भावना देखिन्छ । त्यसैले स्तरीय नेपाली भाषा सिक्ने सिकारूहरूका लागि यो अध्ययन समस्या मुलक रहेको छ ।

प्रस्तुत अध्ययन मोरडिया थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूलाई लक्षित गरी भाषा सम्बन्धी हुने सङ्गतिगत व्यवस्थाको त्रुटिहरूलाई समेटिएको छ । जसलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ :-

१. कक्षा ८ का मोरडिया थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली भाषा सिक्दा पदसङ्गतिमा के-कस्ता त्रुटिहरू गर्दछन् ?
२. ती त्रुटिहरूको पहिचान, वर्णन र विश्लेषण कसरी गर्न सकिन्छ ?
३. ती त्रुटिहरू निराकरणका लागि के-कस्ता सुझावहरू दिन सकिन्छ ?

१.३ उद्देश्य

प्रस्तुत शोधकार्य देहायका उद्देश्यमा केन्द्रित रहेको छ :

- (क) कक्षा ८ का मोरडिया थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली भाषा सिक्दा पदसङ्गतिमा गर्ने त्रुटिहरूको पहिचान गर्नु,
- (ख) ती त्रुटिहरूको वर्णन र विश्लेषण गर्नु,
- (ग) ती त्रुटिहरूको निराकरणका उपायहरू पत्ता लगाई सुझावहरू प्रस्तुत गर्नु ।

१.४ अनुसन्धानात्मक प्रश्नहरू

प्रस्तुत शोधपत्रका लागि निम्न अनुसन्धानात्मक प्रश्नहरू समावेश गरिएको छ :

- (क) कक्षा ८ का मोरडिया थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली भाषा सिक्दा पदसङ्गतिमा के-कस्ता त्रुटिहरू गर्दछन् ?
- (ख) ती त्रुटिहरूको पहिचान, वर्णन र विश्लेषण कसरी गर्न सकिन्छ ?
- (ग) ती त्रुटिहरू निराकरणका लागि के-कस्ता सुझावहरू दिन सकिन्छ ?

१.५ अध्ययनको महत्त्व

त्रुटि भाषा सिकाइको द्योतक हो (भट्टराई, २०६८ : १९) । त्यसैले त्रुटि विना भाषा सिकाइ चुनौतीपूर्ण र कठिन रहेको छ । भाषाका सुनाइ, बोलाइ, पढाइ र लेखाइ जस्ता आधारभूत भाषिक

सीप विकास गर्न थारूभाषी विद्यार्थीहरूलाई पदसङ्गतिगत त्रुटिले सहयोग पुऱ्याउदछ । यस्ता भाषिक सीपले सिकारूका ग्रहणात्मक तथा पहिचानात्मक क्षमता अभिवृद्धि गर्ने गर्दछ । त्यसैले थारू भाषा पनि नेपालको राष्ट्रभाषा भएकाले यस भाषा सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने अन्य अनुसन्धानकर्तालाई मार्ग प्रशस्त गर्दछ ।

नेपाली भाषाका शब्द तथा वाक्यहरू थारूभाषामा उल्था गरी शिक्षण सिकाइ गर्न शिक्षकहरूलाई यस शोधले केही मात्रामा सघाउ पुऱ्याउदछ । त्यसैले भाषाको पदसङ्गतिगत त्रुटिहरूले गर्दा अभिव्यक्ति अप्रभावकारी र अशोभनीय हुन्छ । यसले भाषा सिकाइमा नकारात्मक प्रभाव पारी भाषाको सम्प्रेषणीय तथा बोध सन्दर्भमा पनि नकारात्मक प्रभाव पार्दछ । थारू भाषाको पनि आफ्नै किसिमको पदसङ्गतिगत नियम तथा मौलिक संरचना हुनेहुँदा स्तरीय नेपाली बोल्दा तथा लेख्दा गाह्रो परेको देखिन्छ । यस्ता त्रुटिहरू निराकरण गर्न यस अध्ययनको महत्त्व रहेको छ ।

पदसङ्गतिगत त्रुटिहरू हुनुमा विशेष गरेर मातृभाषाको अनुभवको प्रभावलाई प्रमुख रूपमा लिइन्छ । नेपाली भाषा र थारूभाषा दुवै भारोपेली परिवारको भाषा भए पनि यी दुई भाषाका आफ्नै किसिमका स्वरूप र पदसङ्गतिगत व्यवस्था रहेको पाइन्छ । थारू भाषिहरूको अत्याधिक बाहुल्य रहेको स्थानमा थारूभाषी विद्यार्थीहरूलाई नेपाली शिक्षण गर्ने सन्दर्भमा प्रस्तुत अध्ययन महत्त्वपूर्ण रहेको छ । त्यसैगरी अभिभावकहरूमा आफ्नो परम्परा र संस्कृतिको जगेर्ना गर्नु पर्ने भावना जागृत भएको छ ।

नेपालमा रहेका दोस्रो भाषी मूलतः थारू भाषी विद्यार्थी, शिक्षक तथा अन्य व्यक्तित्वहरूका लागि नेपाली भाषा शिक्षण सहजीकरणको गोरेटो बन्न सक्ने भएकाले गर्दा यस शोधकार्यको महत्त्वपूर्ण स्थान रहेको छ । विशेषतः मोरङ जिल्लामा बसोबास गर्ने मोरङिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूलाई सरल, सहज र प्रभावकारी ढंगले दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषा शिक्षणका लागि यो शोधले केही हदसम्म सघाउ पुऱ्याउने हुँदा यसको अझ महत्त्व रहेको छ ।

१.६ अध्ययनको परिसीमा

१.६.१ भौगोलिक क्षेत्र

प्रस्तुत अध्ययन मोरङ जिल्लाको दुईवटा गा.वि.स.हरू बनिगामा र तेतरिया मध्येबाट दुई/दुई वटा विद्यालयहरू क्रमशः श्री पब्लिक उ.मा.वि. धनिबनिगाउँ १ र श्री गणेश मा.वि. बनिगामा ९ का १५/१५ जना विद्यार्थीहरू तथा तेतरिया गा.वि.स.का श्री आदर्श शिक्षा निकेतन नि.मा.वि. तेतरिया २ र श्री देवी मा.वि. तेतरिया ८ का क्रमशः १६/१६ जना विद्यार्थीहरू गरी जम्मा ६२ जना मोरङिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूलाई लिइएको छ ।

१.६.२ विषयगत क्षेत्र

- प्रस्तुत अध्ययन कक्षा ८ मा अध्ययनरत मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली भाषा सिक्दा लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन गरिएको छ ।
- यो अध्ययन नेपाली भाषा र मोरडिया थारू भाषाका पदसङ्गतिगत प्रकृति वा स्वरूपको तुलना मात्र गरिएको छ ।
- यस अध्ययन स्तरीय नेपाली भाषा सिक्दा हुने पदसङ्गतिगत त्रुटिहरूको पहिचान, वर्णन र विश्लेषण गरी त्यस्ता त्रुटिहरूको निराकरणका लागि आवश्यक सुझावहरू प्रस्तुत गर्नुमा केन्द्रित रहेको छ ।
- यी बाहेकका कुराहरू यस शोधकार्यको समीक्षाका रूपमा रहेका छन् ।

१.७ प्रयोग भएका पारिभाषिक तथा प्राविधिक शब्दहरू

प्रस्तुत अध्ययनमा प्रयोग भएका पारिभाषिक तथा प्राविधिक शब्दहरू देहाय बमोजिम रहेका छन्

:-

मोरडिया
सिद्धान्त
विश्लेषण
पुनरावृत्ति
पुनर्बल
पुनरावलोकन
बहुवैकल्पिक
प्रतिनिधि
सञ्चार

परिच्छेद दुई

सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन र अवधारणात्मक ढाँचा

२.१ सैद्धान्तिक साहित्यको पुनरावलोकन

भाषा सिकाइ अनुभवमा आधारित हुन्छ भन्ने सिद्धान्त व्यवहारवादी सिकाइ सिद्धान्त हो । व्यवहारवादका अनुसार भाषा सिकाइमा बुद्धि वा मनको सक्रियता रहँदैन । यसको प्रमुख माध्यम अनुभव नै हो (भण्डारी र पौडेल, २०६८ : १३४) । व्यवहारवादी सिकाइ सिद्धान्त अनुसार बालकलाई नियन्त्रित वातावरणमा अभ्यस्त गराइन्छ । जबसम्म उसले सही प्रतिक्रिया दिन सक्दैन, तबसम्म शिक्षकले निरन्तर उपयुक्त वातावरण प्रदान गरेर त्रुटिहरू सच्याउन अभ्यस्त रहनु पर्दछ । व्यवहारवादी सिद्धान्त स्किनरको सिद्धान्तसँग सम्बन्धित रहेको छ । उक्त सिद्धान्त अनुसार भाषा सिकाइमा अभ्यास तथा पुनर्बलका साथै अनुभवबाट सिक्दै पूर्णता प्रदान गर्दछ भन्ने व्यवहारवादी सिद्धान्तको मान्यता रहेको छ ।

सन् १९६० को दशकपछि सुरु भएको अन्तर्भाषिक अवस्थाको अध्ययनका क्रममा त्रुटि विश्लेषणका प्रारूप देखिन थाले (पौडेल, २०६९ : १९९) । यस मान्यतालाई हेर्दा भाषा सिकाइका क्रममा सिकारूहरूले अत्याधिक त्रुटिहरू गर्ने गर्दछन् । त्यस्ता त्रुटिहरूको निराकरणका लागि सकारात्मक पुनर्बलको आवश्यकता पर्दछ । सिकाइका क्रममा अभ्यास, पुनरावृत्ति र दण्डको प्रयोग गरिन्छ । त्यसैले दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषा सिक्ने सिकारूहरूलाई भाषा सिकाइमा दक्ष बनाउनका लागि व्यवहारवादी सिद्धान्तको उपयोग गरिएको छ । नेपाली भाषा सिक्दा पदसङ्गतिमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन व्यवहारवादी सिद्धान्तसँग सम्बन्धित रहेको छ । यस सिद्धान्तको माध्यमबाट दोस्रो भाषा सिकाइ कार्यले सफलता हासिल गर्न सक्छ ।

व्यवहारवादी सिद्धान्तका विरुद्धमा जन्मिएको सिद्धान्त मनोवादी सिद्धान्त हो । मनोवादी सिद्धान्तका मुख्य मान्यता भाषा सिकाइ जन्मजात गुण हो (ढकाल, २०६९/०७० : ३९) । त्यसैले भाषा सिकाइ अनियन्त्रित तर सहज र स्वाभाविक वातावरणमा प्रभावकारी हुने कुरा प्रमाणित हुन्छ । यसरी मान्छेमा मनमस्तिष्क छ, तर्कबुद्धि छ, विशिष्ट सिर्जनशीलता रहेको हुन्छ (ऐ. : ४०) । यस सिद्धान्त अनुसार बालकलाई भाषा सिकाइका लागि नियन्त्रित वातावरणको आवश्यकता पर्दैन तर सहज र स्वाभाविक परिस्थितिमा भाषा सिकाइ सम्भव हुन्छ भन्ने कुरा विश्वास गरिन्छ ।

व्यवहारवादी सिद्धान्तले अनुभवका आधारमा भाषा सिकाइ हुन्छ भन्दछन् भने मनोवादीहरू आनुवांशिक वा जन्मजात गुण हो भन्दछन् । यसरी व्यवहारवाद र मनोवादमा फरक पाउन सकिन्छ

। यी दुवै मान्यतालाई हेर्दा प्रस्तुत शोधको शीर्षक थारूभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली भाषा सिक्दा पदसङ्गतिमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययनसँग निकट सम्बन्ध रहेको पाइन्छ ।

२.२ सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन

कुनै पनि शोधकार्यको सन्दर्भमा त्यस सम्बन्धी भएका सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकनले आगामी गरिने शोधकार्यलाई मार्ग निर्देशन गर्ने भएकाले प्रस्तुत शोधकार्यको शीर्षकसँग सम्बद्ध पाठ्यपुस्तक तथा शोधपत्रहरूलाई सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकनका रूपमा निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

२.२.१ पाठ्यपुस्तकहरूको पुनरावलोकन

भण्डारी र अन्य (२०६८) द्वारा प्रायोगिक भाषाविज्ञानका प्रमुख आयाम शीर्षकको पुस्तक तयार पारिएको छ । यो पुस्तक त्रि.वि. शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्ष नेपा.शि. ५२३ को पाठ्यांशमा आधारित भएर तयार पारिएको छ । यो पुस्तकमा 'त्रुटि विश्लेषण' शीर्षकमा एक एकाइ तयार पारिएको छ । यस एकाइमा त्रुटि विश्लेषणको सैद्धान्तिक अवधारणा, त्रुटि र अन्तर्भाषा, त्रुटिका क्षेत्र र त्रुटिहरूको वर्गीकरण, त्रुटि विश्लेषण, व्याख्या/वर्णन, त्रुटिको निराकरण (मूल्याङ्कन), त्रुटि विश्लेषणको अभ्यास र त्रुटि विश्लेषण र भाषा शिक्षण जस्ता उपशीर्षकहरू उल्लेख गरिएको छ । तर थारू भाषी विद्यार्थीहरूले गर्ने त्रुटिहरूका बारेमा यहाँ कुनै कुरा उल्लेख छैन ।

पौडेल (२०६९) द्वारा प्रायोगिक भाषाविज्ञानका प्रमुख आयामहरू शीर्षकको पुस्तक तयार पारिएको छ । यो पुस्तक त्रि.वि. शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्ष नेपा.शि. ५२३ को पाठ्यांशमा आधारित भएर तयार पारिएको छ । यो पुस्तकमा 'त्रुटि विश्लेषण' शीर्षकको एउटा एकाइ तयार पारिएको छ । यस एकाइमा त्रुटि विश्लेषणको सैद्धान्तिक अवधारणा, त्रुटि र अन्तर्भाषा, त्रुटिका क्षेत्र र त्रुटिहरूको वर्गीकरण, त्रुटि विश्लेषण प्रक्रिया र त्रुटि विश्लेषण र भाषा शिक्षण जस्ता उपशीर्षकहरू उल्लेख गरिएको छ । तर पदसङ्गतिगत त्रुटिहरूको अध्ययन भएको छैन ।

श्रेष्ठ (२०६९) द्वारा दोस्रो/माध्यम भाषाका रूपमा नेपाली शिक्षण : समस्या र सहजीकरणका उपायहरू शीर्षकको एक लेख रहेको छ । उक्त लेखमा पहिलो भाषाका रूपमा नेपाली भाषा सिकाइ, दोस्रो भाषा सिकाइको स्वरूप, दोस्रो/माध्यम भाषाको रूपमा नेपाली शिक्षणका समस्याहरू, सहजीकरणका उपायहरू जस्ता उपशीर्षकहरू उल्लेख गरिएको छ । यस

लेखमा पहिलो भाषाको रूपमा नेपाली भाषा सिकाइको बारेमा व्याख्या गरिएको तथा दोस्रो भाषाको स्वरूपका बारेमा चर्चा गरिएको छ । पहिलो भाषा र दोस्रो भाषाको सिकाइ तथा स्वरूपलाई बुँदागत रूपमा व्याख्या गरिएको छ । त्यस्तै दोस्रो/माध्यम भाषाका रूपमा नेपाली शिक्षणका समस्याहरूलाई पनि फरक फरक बुँदाहरूमा समावेश गरिएको छ । यस लेखमा सहजीकरणका उपायहरू पनि प्रस्तुत गरिएको छ । सहजीकरणका उपायहरूमा मौखिक माध्यमका रूपमा मातृभाषा, विद्यालयको परिवेशमा मातृभाषा, द्विभाषिक शिक्षा, पाठ्यसामग्री निर्माण र मातृभाषाको प्रशिक्षण गरी जम्मा पाँच ओटा मुख्य र त्यसभित्र अन्य उपायहरू समावेश गरिएको छ । यस लेखमा दोस्रो भाषाको बारेमा उल्लेख गरिएको भए पनि थारू भाषाको पदसङ्गतिका बारेमा कुनै किसिमको परिचर्चा गरिएको छैन ।

२.२.२ शोधग्रन्थहरूको पुनरावलोकन :

पौड्याल (वस्ती) (२०५८) द्वारा कक्षा सातमा अध्ययनरत थारू भाषी विद्यार्थीहरूमा पाइने त्रुटिहरूको अध्ययन शीर्षकमा एक शोध पत्र तयार पारिएको छ । यो अध्ययनको उद्देश्य सस्वर पठन, शब्दोच्चारण, वाक्यगठन र वर्णविन्यासमा विद्यार्थीहरूले गर्ने त्रुटिहरू लगाउने तथा क्षेत्रगत विद्यार्थीहरूले गरेका त्रुटिहरूको तुलनात्मक अध्ययन विश्लेषण गरी त्यसबाट निस्केको निष्कर्षका आधारमा सुझावहरू प्रस्तुत गर्नु रहेको छ । यो अध्ययन क्षेत्रीय सामग्री सङ्कलन विधिमा आधारित रहेको छ । यो अनुसन्धानले थारूभाषी विद्यार्थीहरूले आदर व्यवस्थामा कर्ता र क्रियापदको सङ्गति व्यवस्थामा बढी त्रुटि गरेको देखाइएको छ । त्यसैगरी निजी विद्यालका विद्यार्थीहरूले चन्द्रविन्दु, शिरविन्दु, हलन्त र श्-ष्-स् सम्बन्धी बढी त्रुटि गरेका छन् भनी निष्कर्ष निकालिएको छ । यसमा थारूभाषी विद्यार्थीमा पाइने त्रुटिहरूको अध्ययन मात्र गरेको पाइन्छ । थारूभाषी विद्यार्थीहरूले गर्ने पदसङ्गतिको अध्ययन भने भएको छैन ।

पोखरेल (२०६२) द्वारा कक्षा नौमा अध्ययनरत मारवाडी भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषामा गर्ने भाषिक त्रुटिहरूको अध्ययन शीर्षकमा एक अनुसन्धान तयार पारिएको छ । यस अध्ययनको उद्देश्य पद्य कविता वाचन गर्दा गति, यति र लयमा हुने त्रुटिहरू पत्ता लगाउनु, शब्दोच्चारण र वर्णविन्यास सम्बन्धी गरेका त्रुटिहरू पत्ता लगाउनु, बहुसङ्ख्यक मारवाडी समुदायका विद्यार्थीहरूले अध्ययन गर्ने विद्यालयका विद्यार्थीहरूबीच गरिने त्रुटिहरूको तुलनात्मक अध्ययन, विश्लेषण गर्नु र प्राप्त निष्कर्षका आधारमा सुझावहरू प्रस्तुत गर्नु रहेको छ । यो अध्ययन क्षेत्रीय सामग्री सङ्कलन विधिमा आधारित रहेको छ । यस शोधमा वर्णविन्यासका क्षेत्रमा तुलना गर्दा बहुसङ्ख्यक र अल्पसङ्ख्यक मारवाडी भाषी विद्यार्थीहरूबीच गरिएको छ । जसमा बहुसङ्ख्यक मारवाडी

अध्ययनरत विद्यालयका २०/२० विद्यार्थीहरूले वर्णविन्यासमा ३० त्रुटिहरू मध्ये २० देखि ३० त्रुटिहरू गर्ने ३० जना, १० देखि २० त्रुटि गर्ने १८ जना र १ देखि १० त्रुटि गर्ने २ जना छन् भने अल्पसङ्ख्यक मारवाडी अध्ययनरत विद्यालयका १०/१० जना विद्यार्थीहरूमध्ये २० देखि ३० त्रुटि गर्ने १० जना, १० देखि २० त्रुटि गर्ने ३ जना मात्र रहेका छन् । दुवै विद्यालयका बीच वर्णविन्यासमा त्रुटि गर्ने सङ्ख्यामा खासै अन्तर पाइएन भनी निष्कर्ष निकालिएको छ । यस शोधमा भाषिक त्रुटिहरूको राम्रो अध्ययन भए पनि पदसङ्गतिको अध्ययन भएको छैन ।

मरहठ्ठा (२०६२) द्वारा चितवन जिल्लाका विद्यालयहरूमा कक्षा ९ मा अध्ययन गर्ने थारूभाषी विद्यार्थीहरूले वर्णविन्यासका क्षेत्रहरूमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन शीर्षकमा एक अनुसन्धान गरिएको छ । यस अनुसन्धानको उद्देश्य शब्दोच्चारण, वाक्यगठन, वर्णविन्यास र कविताको सस्वर पठनमा थारूभाषी विद्यार्थीहरूले गर्ने त्रुटिहरू पत्ता लगाउनु, उक्त त्रुटिहरूको तुलनात्मक अध्ययन गर्नु र प्राप्त निष्कर्षका आधारमा सुझावहरू प्रस्तुत गर्नु रहेको छ । यो अध्ययन पूर्ण रूपमा क्षेत्रीय सामग्री सङ्कलन विधि र आंशिक रूपमा पुस्तकालयीय विधिमा आधारित रहेको छ । यस अध्ययनमा थारूभाषी विद्यार्थीहरूले खुट्टा काटेका वर्णहरूलाई पनि खुट्टा नकाटी उच्चारण गरेका छन् भनी निष्कर्ष निकालिएको छ । यस अध्ययनले थारू भाषी विद्यार्थीहरूले गर्ने वर्णविन्यासगत त्रुटिहरूको राम्रो अध्ययन गरेको पाइन्छ तर पदसङ्गतिगत व्यवस्थाको अध्ययन भने गरिएको छैन ।

गेलाल (२०६७) द्वारा सुनसरेली थारू भाषिका र स्तरीय नेपाली भाषाको व्यतिरेकी विश्लेषण शीर्षकको एक शोध तयार पारिएको छ । यस शोधको उद्देश्य सुनसरी जिल्लामा थारू भाषाको भाषिक स्थितिको सामान्य जानकारी दिनु, रूपायनिक कोटीका आधारमा सुनसरेली थारू भाषिका र स्तरीय नेपाली भाषाको अध्ययन गर्नु, रूपायन प्रक्रियाका आधारमा सुनसरेली थारू भाषिका र नेपाली भाषामा पाइने समानता र भिन्नता केलाउनु र दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली सिक्दा सुनसरेली थारू वक्तामा आइपर्ने कठिनाइहरूको खोजी गर्नु रहेको छ । यस अध्ययन पूर्ण रूपमा क्षेत्रीय सामग्री सङ्कलन विधि र आंशिक रूपमा पुस्तकालयीय विधि अवलम्बन गरिएको छ । यस अध्ययनमा विकारी वर्ग अन्तर्गतका रूप चलने नाम, सर्वनाम, विशेषण र क्रियाको रूपायन गरी प्रस्तुत गरिएको छ भनी निष्कर्ष निकालिएको छ । यसमा रूपायनिक कोटीहरूको अध्ययन भए पनि पदसङ्गतिको अध्ययन भने हुन सकेको छैन ।

धिताल (२०६९) द्वारा कक्षा आठमा अध्ययनरत लिम्बू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली सिक्दा पदसङ्गतिमा गर्ने त्रुटिहरूको विश्लेषण शीर्षकको शोध प्रस्तुत गरिएको छ । यस शोधको उद्देश्य कक्षा आठका लिम्बू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली सिक्दा पदसङ्गतिमा गर्ने

त्रुटिहरूको पहिचान गर्नु, त्रुटि हुनाका कारणहरू पत्ता लगाउनु, त्रुटिहरू पहिचान, वर्णन र विश्लेषण गर्नु तथा त्रुटिहरू निराकरणका निमित्त उपायहरू पत्ता लगाई सुझावहरू प्रस्तुत गर्नु रहेको छ। यस अध्ययन पूर्ण रूपमा क्षेत्रीय सामग्री सङ्कलन विधि र आंशिक रूपमा पुस्तकालयीय विधिमा आधारित रहेको छ। यसमा लिम्बू भाषाका चार प्रकारका लिङ्ग व्यवस्था रहने र तीनवटा वचन व्यवस्था रहने र लिम्बू भाषी विद्यार्थीहरूले लिङ्ग र वचन सङ्गतिमा बढी त्रुटि गरेको पाइयो भनी निष्कर्ष निकालिएको छ। यसमा पनि लिम्बू भाषाको पदसङ्गतिगत व्यवस्थाको मात्र अध्ययन भएको छ। थारू भाषाको पदसङ्गतिगत व्यवस्थाको भने अध्ययन हुन सकेको छैन।

माभी (२०६९) द्वारा कक्षा सातमा अध्ययनरत मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन शीर्षकको शोध प्रस्तुत गरिएको छ। यस अध्ययनको उद्देश्य कक्षा सातमा अध्ययनरत मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली वाक्यगठन गर्दा गर्ने त्रुटिहरूको पहिचान गर्नु, त्रुटिहरूका कारणहरू पत्ता लगाउनु, त्रुटिहरूको प्रकृति र स्वरूप पहिचान गर्नु र त्रुटिका क्षेत्रहरू पहिचान गरी विश्लेषण गर्नु रहेको छ। यो अध्ययन पूर्ण रूपमा क्षेत्रीय सामग्री सङ्कलन विधिमा आधारित रहेको छ। उक्त अध्ययनमा लिङ्ग, वचन, पुरुष र कालसँग सम्बन्धित त्रुटिहरूको अध्ययन गरी निष्कर्ष निकालिएको छ। यो अध्ययन वाक्यगठनसँग सम्बन्धित त्रुटिहरूको अध्ययन लागि महत्त्वपूर्ण भए पनि पदसङ्गतिमा हुने त्रुटिहरूको अध्ययन हुन सकेको छैन।

पोखरेल (२०६९) द्वारा कक्षा सातमा अध्ययनरत सतारभाषी विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन शीर्षकको शोध तयार पारिएको छ। यसको उद्देश्य सतारभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरू पहिल्याउनु, त्रुटिहरूको वर्गीकरण गर्नु, त्रुटि हुनाका कारणहरू पत्ता लगाउनु र त्रुटिहरू निराकरणका लागि उपायहरू सुझाउनु रहेको छ। प्रस्तुत अध्ययन पूर्ण रूपमा क्षेत्रीय सामग्री सङ्कलन विधि र आंशिक रूपमा पुस्तकालयीय विधिमा आधारित रहेको छ। एउटा वाक्यमा वाक्यतात्विक सङ्गति मिलाए पनि क्रमिक रूपमा अर्को वाक्यमा सोही प्रकृतिको वाक्यतात्विक सङ्गति बिगार्ने जस्ता त्रुटिहरू सतारभाषी विद्यार्थीहरूमा देखिएका छन् भनी निष्कर्ष निकालिएको छ। यसमा पनि कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययनमा मात्र केन्द्रित रहेको पाइयो। तर कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूले पदसङ्गतिमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन भएको छैन।

दर्जी (२०७०) द्वारा कक्षा छमा अध्ययनरत मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले पदसङ्गतिमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन शीर्षकमा शोधकार्य प्रस्तुत गरिएको छ। यस शोधपत्रको उद्देश्य कक्षा छका

थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली भाषा सिक्दा पदसङ्गतिमा गर्ने त्रुटिहरूको पहिचान गर्नु, त्रुटि हुनाका कारणहरू पत्ता लगाउनु, त्रुटिहरूको पहिचान, वर्णन र विश्लेषण गर्नु, त्रुटिहरूको निराकरणका लागि उपायहरू पत्ता लगाई सुझावहरू प्रस्तुत गर्नु रहेको छ। प्रस्तुत शोध क्षेत्रीय अध्ययन विधिमा केन्द्रित रही तयार पारिएको छ। यस अध्ययनमा लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरका आधारमा हुने त्रुटिहरूको अध्ययन गरी निष्कर्ष निकालिएको छ। यो पदसङ्गतिको अध्ययन गर्ने उचित मार्गदर्शक शोधपत्र भए पनि नि.मा.वि. तहको तल्लो कक्षा कक्षा ६ को पदसङ्गतिको मात्र अध्ययन भएको छ। माथिल्लो कक्षा कक्षा ८ को पदसङ्गतिगत व्यवस्थाको भने अध्ययन हुन सकेको छैन।

निरौला (२०७०) द्वारा कक्षा सातका गुरूडभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली लेखाइमा गर्ने वर्णविन्यास सम्बन्धी त्रुटिहरूको अध्ययन शीर्षकमा एक अनुसन्धान तयार गरिएको छ। यस अध्ययनका उद्देश्य गुरूड भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली लेखाइमा गर्ने वर्णविन्यास सम्बन्धी त्रुटिहरू पहिल्याउनु, त्रुटिहरूको वर्गीकरण गर्नु, त्रुटि हुनाका कारणहरू पत्ता लगाउनु र त्रुटिहरूको निष्कर्ष निकाली निराकरणका लागि सुझाउनु रहेको छ। प्रस्तुत अध्ययन पूर्ण रूपमा क्षेत्रीय सामग्री सङ्कलन विधि र आंशिक रूपमा पुस्तकालयीय विधिमा आधारित रहेको छ। यसमा नेपाली भाषालाई खोज, अनुसन्धान, विज्ञान, प्रविधि र सञ्चारका क्षेत्रमा बढावा दिने र प्राथमिक कक्षादेखि नै स्तरीय भाषाको प्रयोग गराउनु पर्ने देखिन्छ, भनी निष्कर्ष निकालिएको छ। यो अध्ययन गुरूड भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली लेखाइमा गर्ने वर्णविन्यास सम्बन्धी त्रुटिहरूमा मात्र आबद्ध रहेको छ। थारू भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषा सिक्दा पदसङ्गतिमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन भने भएको छैन।

निरौला (२०७०) कक्षा नौ र दशमा अध्ययनरत सतारभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन शीर्षकमा एक अनुसन्धान तयार पारिएको छ। यस अध्ययनका उद्देश्य सतारभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरू पहिल्याउनु, त्रुटिहरूको वर्गीकरण गर्नु, त्रुटि हुनाका कारणहरू पत्ता लगाउनु र त्रुटिहरूको निष्कर्ष निकाली निराकरणका लागि सुझाउनु रहेको छ। प्रस्तुत अध्ययन पूर्ण रूपमा क्षेत्रीय सामग्री सङ्कलन विधि र आंशिक रूपमा पुस्तकालयीय विधिमा आधारित रहेको छ। प्रस्तुत शोधमा सातारभाषाको प्रभावमा नेपाली भाषाको वाक्यगठन गर्दा लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदर सम्बन्धी कुल त्रुटिको ४० प्रतिशत पाइयो भनी निष्कर्ष निकालिएको छ। यो पनि सतारभाषी विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययनका लागि महत्त्वपूर्ण हुँदाहुँदै पनि सतार भाषा र थारू भाषा फरक फरक भाषा हुन्। त्यसैले थारूभाषी विद्यार्थीहरूले पदसङ्गतिमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन हुन सकेको छैन।

२.३ पुनरावलोकनको उपादेयता

प्रस्तुत शोधपत्रमा सन्दर्भमा यससँग सम्बन्धित पाठ्यपुस्तक हेर्दा प्रायोगिक भाषाविज्ञानका प्रमुख आयाम शीर्षकको पुस्तकमा 'त्रुटि विश्लेषण' भन्ने एउटा एकाइ रहेको छ। यस एकाइमा त्रुटि विश्लेषणको सैद्धान्तिक अवधारणा, त्रुटि र अन्तर्भाषा, त्रुटि क्षेत्र र त्रुटिहरूको वर्गीकरण, त्रुटि विश्लेषण प्रक्रिया र त्रुटि विश्लेषण र भाषा शिक्षणको समेत उल्लेख गरिएकोले यस शोधपत्र तयार गर्न सहयोग पुगेको छ। त्यस्तै प्रायोगिक भाषाविज्ञानका प्रमुख आयाम" शीर्षकको पाठ्यपुस्तकमा 'त्रुटि विश्लेषण' शीर्षकको एकाइ रहेको छ र त्यस एकाइमा त्रुटि विश्लेषणको सैद्धान्तिक अवधारणा, त्रुटि र अन्तर्भाषा, त्रुटिका क्षेत्र र त्रुटिहरूको वर्गीकरण, त्रुटि विश्लेषण प्रक्रियाको पहिचान र सामग्री सङ्कलन, त्रुटिको व्याख्या/वर्णन, त्रुटिको निराकरण (मूल्याङ्कन), त्रुटि विश्लेषणको अभ्यास र त्रुटि विश्लेषण र भाषा शिक्षणका बारेमा व्याख्या गरिएको छ।

दोस्रो/माध्यम भाषाका रूपमा नेपाली शिक्षण : समस्या र सहजीकरणका उपायहरू शीर्षकको एक लेख रहेको छ। यस लेखमा पहिलो भाषाका रूपमा नेपाली भाषा सिकाइ, दोस्रो भाषाको स्वरूप, दोस्रो/माध्यम भाषाका रूपमा नेपाली शिक्षणका समस्याहरू र सहजीकरणका उपायहरूका विषयमा चर्चा गरिएको छ। यसमा दोस्रो भाषाको रूपमा नेपाली सिकने विद्यार्थीहरूका समस्याको उजागर गरिएकोले प्रस्तुत शोधपत्रलाई मार्ग प्रशस्त गरेको छ।

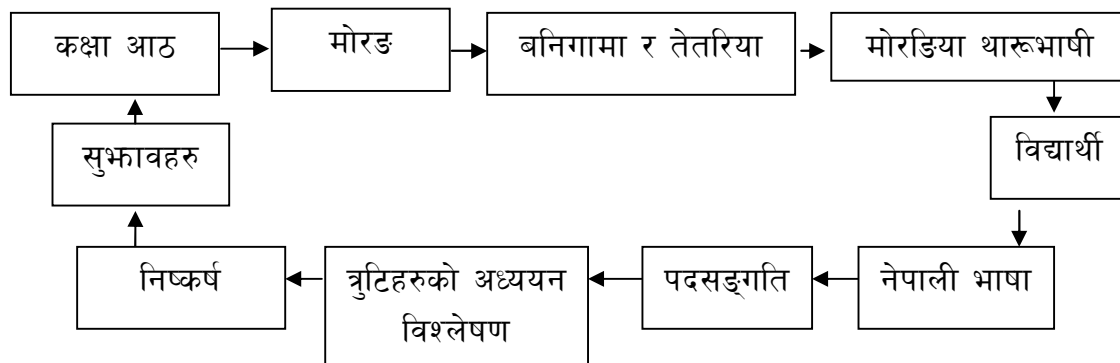
प्रस्तुत शोधपत्रका सन्दर्भमा यससँग सम्बन्धित शोधपत्र हेर्दा दोस्रो भाषी विद्यार्थीहरूले गर्ने त्रुटिका बारेमा कक्षा सातमा अध्ययनरत थारूभाषी विद्यार्थीहरूमा पाइने त्रुटिहरूको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्रमा थारूभाषी विद्यार्थीहरूले सस्वर पठन, शब्दोच्चारण, वाक्यगठन र वर्णविन्यासमा त्रुटि गरेको देखाइएको छ। यस शोधले थारूभाषी विद्यार्थीहरूले गर्ने त्रुटिहरूको क्षेत्र पहिल्याइएकाले यस शोधका लागि उपयोगी रहेको छ। कक्षा नौमा अध्ययनरत मारवाडी भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषामा गर्ने भाषिक त्रुटिहरूको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्रमा शब्दोच्चारण, वर्णविन्यास र वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूमा केन्द्रित रहेको छ। त्यसैले पदसङ्गतिका क्षेत्रमा समेत भाषिक त्रुटिको सम्बन्ध देखिन्छ। चितवन जिल्लाका विद्यालयहरूमा कक्षा नौमा अध्ययन गर्ने थारूभाषी विद्यार्थीहरूले वर्णविन्यासका क्षेत्रहरूमा गणै त्रुटिहरूको अध्ययन शीर्षकको अनुसन्धानमा थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वर्णविन्यासमा अत्यधिक त्रुटि गरेको देखाइएको छ। यसले पनि पदसङ्गतिमा गर्ने त्रुटि निराकरणका लागि सहयोग पुऱ्याएको छ। त्यस्तै सुनसरेली थारू भाषिका र नेपाली भाषाको व्यतिरेकी विश्लेषण शीर्षकको शोधपत्रमा थारू भाषिका र स्तरीय नेपालीको लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, पक्ष, भाव, वाच्य, ध्रुवीयता र कारक जस्ता रूपायनिक कोटिका आधारमा

व्यतिरेकी विश्लेषण गरिएको छ । यस अनुसन्धानले थारूभाषी विद्यार्थीहरूले गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन गर्नका लागि मार्ग प्रशस्त गरेको छ । अर्को अनुसन्धान कक्षा आठमा लिम्बू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली सिक्दा पदसङ्गतिमा गर्ने त्रुटिहरूको विश्लेषण शीर्षक रहेको छ । यसमा शिक्षक स्रोत भाषा र लक्ष्य भाषाको अन्तर स्पष्ट भई शिक्षण गर्नु प्रभावकारी हुने भएकाले यस शोधका लागि सहयोगी बनेको छ । त्यस्तै कक्षा सातमा अध्ययनरत सतार भाषी विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन शीर्षकको अनुसन्धानमा सतारभाषी विद्यार्थीहरूले अधिकांश त्रुटिहरू क्रियापदमा गर्ने गरेको पाइएकाले यस्ता त्रुटिहरूको निराकरणका लागि शिक्षकले पदसङ्गति सम्बन्धी प्रशस्त अभ्यास गराउनु पर्दछ, भनी सुझाव दिइएको छ । उक्त शोध यस शोधका लागि सहयोगी बनेको छ । कक्षा सातमा अध्ययनरत मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन शीर्षकको अनुसन्धानमा थारूभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली वाक्यगठन गर्दा लिङ्ग, वचन, पुरुष र काल सङ्गतिमा बढी त्रुटि भएको कुरा उल्लेख गरिएको छ । उक्त अध्ययनले पनि दोस्रो भाषी विद्यार्थीले गर्ने त्रुटिहरूका बारेमा जानकारी दिइएका कारण प्रस्तुत शोध तयार गर्न सहयोग गरेको छ । अर्को शोधपत्र कक्षा छमा अध्ययनरत मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले पदसङ्गतिमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन शीर्षकमा लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरका आधारमा त्रुटिहरूको अध्ययन गरी निष्कर्ष निकालिएको छ । यो पदसङ्गतिको अध्ययन गर्ने राम्रो मार्गदर्शक शोधपत्र भए पनि तल्लो कक्षाको पदसङ्गतिको मात्र अध्ययन गरिएकाले माथिल्लो कक्षाको पदसङ्गतिगत व्यवस्थाको अध्ययन हुन सकेको छैन । कक्षा सातका गुरूडभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली लेखाइमा गर्ने वर्णविन्यास सम्बन्धी त्रुटिहरूको अध्ययन शीर्षकमा शोधमा नेपाली भाषा दोस्रो भाषाको रूपमा सिकने विद्यार्थीहरूले वर्णविन्यासमा सबैभन्दा बढी त्रुटि गर्ने क्षेत्र पहिल्याई निराकरणका लागि सुझावहरू प्रस्तुत गरिएको छ । यो अध्ययनले वर्णविन्यास भन्दा बाहिरका कुनै पनि पक्षलाई समेटेको छैन । यस अध्ययन वर्णविन्यासकै क्षेत्रमा सीमित रहेता पनि पदसङ्गतिका क्षेत्रमा समेत वाक्यगठनको सम्बन्ध देखिने भएकाले भएका त्रुटिहरूको निराकरणका लागि उक्त शोध यो अनुसन्धान सहयोगी सिद्ध भएको छ । कक्षा नौ र दशमा अध्ययनरत सतारभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन शीर्षकको शोधमा वाक्यगठन अन्तर्गत लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरका आधारमा सतारभाषी विद्यार्थीले बढी त्रुटि गरेको पाइन्छ । यो वाक्यगठनमा गरिएको शोध भए पनि यस शोधका लागि सहयोग पुऱ्याएको छ ।

प्रस्तुत शोधमा दुईओटा पाठ्यपुस्तक, एउटा लेख र दशओटा शोध ग्रन्थहरूको पुनरावलोकन गरिएको छ। उक्त पुनरावलोकनको रूपमा राखिएका पाठ्यपुस्तक, लेख र शोधहरूले यस अनुसन्धानलाई सही मार्ग पहिल्याउनका लागि विशेषतः दोस्रो भाषा सिकाइका सिलसिलामा हुने त्रुटिहरूसँग सम्बन्धित रहेको छ। दोस्रो भाषा सिकाइका कठिनाइहरू के हुन सक्छन् भन्ने सन्दर्भको खोजी नै त्रुटि विश्लेषणको मुख्य ध्येय हो (पौड्याल, २०६९ : १९८)।

२.४ सैद्धान्तिक / अवधारणागत ढाँचा

यस शोधपत्रमा निम्न अनुसारका सैद्धान्तिक अवधारणाहरू ढाँचा प्रस्तुत गरिएको छ :-



प्रस्तुत शोधकार्यमा कक्षा आठमा अध्ययनरत मोरङ जिल्ला अन्तर्गत बनिगामा र तेतरिया गा.वि.स.मा रहेका आफ्नो मातृभाषामा खारिएका नेपाली भाषा दोस्रो भाषाको रूपमा प्रयोग गर्ने थारूभाषी विद्यार्थीहरूलाई स्तरीय नेपाली भाषा सिक्दा पदसङ्गतिमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन र विश्लेषण गर्नका लागि थर्नडाइक, प्याभलव र स्किनरको व्यवहारवादी तथा बर्दिमर, पियाजे र कोह्लरको मनोवादी सिकाइ सिद्धान्तमा आधारित रहेर यो शोधपत्र तयार पारिएको छ।

परिच्छेद : तीन

अध्ययनको विधि र प्रक्रिया

३.१ अध्ययनको ढाँचा

कुनै पनि अनुसन्धान औपचारिक एवम् व्यवस्थित कार्य भएकाले यसमा सोही अनुसन्धान विषयसँग सम्बन्धित खास विधिहरूको उपयोग गरिएको हुन्छ (दर्जी, २०७० : १८) । अनुसन्धान कार्य कसरी सम्पन्न भएको छ भनी स्पष्ट पार्ने क्रममा अनुसन्धान विधिको विवरण महत्त्वपूर्ण विषय हो । स्पष्ट अध्ययन बिनाको शोधकार्य सफल बनाउन विधि अर्थात् ढाँचाको आवश्यकता पर्दछ (ऐ.) । यस शोधलाई पूर्णता प्रदान गर्न निर्धारित क्षेत्रमा गएर निर्दिष्ट विद्यार्थीहरूलाई पहिले वस्तुगत र त्यसपछि विषयगत प्रश्नहरू दिएर परीक्षा सञ्चालन गरिएको छ । विद्यार्थीहरूले उत्तर पुस्तिकामा लेखेका उत्तरहरूलाई परीक्षण गरी परीक्षण पश्चात् त्यसको व्याख्या तथा विश्लेषण गरिएको छ । यसरी विश्लेषणबाट त्रुटिहरूको गुणात्मक ढाँचा अवलम्बन गरिएको छ । त्यसैले यस शोधका लागि व्याख्यात्मक तथा विश्लेषणात्मक विधिको प्रयोग गरिएको छ ।

३.२ जनसंख्या, नमुना

प्रस्तुत शोधमा मोरङ जिल्लाको बनिगामा र तेतरिया गा.वि.स.का जम्मा चारवटा विद्यालयहरू रहेको छ। बनिगामा गा.वि.स.का विद्यालयबाट १५/१५ जना विद्यार्थीहरू मध्येबाट ७ जना छात्र र ८ जना छात्रा तथा तेतरिया गा.वि.स.का विद्यालयबाट १६/१६ जना विद्यार्थीहरू मध्येबाट ८ जना छात्र र ८ जना छात्रा गरी जम्मा ६२ जना मोरङिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूलाई नमुना जनसंख्याको रूपमा लिइएको छ ।

३.३ नमुना छनोट प्रक्रिया

नमुना छनोट प्रविधिमा असम्भावनामा नमुना छनोट विधिको छनोट गरिएको छ । असम्भावना नमुना छनोट अन्तर्गत पनि सुविधाजनक नमुना छनोट विधिद्वारा छनोट प्रक्रियालाई अगाडि बढाएको छ । विद्यालयका हरेक कार्यमा उत्कृष्ट ठहरिएका र मोरङिया थारूभाषामा खारिएका विद्यार्थीहरूलाई नमुनाका रूपमा लिइएको छ ।

३.४ अध्ययनको क्षेत्र

प्रस्तुत शोधमा लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदर सङ्गतिका व्यवस्थाका आधारमा पदसङ्गतिको अध्ययन गर्नु विषयगत क्षेत्रका रूपमा लिइएको छ। त्यसैगरी भौगोलिक क्षेत्रका रूपमा बनिगामा र तेतरिया गा.वि.स.लाई लिइएको छ। यी दुई गा.वि.स.हरू मध्येबाट दुई/दुईवटा विद्यालयहरू क्रमशः बनिगामा गा.वि.स.को श्री पब्लिक उ.मा.वि. र श्री गणेश मा.वि.लाई लिइएको भने तेतरिया गा.वि.स.को श्री आदर्श शिक्षा निकेतन नि.मा.वि. र श्री देवी मा.वि. गरी जम्मा ४ वटा विद्यालयहरूलाई लिइएको छ।

३.५ तथ्याङ्क सङ्कलनका सामग्रीहरू

३.५.१ प्राथमिक स्रोत

प्रस्तुत शोधपत्र पूरा गर्न मोरङ जिल्लाको बनिगामा र तेतरिया गा.वि.स.मा रहेका मोरङिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूलाई लिइएको छ। नेपाली भाषाको पदसङ्गतिगत व्यवस्थाका आधारमा नेपाली भाषामा नै प्रश्नहरू निर्माण गरी त्यस क्षेत्रका मोरङिया थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूलाई परीक्षा लिई उत्तरपुस्तिका परीक्षण गरी व्याख्या तथा विश्लेषण गरिएको छ।

३.५.२ द्वितीय स्रोत :

प्रस्तुत शोधपत्रमा द्वितीय स्रोतका रूपमा विभिन्न शोधग्रन्थहरू तथा पुस्तकालयीय अध्ययन गरिनुका साथै नेपाली र मोरङिया थारूभाषा सम्बन्धी प्रकाशित र अप्रकाशित सामाग्रीहरूको सहयोग लिइएको छ।

३.६ तथ्याङ्क सङ्कलन प्रक्रिया

प्रस्तुत शोधपत्रका लागि तथ्याङ्क सङ्कलनका साधनहरूमा प्रश्नावलीहरू राखिएको छ। प्रश्नावली अन्तर्गत ५ वटा वस्तुगत प्रश्न र ४ वटा विषयगत प्रश्नहरू समावेश गरिएको छ। त्यसैले तथ्याङ्क सङ्कलनका लागि मिश्रित प्रश्नावलीहरू सङ्कलन गरिएको छ। सोही प्रश्नका लागि ५० पूर्णाङ्कको परीक्षा सञ्चालन गर्न हरेक विद्यालयमा गई छनोटमा परेका विद्यार्थीहरूलाई सम्बन्धित विद्यालयमा छुट्टै कक्षाकोठाको व्यवस्था गरी लिखित परीक्षा लिइएको छ। यस परीक्षाका लागि १:३० मिनेटको समय उपलब्ध गराइएको छ।

३.७ तथ्याङ्कको व्याख्या तथा विश्लेषण प्रक्रिया

प्रस्तुत शोधमा प्राथमिक स्रोतबाट तथ्याङ्क सङ्कलन गरिएको छ । उक्त सङ्कलित सामग्रीबाट प्राप्त तथ्याङ्कलाई तालिकीकरण गरी सकारात्मक र सुधारात्मक दुवै पक्षहरू छान् भनी व्याख्या र विश्लेषण गरिएको छ । यस अध्ययनमा सम्बन्धित क्षेत्रमा गएर तथ्याङ्क सङ्कलन प्रक्रिया अगाडि बढाइएको छ । अन्ततः यस अध्ययन तालिकीकरण र सूचीकरण गरी तथ्याङ्कहरूको व्याख्या विश्लेषण गर्दै निष्कर्ष निकाल्ने कार्य गरिएको छ ।

परिच्छेद : चार

नतिजाको व्याख्या एवम् विश्लेषण

४.१ परिचय

यस शोधमा हालसम्म भएका सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकनका रूपमा राखिएका शोधग्रन्थहरूको उद्देश्यका आधारमा व्याख्या गरिएको छ । “कक्षा आठमा अध्ययनरत मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले पदसङ्गतिमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन” शीर्षकसँग मिल्दो शोधहरूको अभाव रहेकोछ, त्यसैले प्रस्तुत शीर्षकसँग सम्बन्धित केही उपयुक्त शोधपत्रहरूको उद्देश्यहरूलाई यहाँ उल्लेख गरिएको भए पनि यस शोध पत्रमा समावेश गरिएका शोधहरूले नेपाली भाषालाई दोस्रो भाषाका रूपमा सिक्ने सिकारूहरूको त्रुटिसँग सम्बन्धित रहेका कारण सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन गर्नाले यस शोधको विश्लेषण गर्न सघाउ पुगेको छ ।

सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकनबाट विशेषतः दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली बोल्ने र सिक्ने सिकारूहरूले प्रयोग गर्ने शब्द, वाक्य र पदहरूको उचित मेल नहुने प्रमाणहरू पत्ता लागेका छन्। यस्ता तथ्यहरूले प्रस्तुत “मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले पदसङ्गतिगर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन” पनि दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली सिक्ने विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली भाषा सिक्दा कस्ता त्रुटिहरू के कारणले गर्दा भएका छन् भन्ने कुरा पत्ता लगाउने कार्यका लागि सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकनले सहयोग पुऱ्याएको छ । सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकनका कारण अध्ययनका क्रममा कुन ठाउँमा कस्ता खालका सामग्रीहरू आवश्यक छन् र ती सामग्रीहरू सहज ढङ्गले उपलब्ध गराउने मध्यम के कस्ता किसिमका हुनसक्छन् भन्ने कार्यका लागि सहज भएको छ ।

प्रस्तुत शोधमा हालसम्म परिच्छेद एकमा शोधपत्रको रूपरेखा, परिच्छेद दुईमा सैद्धान्तिक साहित्यको पुनरावलोकन यस अन्तर्गत सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन, पुनरावलोकनको उपादेयता र सैद्धान्तिक आधारणात्मक ढाँचा प्रस्तुत गरिएको छ । त्यसैगरी परिच्छेद तीनमा अध्ययन विधि र प्रक्रिया तथा परिच्छेद चारमा नतिजाको व्याख्या एवम् विश्लेषण गरिएको छ ।

४.२ तथ्याङ्कको प्रस्तुतीकरण, व्याख्या र विश्लेषण

४.२.१ थारूभाषा

नेपालमा बोलिने विभिन्न राष्ट्रिय भाषाहरू मध्ये थारूभाषा पनि एक हो । यो भाषा नेपाली भाषा जस्तै भारोपेली परिवार अन्तर्गत पर्दछ । भाषा विज्ञानका अनुसार प्रत्येक दश कोशको फरकमा एउटै भाषा पनि फरक पर्दै जान्छ । त्यही प्रभाव थारूभाषामा पनि परेको देखिन्छ । थारूभाषामा ऐतिहासिक लेख्य ग्रन्थहरू प्राप्त नभएको र कथ्य भाषा मात्र प्रयोग भएको हुँदा समय र परिवेश अनुरूप भाषामा कालक्रमिक परिवर्तन हुनु स्वभाविक मानिन्छ । थारूभाषामा प्रयोग गरिने प्रत्यय र उपसर्गहरू पनि दुरी र समयको परिवर्तनसँगै एक अर्को ठाउँमा फरक परेको देखिन्छ (गोलाल, २०६७:२३) ।

नेपालको तराई र भित्री मधेशमा शदियौदेखि बसोबास गर्दै आएका थारू जाति एक पिछडिएको जाति हो । यो जाति हाल नेपालको विभिन्न बाइस वटा जिल्लामा बसोबास गर्दै आएको पाइन्छ । परापूर्वमा नेपालमा विभिन्न क्षेत्रमा राज्य समेत सञ्चालन गर्न सफल थारूजाति वर्तमान अवस्थामा भूमिहीन र गरिवीको रेखामुनि रहेको वर्ग हो । आफ्नो जातीय संस्कृति, धर्म, परम्पराले सम्पन्न यस जातिको इतिहास लिखित दस्तावेज त्यति पुराना छैनन् । केवल पच्चीस तीस वर्षदेखि मात्र लिखित रूपमा यस जातिको चिनारी आएको पाइन्छ । विशेष गरी कृषि र पशुपालन व्यवसाय अपनाउने शुद्ध जातिमा भर्खरैमात्र अन्य क्षेत्रमा पनि प्रवेश गर्दै गरेको पाइन्छ । भारोपेली भाषा परिवार भित्र पर्ने थारू भाषाका विभिन्न क्षेत्रीय भाषा वा भाषिकाहरू रहेको पाइन्छ (ऐ:२७) । आफ्नै किसिमका चाडवाड, धर्म, संस्कृति र भेषभुषामा रमाउने थारूजातिको भेषभुषा, खानपान र भाषामा विविधता रहेको पाइन्छ भने धेरै कुराहरूमा समानता पनि भेट्न सकिन्छ । यसरी हेर्दा थारूजातिमा पनि अनेकतामा एकता रहेको छ भन्न सकिन्छ (ऐ: २८) ।

थारू भाषाका विभिन्न भेदहरूमध्ये नितान्त मोरङ जिल्ला भित्र बसोबास गर्ने छोरा मानिसहरूले साधारण कमिज र धोति लगाउने र छोरी मानिसहरूले अच्रा र खड्की लगाउने (सासु भइसकेको अवस्थामा चोलो नलगाइकन अच्रा र खड्की मात्र लगाउने) एक फरक पहिचान नै मोरङिया थारूभाषीहरूको पहिचान हो । यिनीहरूको भाषा, रहनसहन थोरबहुत कतैकतै अन्य थारूभाषीहरूसँग मिलेता पनि यिनीहरूको फरक विशेषता रहेको हुन्छ । मोरङिया थारूहरूले अन्य थारूहरूको जस्ता जनै लगाउदैनन् । यिनीहरूले सुँगुर खाने र गोठाले, सिरूवा, फगुवा, माघी, जितिया र तिहार जस्ता पर्व मनाउने गर्दछन् । गरगहनामा यो जातिले चाँदीको हार लगाउने

गर्दछन् । मोरडिया थारूहरूका छोरीहरूले माटोको चुल्हो बनाउन र घरको भित्तामा बुट्टा भर्न अनिवार्य रूपमा जान्नु पर्दछ । यस्ता कुरामा नजान्ने भएमा अल्छी, काम नलाग्ने स्थानमा छोरीहरूलाई राखिएको पाइन्छ (दर्जी, २०७० : २५) ।

मोरडिया थारूहरू विशेषतः बनिगामा, तेतरिया, डंग्राहा, कसेनी, बाहुनी, बवियावित्ता, मोतिपुर, सिधराहा, भोराहाट जस्ता गा.वि.स. तथा कोशीहरैँचा र सुन्दरदुलाहारी न.पा. मा अत्याधिक मात्रामा रहेको पाइन्छ । त्यसैले मोरड जिल्लाको भौगोलिक परिवेश भित्र रहेका मोरडिया थारूहरूले आफ्नो भाषा र संस्कृति जर्गेना गर्नका लागि आफ्नै मातृभाषाको प्रयोग गर्दछन् ।

४.३. त्रुटि विश्लेषणको सैद्धान्तिक परिचय र पदसङ्गतिगत त्रुटि

४.३.१ त्रुटिको परिचय

कुनै भाषाको भाषिक नियमहरू प्रयोग गर्ने क्षमताको अभावमा गरिने भाषिक नियमहरूको गलत प्रयोगलाई नै त्रुटि भनिन्छ । अतः त्रुटि हुनका लागि आवश्यक पहिलो शर्त नै भाषिक नियमहरूको अभाव हुनु हो । त्यसैले मातृभाषीहरूले त्रुटि गर्दैनन् भन्ने सैद्धान्तिक मान्यता हुन्छ, किनभने सैद्धान्तिक रूपमा हेर्दा मातृभाषीहरूले आफ्नो भाषाका भाषिक नियम प्रयोग गर्ने सामर्थ्य हासिल गरेका हुन्छन् भन्ने देखिन्छ । व्यवहारिक रूपमा भने कुनै पनि मातृभाषी आफ्नो मातृभाषाको भाषिक नियममा कहिल्यै पनि पूर्ण हुदैनन् (ढुङ्गाना, २०६७: ११८) ।

प्रस्तुत अनुच्छेदको अध्ययन गर्दा त्रुटिलाई सजिलो भाषामा बुझ्नका लागि गलितसँग तुलना गर्न सकिन्छ । साधारणतया मानिसले भाषा प्रयोगका क्रममा गर्ने गलितलाई नै त्रुटिको समानार्थी शब्दका रूपमा भने लिन सकिदैन । भाषा वा भाषिकाको प्रयोग गर्दा कुनै कारणले कोडको गलत प्रयोगलाई गलति भनिएको पाइन्छ । त्यसैले त्रुटिका आफ्नै किसिमको प्रकृति हुन्छ । त्रुटिलाई भूलका रूपमा मात्र बुझ्न नहुने देखिन्छ (दर्जी, २०५० : २६) ।

४.३.२ त्रुटि विश्लेषणको परिचय

प्रयोगिक भाषाविज्ञानको एउटा शाखाको रूपमा परिचित त्रुटिविश्लेषणको स्पष्ट प्रारम्भ सन् १९७० को दशक पछि भएको हो । भाषा शिक्षणका सन्दर्भमा त्रुटिको स्वरूपलाई विशेष महत्त्वको मानिन्छ । तसर्थ : भाषा सिक्ने सिकारूले के कस्ता त्रुटि गर्दछन् र ती त्रुटिहरू के कसरी हुन्छन् भनी अध्ययन गर्ने विषयलाई त्रुटिविश्लेषण भनिन्छ (भण्डारी र अन्य, २०६८ : १३७) । भाषा

सामाजिक वस्तु हो, मानिसले पैतृक रूपमा नभई आर्जित रूपमा समाजबाटै भाषा प्राप्त गर्दछ (शर्मा र पौडेल, २०६७ :१) । पहिलो भाषा वा मातृभाषा र दोस्रो भाषा गरी भाषालाई दुई किसिमले विभाजन गर्न सकिन्छ । जुनसुकै रूपमा भाषा सिकेको भएता पनि सिकारूहरूले आफूले गरेका त्रुटिहरूबाट आवश्यक सुधार गर्दै भाषा सिक्ने क्रम चलिरहेको हुन्छ (ऐ : ६)।

प्रायोगिक भाषाविज्ञानका क्षेत्रमा त्रुटिलाई विदेशी भाषा सिकारूले नियमित तथा व्यवस्थित रूपमा प्रयोग गर्ने प्रवृत्तिका रूपमा लिइन्छ । गल्तीहरू कहिलेकाही देखा पर्ने प्रवृत्तिगत कार्यहरू हुन् जुन अव्यवस्थित किसिमका हुन्छन् यसमा निम्न कुराहरू संलग्न हुन्छन् -

क) कुनै पनि व्यक्तिले कतिसम्म भाषा जानेको छ ?

ख) कुनै पनि व्यक्तिले भाषा कसरी सिक्छ ?

ग) भाषा सिकाई शिक्षण तथा शिक्षण सामाग्रीको तयारीमा देखापर्ने साभ्ना कठिनाईहरू के के हुन सक्छन् ? (भण्डारी र अन्य, २०६८ : १३८) ।

त्रुटि विश्लेषण मूलतः दोस्रो भाषा सिकाइमा सिकारूका समस्या पत्ता लगाउन र तिनको निराकरण गर्नमा केन्द्रित देखिन्छ तर पनि यसबाट पहिलो भाषा सिकाइका सन्दर्भहरू पनि उत्तिकै लाभान्वित हुने स्थिति देखिन्छ । खास गरी पहिलो भाषाका स्थानीय, क्षेत्रीय र सामाजिक भेद स्रोत भाषामा भएका अथवा भाषिका प्रभावित सिकारूलाई मानक वा स्तरीय भाषिक भेद सिक्नु सिकाउनु पर्दा पनि त्रुटि विश्लेषण लाभदायी हुन सक्छन् । त्रुटि विश्लेषण मनोभाषा विज्ञानका अनुकल्पना तथा व्यतिरेकी विश्लेषणका पूर्वानुमानहरूलाई व्यवहारिक परीक्षणको कसीमा घोटेर सत्यापन गर्ने सर्वाधिक महत्त्वपूर्ण उक्ति पनि हो । यो यस्तो प्रायोगिक सिद्धान्त हो, जसले भाषा सिकाइ सम्बन्धी पूर्व स्थापित मनोभाषा बैज्ञानिक सिद्धान्त र व्यतिरेकी विश्लेषणका अनुमानित कठिनाई स्रोतहरूको परीक्षण गरेर वास्तविक र वस्तुगत तथ्य उद्घाटन गर्न सक्छ (पौडेल, २०६९ : २००) । त्रुटि विश्लेषणका सम्बन्धमा “भाषा सिक्ने सिकारूले के कस्ता त्रुटिहरू गर्छन् र ती त्रुटिहरू के कसरी हुन्छन् भनी अध्ययन गर्ने विषयलाई त्रुटिविश्लेषण भनिन्छ” (भण्डारी र अन्य २०६८ : १३८) ।

त्रुटि विश्लेषण दोस्रो भाषा सिकाइसँग सम्बन्धी अध्ययन गर्ने विषय हो । त्रुटि विश्लेषणले पहिलो भाषा सिकेका र दोस्रो भाषा सिक्ने क्रममा रहेका सिकारूहरूले के कस्ता त्रुटि गर्दछन् भन्ने कुराको अध्ययन गर्दछ । त्यसैले त्रुटिलाई बोल्ने क्रममा हुने रङ्काई, फिस्लाइ, चिप्लाइ पनि भनिन्छ । यसकारण त्रुटिहरू जानी जानी तथा नजानिकन पनि हुन सक्छ ।

४.३.३ त्रुटि विश्लेषणको महत्त्व र उपयोगिता

काम गर्ने क्रममा त्रुटिहुनु सामान्य रूपमा लिन सकिन्छ । त्यसैले त्रुटिविश्लेषणको महत्त्व र उपयोगिता यसको क्षेत्र र उपादेयताका आधारमा अड्कल गर्न सकिन्छ । भाषा शिक्षण नै त्रुटि विश्लेषणको खास प्रयोग क्षेत्र हो । यसले भाषा सिकाइका कठिनाइका तहहरूको पहिचान गर्न भाषासँग सम्बन्धित खास खास समस्याहरू पत्ता लगाउन, शिक्षण विधि, शिक्षण कार्यकलाप र शिक्षण सामाग्रीको उपयोग गरेर शिक्षण सिकाइलाई प्रभावकारी बनाउन सहयोग गर्दछ (भण्डारी, २०५४ : २) । भाषा शिक्षणलाई प्रभावकारी र व्यवस्थित बनाउन सहयोग गर्नुका साथै भाषा सिकाइका सार्वभौम समस्या तथा सिकाइ प्रवृत्तिको पहिचान गरी निराकरणात्मक मार्ग पहिल्याउनु त्रुटि विश्लेषणको महत्त्वपूर्ण कार्यहरू हुन् (लामिछाने, २०६६ : २२७) ।

त्रुटि विश्लेषणको महत्त्व र उपयोगितालाई निम्न अनुसार बुँदागत रूपमा प्रस्तुत गरिन्छ -

- शिक्षकको शिक्षण प्रविधिमा सुधार गर्न त्रुटि विश्लेषणले मद्दत गर्दछ ।
- व्यतिरेकी विश्लेषणको पूर्वानुमानको पुष्टि त्रुटि विश्लेषणले गर्दछ ।
- मानक भाषा शिक्षणका लागि उपयोगी हुन्छ ।
- भाषा सिकाइका कठिनाइहरू पहिचान गर्न ।
- शिक्षकलाई शिक्षण सामाग्री निर्माणमा सहयोग पुर्याउछ ।
- भाषा सिकाइका क्रममा विद्यार्थीले सिक्सकेका र सिक्न बाँकी कुरा पत्ता लाग्छ ।
- यसबाट भाषा सिकाइका क्रममा सिकाइको प्रवृत्ति पत्ता लगाउन सजिलो हुन्छ ।
- त्रुटिको अध्ययन पश्चात शिक्षण तरिकाको छनोट, पाठ्यसामाग्रीको तयारी र पाठ्यक्रम निर्माणमा समेत सहयोग पुग्छ ।
- कुन विधामा कुन कुन सामाग्री र विधिको प्रयोग गर्दा भाषा सिकाइ त्रुटिरहित बनाउन सकिन्छ र विद्यार्थीले दोस्रो भाषा सिक्ता बोझका रूपमा लिदैनन् भन्ने जानकारीका लागि पनि त्रुटि विश्लेषण उपयोगी हुने गर्दछ ।
- निराकरणात्मक शिक्षणका लागि आवश्यक पृष्ठपोषण प्रदान गर्दछ । (ढुङ्गाना, २०६७ : ११७)

४.३.४ त्रुटि विश्लेषणको सैद्धान्तिक परिचय

भाषा शिक्षणका क्रममा विद्यार्थीले कस्ता प्रकृतिका त्रुटिहरू के कति कारणले गर्दछन् भनी अध्ययन एवम् विश्लेषण गर्ने कार्यलाई त्रुटिविश्लेषण भनिन्छ। व्यतिरेकी विश्लेषण जस्तै यसलाई पनि प्रायोगिक भाषाविज्ञानको विषयका रूपमा लिइएको पाइन्छ, किनभने यसले भाषा सिकाइको व्यावहारिक पक्षलाई जोड दिने गर्दछ। त्रुटिविश्लेषणलाई पनि भाषिक विश्लेषणको एउटा प्रकार मानिन्छ, जसले सिकारूले गर्ने त्रुटिलाई जोड दिन्छ। त्रुटिविश्लेषणको माध्यम विदेशी भाषा सिकिरहेका व्यक्तिले गर्ने त्रुटिको पहिचान, वर्गीकरण तथा व्यवस्थित व्याख्या गरिन्छ। प्रायोगिक भाषा विज्ञानका क्षेत्रमा 'त्रुटि'लाई विदेशी भाषा सिकारूले नियमित तथा व्यवस्थित रूपमा प्रयोग गर्ने भाषाको प्रकृतिका रूपमा लिइन्छ (भण्डारी र अन्य, २०६८ : १३७)।

नेपाली भाषा शिक्षणका प्रसङ्गमा त्रुटि विश्लेषण भरखरै मात्र चर्चित हुन थालेको विषय हो। भाषा शिक्षणको क्षेत्रमा यसको महत्त्व सन् १९७० पछि बढ्न थालेको देखिन्छ। त्रुटिविश्लेषण मूलतः दोस्रो भाषा वा अन्य भाषा शिक्षणका सन्दर्भमा विकसित दृष्टिकोण तथा पद्धति हो। त्यसैले यसकै समस्थिति र अंशतः केही भिन्नि स्थितिमा पनि यसको उपयोग हुन सक्ने कुरा विभिन्न भाषा शिक्षणका भाषिक पृष्ठभूमि भएका नेपाली विद्यार्थीहरूले मानक नेपाली सिक्दा विभिन्न किसिमका त्रुटिहरू गर्ने र उक्त त्रुटिहरूको अध्ययन शिक्षणमा प्रभावकारिता थप्न उपयोगी हुने ठानिएको छ (अधिकारी, २०५३ : १०३)।

माथिका मतहरूलाई हेर्दा त्रुटिविश्लेषण विशेष गरी भाषा सिकाइका क्रममा सिकारूले गर्ने त्रुटिको अध्ययन विश्लेषण गर्ने विषय हो भनी स्पष्ट धारणा व्यक्त गर्न सक्छौं।

४.४ त्रुटिको वर्गीकरण

कुनै पनि भाषा प्रयोगमा देखिने विचलन, भुल, गल्ती, रड्काइ, चिप्लाइ वा फिस्लाइलाई त्रुटि भनिन्छ। यस्ता त्रुटिहरू नजानेर, कमजानेर, बेवास्ता गरेर, लापर्बाही गरेर, कलम चिप्तेर, वा जिब्रो रड्केर पनि हुने गर्दछ (पौडेल, २०६९ : २०३)। यसरी हुने त्रुटिहरूलाई निम्न अनुसार वर्गीकरण गर्न सकिन्छ :-

४.४.१ भाषिक एकाइगत त्रुटि

भाषाका विभिन्न तह, पक्ष वा कोटि उपकोटिमा देखिने त्रुटिलाई भाषिक एकाइगत त्रुटि भनिन्छ (ऐ. २०४)। भाषिक एकाइगत त्रुटिलाई निम्न अनुसार पहिचान गर्न सकिन्छ :-

४.४.१.१ उच्चारणगत त्रुटि

वर्ण र वर्णहरूको उच्चारण व्यवस्थासँग सम्बन्धित त्रुटिलाई उच्चारणगत त्रुटि भनिन्छ । जस्तै :
बाडा-भाँडा, बनेको - भनेको (भण्डारी र अन्य २०६७: १४२) ।

४.४.१.२ वर्ण विन्यासगत त्रुटि

लिख्यात्मक दृष्टिले लेख्य भाषाका क्षेत्रमा गर्ने वर्ण वा वर्ण संयोजनगत त्रुटिलाई वर्ण विन्यासगत त्रुटि भनिन्छ । यस्ता त्रुटि ह्रस्वदीर्घ अर्थात 'इ -ई' र उ -ऊ को लेखाइ र तिनका मात्रा, ब-व, व-ओ, ए-य-ये, ए-ऐ, -यि/यी, क्ष-छे, ज्ञ-ग्यँ, ऋ-रि को प्रयोग, रकार र ऋकारको प्रयोग, चन्द्रविन्दु, शिरविन्दु र पञ्चम वर्णको प्रयोग, हलन्त र अजन्तको प्रयोग, गलत अनुकरण र उच्चारणको प्रभाव, वचन, पुरुष, लिङ्ग र आदर विन्यास, पदयोग र पद वियोग, विविध लेख्य चिह्नको प्रयोग, श्रुतिसम भिन्नार्थक शब्दको प्रयोग, जस्ता त्रुटि यस अन्तर्गत पर्दछन् (पौडेल, २०६९ : २०४) ।

४.४.१.३ रूपरचनागत त्रुटि

शब्दहरूको रूपायन र व्युत्पादन सम्बन्धी त्रुटिहरूलाई रूपरचनागत त्रुटि भन्ने गरिन्छ । जस्तै :
पढ्दैन - पढ्दैन
कसले - कोले
जसले - जोले
सौन्दर्य - सौन्दर्यता (भण्डारी र अन्य, २०६८ : १४१) ।

४.४.१.४ शब्दभण्डारगत त्रुटि

सिकारूमा शब्दभण्डारको कमी वा न्यूनताका कारणले हुने त्रुटिलाई शब्दभण्डारगत त्रुटि भनिन्छ (पौडेल, २०६९ : २०५) ।

४.४.१.५ पदावलीगत त्रुटि

शब्द वा पदभन्दा माथिल्लो भाषिक एकाइ अथवा विशेषण र विशेष्य, टुक्का, उखान आदिका विचमा लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर आदिको सङ्गति नमिल्नु, सन्निधान नमिल्नु जस्ता कुरालाई पदावलीगत त्रुटि भनिन्छ । जस्तै : त्यो नराम्रो केटीहरू, सानो बालकहरू, उसको आमा आदि (पौडेल, २०६९ : २०५) ।

४.४.१.६ वाक्यगत त्रुटि

वाक्यात्मक दृष्टिले पदक्रम नमिल्नु, उद्देश्य र विधेयका विचमा सङ्गति नमिल्नु, विशेषण, विशेष्य र क्रियापदको सङ्गति नमिल्नु आदि जस्ता त्रुटिहरू यस अन्तर्गत पर्दछन् (ऐ) ।

४.४.१.७ अर्थगत त्रुटि

वाक्यात्मक प्रयोगका सन्दर्भमा शब्द शब्दका बिचमा अन्विति नमिल्नु असान्दर्भिक शब्द वा पदावलीको प्रयोग हुनुलाई अर्थगत त्रुटि भनिन्छ । जस्तै : मैले तपाईंलाई कहीं हेरेको थिएँ , उसको नाम धनिया छ ? आदि (ऐ) ।

४.४.१.८ संकथनगत त्रुटि

वाक्य भन्दा माथिल्लो भाषिक एकाइसँग सम्बन्धित त्रुटिलाई संकथनगत त्रुटि भनिन्छ । यस्ता त्रुटिहरू वाक्यान्तरित नभएर अन्तरवाक्यीय प्रकृतिका हुन्छन् । जस्तै : उनी क्याम्पसमा पढाउँछिन् । प्रतिमा मेरी बहिनी हो (भण्डारी र अन्य, २०६८ : १४२) ।

४.४.२ विकासशीलताका आधारमा त्रुटिहरू :

४.४.२.१ अव्यवस्थित त्रुटि

यस प्रकारको त्रुटिलाई प्रारम्भिक त्रुटि भनिन्छ । यस प्रकारको त्रुटिमा सिकारूले गर्ने त्रुटि एकै प्रकारको नभई भिन्न भिन्न प्रकृतिका हुन्छन् । भाषा सिकाइका क्रममा एक पटकमा एउटा र अर्को पटकमा अर्कै प्रकृतिको त्रुटि गर्ने गर्दछन् भने त्यो अव्यवस्थित त्रुटि हो (भण्डारी र नेपाल, २०६७ : १३३) ।

४.४.२.२ व्यवस्थित त्रुटि

यसलाई नियमित किसिमको त्रुटि भन्न सकिन्छ । एउटै व्यक्तिले धेरै ठाउँमा एकै खालको त्रुटि गरेको छ भने त्यसलाई व्यवस्थित किसिमको त्रुटि भन्ने गरिन्छ (ऐ) । यस प्रकारको त्रुटि मातृभाषाकै प्रभावका कारणले हुने गर्दछ । यस्तो खालको त्रुटिलाई शिक्षार्थी सचेत भएर पनि सुर्धान सक्दैन । यस्ता प्रकारका त्रुटिलाई अगाडि बढाउन सकेको खण्डमा यस्तो त्रुटि निराकरण गर्न सकिन्छ (ऐ) ।

४.४.२.३ उत्तर व्यवस्थित त्रुटि

भाषामा दखलता हासिल गरिसकेपछि पनि वा शिक्षार्थीले सबै नियम जानिसके पनि लापरवाहीका कारण विभिन्न खालका त्रुटिहरूलाई उत्तरव्यवस्थित त्रुटि भनिन्छ । भाषा सिकाइको पछिल्लो चरणमा पुग्दा शिक्षार्थीले केही सामान्य नियमहरू अवश्य सिक्नसकेको हुन्छ तर प्रयासको कमी, वेवास्ता तथा हेलचेक्राइ अनि विस्मृतिका कारण ऊ त्रुटि गर्ने गर्दछ । सिकारूले होसियारीपूर्वक भाषा प्रयोग गरेको खण्डमा यस्तो त्रुटिको निराकरण गर्न सकिन्छ (ऐ) ।

४.४.३ स्रोतका आधारमा त्रुटि

स्रोतका आधारमा त्रुटिलाई भाषान्तरित र अन्तरभाषिक त्रुटि गरी दुई वर्गमा विभाजन गर्न सकिन्छ (पौडेल, २०६९ : २०८) ।

४.४.३.१ भाषान्तरित त्रुटि :

भाषान्तरित त्रुटि भनेको लक्ष्य भाषाकै आन्तरिक व्यवस्थासित सम्बन्धित त्रुटि हो । सिकारूले भाषा सिक्रदै गर्दा लक्ष्य भाषाकै नियम र व्यवस्था सम्बन्धी विभिन्न त्रुटिहरू गर्न सक्छन् । जस्तै : विनोद स्कुल जायो, दिदी केला खाइ जस्ता त्रुटिहरूलाई भाषान्तरिक त्रुटि भनिन्छ (ऐ) ।

४.४.३.२ अन्तरभाषिक त्रुटि

सिकारूको मातृभाषाको स्पष्ट छाप देखिने अथवा स्रोत भाषाको आदत र अनुभवबाट स्थानान्तरित भएर देखिने त्रुटिलाई अन्तर्भाषिक त्रुटि भनिन्छ । जस्तै, यहाँ पानी खान पाइन्दैन, मैले तिमीलाई लुकेर बसेको हेरेँ, ऊहरू धेरै मातेको केटा हो आदि अभिव्यक्तिमा देखिने त्रुटि अन्तर्भाषिक त्रुटि हो (ऐ) ।

४.४.४ गम्भीरताका आधारमा

अर्थ सम्प्रेषणमा गम्भीर बाधा पर्ने वा नपर्ने आधारमा त्रुटिलाई वर्गीकरण गर्न सकिन्छ । यस्ता त्रुटिहरू दुई प्रकारका हुन्छन् (ऐ)

४.४.४.१ अर्थ घातक त्रुटि :

अर्थ सम्प्रेषणमा गम्भीर बाधा पर्ने खालका त्रुटिलाई अर्थघातक त्रुटि भनिन्छ । जस्तै म पो खरेल हुँ / म पोखरेल हुँ । तैले भनेको मानिस् / तैले भनेको मानिस (ऐ) ।

४.४.४.२ अर्थ अघातक त्रुटि :

अर्थ सम्प्रेषणमा खासै बाधा नपर्ने भाषाको आन्तरिक व्यवस्था भन्दा बाह्य व्यवस्थासित सम्बन्धित त्रुटिलाई अर्थ अघातक त्रुटि भनिन्छ । जस्तै शान्ती / सान्ती, योहरू, तँहरू (ऐ) ।

४.४.५ स्वरूपगत त्रुटि

स्वरूपका आधारमा पनि त्रुटिलाई वर्गीकरण गरिएको पाइन्छ । यसलाई लोप, थपोट र विपर्यायका आधारमा हेर्न सकिन्छ (लामिछाने, २०६६ : ३३) ।

४.४.५.१ लोपगत त्रुटि

वक्ताको बोलीमा कुनै अंश लोप भएको देखिन्छ भने त्यो लोपगत त्रुटि हो । जस्तै : मामन्त्री, मासचिव, सायता, कवित्री, इटरी आदि (ऐ) ।

४.४.५.२ थपोटगत त्रुटि

वक्ताको बोलीमा कुनै अंश थपिएर आउँदाको स्थितिको प्रयोग थपोटगत त्रुटि हो । जस्तै : अस्थायी -अअस्थायी, स्थायी -इस्थायी, प्रदान -परदान, स्कुल -इस्कुल आदि (ऐ) ।

४.४.५.३ विपर्ययगत त्रुटि :

क्रममा परिवर्तन भएर देखिने त्रुटि विपर्ययगत त्रुटि हो । यसमा उल्टोपाल्टो स्थिति पनि देखिन्छ । जस्तै : टपरी-पटरी, तेस्रो -तेस्रो, सुती -सुती आदि (ऐ) ।

४.४.६ मात्राका आधारमा

मात्रा वा परिणाम हेरेर पनि त्रुटिलाई वर्गीकरण गर्न सकिन्छ । यस दृष्टिले त्रुटिलाई आंशिक त्रुटि र व्यापक त्रुटि गरी दुई वर्गमा छुट्याउन सकिन्छ (पौडेल, २०६९ : २१०) ।

४.४.६.१ आंशिक त्रुटि

वाक्यको कुनै खास अंश वा शब्द /पदसँग मात्र सम्बन्धित त्रुटिलाई आंशिक त्रुटि भन्न सकिन्छ । यस्ता त्रुटिहरू तत् स्थानिक मात्र हुन्छन् तर समग्र वाक्यात्मक अर्थ अभिप्रायमा त्यति ठूलो बाधा पर्दैन । जस्तै आमा आयो, बाबा आयो आदि (ऐ) ।

४.४.६.२ व्यापक त्रुटि

वाक्यको समग्र अंश वा एकभन्दा बढी वाक्यासँग गाँसिएर देखिने त्रुटिलाई व्यापक त्रुटि भन्न सकिन्छ । यस्ता त्रुटिहरू एक भन्दा बढी शब्द/पद, पदावली, उपवाक्य, वाक्य, सङ्गति, आघात आदि विविध देखिन सक्छ र वाक्यान्तरिक वा समग्र अन्तर्वाक्यीय अभिव्यक्तिलाई नै प्रभावित गर्न सक्छन् । जस्तै : तेरो आमाको दिदीको छोरी राम्रो नाच्छ आदि (ऐ) ।

४.४.७ औचित्यका आधारमा

सन्दर्भ र प्रयोग अनुसार स्वीकृत र अस्वीकृत हुने त्रुटिहरू यस अन्तर्गत पर्दछन् । औचित्यका आधारमा त्रुटि दुई प्रकारका छन् : औचित्यपूर्ण र अनौचित्यापूर्ण (भण्डारी र अन्य, २०६८ : १४६) ।

४.४.७.१ औचित्यपूर्ण त्रुटि

व्याकरणिक दृष्टिले मात्र त्रुटिपूर्ण छ तर सन्दर्भ अनुरूप त्रुटि छैन भने त्यस्तो त्रुटिलाई औचित्यपूर्ण त्रुटि भनिन्छ । जस्तै बहिनी बजार गएकी छ (सन्दर्भगत औचित्यता देखिने भएकोले यस्तो त्रुटिलाई स्वीकार गर्ने परम्परा छ (ऐ) ।

४.४.७.२ अनौचित्यपूर्ण त्रुटि

व्याकरणिक र सन्दर्भ दुवै दृष्टिले त्रुटि भएको त्रुटिलाई अनौचित्यपूर्ण त्रुटि भनिन्छ । जस्तै मेरो बुबा आए । सर पढाएर गयो । केटाहरूले गाउँ छाड्न थाल्यो । व्याकरण र सन्दर्भ दुवै दृष्टिले त्रुटियुक्त प्रयोग भएको छ (ऐ) ।

४.५ त्रुटिविश्लेषण पद्धति

भाषा सिकाइका क्रममा हुने त्रुटिहरूको विश्लेषण पश्चात मात्र उपयुक्त परिणाम र निष्कर्ष निस्कने गर्दछ । त्रुटिविश्लेषणका क्रममा दुई पद्धति अपनाउन सकिन्छ । पूर्वनिर्धारित कोटि पद्धति र पश्चनिर्धारित कोटि पद्धति (अधिकारी, २०५३ : ११४) ।

४.५.१ पूर्वनिर्धारित कोटि पद्धति

पूर्वनिर्धारित कोटि पद्धति अन्तर्गत सर्वप्रथम शिक्षार्थीहरूले गर्ने त्रुटिहरू के कस्ता भाषा व्याकरणगत कोटि अन्तर्गत हुन सक्छन् तिनको अनुमान गरिन्छ । त्यसपछि शिक्षार्थीहरूले गरेका खास अभिव्यक्तिहरू लिइ तिनको अध्ययन गरेर प्राप्त भएका त्रुटिहरूलाई पूर्वनिर्धारित कोटि पद्धति भनिन्छ । यसलाई शिक्षार्थीले गर्ने त्रुटिका बारेमा पूर्वअनुमान गर्ने पद्धतिका रूपमा लिइन्छ (भण्डारी र नेपाल, २०६७ : १३७) । भाषा शिक्षण सिकाइका क्रममा विद्यार्थीको स्तर कहाँ पुगेको छ सो बुझ्न शिक्षकद्वारा उनीहरूमा पाइने त्रुटिहरूको पूर्वकल्पना गरी सो बमोजिम मूल्याङ्कन र विश्लेषण गर्ने पद्धतिलाई पूर्वनिर्धारित कोटि पद्धति भनिन्छ ।

यस अन्तर्गत भाषा सिकाइका क्रममा सिकारूको के कस्ता किसिमका त्रुटिहरू गर्दछन् भन्ने कुराको पूर्वअनुमान गरी सोही अनुसारका अनुमानित क्षेत्रहरू निर्धारण गरी शिक्षार्थीहरूको अभिव्यक्तिगत त्रुटिहरूलाई आधार बनाएर तिनको व्याख्या र विश्लेषण गर्ने कार्य पनि गरिन्छ । ती त्रुटिहरू भाषागत हुन् की व्याकरणगत हुन छुट्याएर फरक फरक ढङ्गले अध्ययन गर्ने कार्य गरिन्छ । भाषिक एकाइगत त्रुटिहरू उच्चारण, हिज्जे, रूपगत, शब्दरचनागत, वाक्य आदिमा र व्याकरणगत त्रुटिहरू भए लिङ्ग, बचन, पुरुष, आदर, काल, पक्ष, भाव जस्ता खास खास व्याकरणिक कोटिसँग

जोडेर विश्लेषण गरिन्छ । यस पद्धतिबाट सिकारूमा पाइने त्रुटिका आधारमा उसका भाषा शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप कुन रूपमा अगाडि बढेको छ ? भन्ने कुराको मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।

४.५.२ पश्चनिर्धारित कोटि पद्धति

त्रुटिहरू संकलन गरेर राम्ररी विश्लेषण गरेपछि मात्र तिनको पहिचान, वर्गीकरण र व्याख्या गरिन्छ (भण्डारी र अन्य, २०६८ : १४८) । पश्चनिर्धारित कोटि पद्धतिमा खास खास अभिव्यक्तिहरूलाई लिई तिनको अध्ययन गरेर त्रुटिहरू सङ्कलन गर्ने र तिनको पहिचान तथा छानविन गरी वर्गीकरण समेत गर्न सकिन्छ । यसमा प्राप्त त्रुटिहरूको प्रकृति हेरेर मात्र तिनको कोटि वा उपकोटि छुट्याउने काम हुन्छ । यही पूर्वनिर्धारित कोटि पद्धतिबाट पश्चनिर्धारित कोटि पद्धतिमा देखापर्ने मुख्य अन्तर हो (अधिकारी, २०५३ : ११४) । यो पद्धति पूर्वनिर्धारित कोटिपद्धतिको ठीक विपरित मानिन्छ किन भने यस पद्धतिमा सिकारूको भाषिक अभिव्यक्तिको अध्ययन गरी तुरून्तै त्यसै ठाउँमा त्यसले भाषिक अभिव्यक्ति प्रयोग गर्दागर्दै अध्ययन, पहिचान र त्रुटिको क्षेत्रको प्रकृति हेरेर सङ्कलन तथा वर्गीकरण गर्ने गरिन्छ (ढुङ्गाना, २०६७ : १२५) । यस पद्धतिले विद्यार्थीहरूले दिदै गरेको अभिव्यक्तिलाई परीक्षण गरी भएका त्रुटिहरूलाई सङ्कलन, पहिचान र विश्लेषण गर्ने भएको कारण पूर्वनिर्धारित कोटि पद्धति भन्दा यो बढी उपयोगी हुने देखिन्छ ।

४.६ त्रुटि विश्लेषण प्रक्रिया

त्रुटिविश्लेषणका केही निश्चित प्रक्रियाहरू छन् । ती प्रक्रियाहरूलाई त्रुटिविश्लेषणका चरण भन्ने गरिन्छ । त्रुटिविश्लेषण प्रक्रिया भन्ने वित्तिकै कुनै पनि मातृभाषा पछाडिको दोस्रो भाषा सिकने सिकारूले गर्ने त्रुटिहरूलाई कसरी विश्लेषण गर्ने भन्ने हो । एस. पीट. कर्डरले त्रुटिविश्लेषणको विश्लेषण प्रक्रियालाई तीन चरणमा विभाजन गरेको पाइन्छ । पहिचान, वर्गीकरण र विश्लेषण (ऐ. १२४)

४.६.१ पहिचान

भाषिक त्रुटिहरूको अध्ययन तथा विश्लेषण गर्ने व्यक्तिले पहिले त्रुटिको प्रकृति तथा स्रोतको पहिचान गर्न सक्नुपर्दछ । त्रुटि कसरी हुन्छ ? कुन पक्षले त्रुटिलाई जन्माइरहेको छ भन्ने कुरा राम्ररी ठम्याउनु नै त्रुटिहरूको पहिचान गर्नु हो । त्रुटिहरू वा भाषा शिक्षण सिकाइमा विद्यार्थीहरूले के कस्ता त्रुटिहरू गर्छन् सो कुराको निक्कै गरी त्यही अनुसार शिक्षण सिकाइ प्रक्रियालाई व्यवस्थित ढङ्गले अगाडि बढाउनु उपयुक्त मानिन्छ । यसका लागि सिकारूले प्रयोग गरेका मौखिक एवम् लिखित अभिव्यक्तिका आधारमा भाषिक त्रुटिहरू संकलन गर्नु पर्दछ (ऐ) ।

४.६.२ वर्गीकरण

लिखित तथा मौखिक सामग्रीबाट त्रुटिको संङ्कलन गरिसकेपछि तिनीहरू कुन-कुन प्रकृतिका र प्रकारका छन् भनेर वर्गीकरण गर्नुपर्दछ । सर्वप्रथम यस चरणमा सिकारूले कुन प्रकारको त्रुटि गरिरहेको छ भनेर राम्ररी अध्ययन गर्नु पर्दछ । त्यसपछि त्रुटिहरू विभिन्न कोटि उपकोटिमा वर्गीकृत हुन्छन् । यस्ता त्रुटिहरू व्यक्तिनिष्ठ छन् कि समूहनिष्ठ, उत्पादनात्मक छन् कि पहिचानात्मक छन्, मूर्त प्रकृतिका अमूर्त प्रकृतिका, आंशिक प्रकृतिका कि छन् कि समग्र प्रकृतिका, अन्तरभाषिक वा भाषान्तरिक के कस्ता छन् त्यस्को स्पष्ट वर्गीकरण गरिनुपर्छ (भण्डारी र अन्य, २०६८: १४८) ।

४.६.३ विश्लेषण

यो त्रुटिविश्लेषणको अन्तिम चरण हो यसमा पहिचान पछि वर्गीकृत त्रुटिहरूको वर्णन, व्याख्या र विश्लेषण गरिन्छ । त्रुटिको प्रकृति कसरी छुट्याउने ? त्रुटि व्यवस्थित, अव्यवस्थित, नियमित, अनियमित कुन खालको हो ? त्रुटि किन जन्मिन्छ ? त्रुटिहरू स्रोत भाषाको व्यवस्था वा लक्ष्य भाषाको व्यवस्थासँग कसरी प्रतिकूल र अनुकूल हुन्छन् अथवा पहिलो भाषा र दोस्रो भाषाबीचको सम्बन्ध कस्तो हुन्छ ? आदि कुराहरूको आधार खोजी एउटा निष्कर्षमा पुग्ने काम हुन्छ । त्यसपछि यी सबै प्रक्रियाहरूलाई पूरा गरेर त्रुटिको निराकरणका लागि आवश्यक पर्ने सम्पूर्ण उपचार पद्धतिलाई अगाडि बढाउन सकिन्छ (ढुङ्गाना, २०६७ : १२४) ।

४.७ त्रुटिविश्लेषणको अभ्यास

जुनसकुनै विषयको सिकाइमा अभ्यास महत्त्वपूर्ण मानिन्छ । भाषा सिकाइमा संलग्न शिक्षार्थीहरूले स्रोत भाषाबाट लक्ष्यभाषा तर्फ उन्मुख हुँदा आइपर्ने विभिन्न भाषिक कठिनाइमा सफलता हाँसिल गर्न त्रुटिको अभ्यासले सघाउ पुऱ्याइरहेको हुन्छ (ऐ : १२५) । भाषाका पक्षहरूको विश्लेषण गर्ने एउटा व्यवहारिक पद्धति भएकाले त्रुटिविश्लेषणको अभ्यास गराउदा सर्वप्रथम सिकारूहरूलाई यसको प्रक्रियाका बारेमा जानकारी गराउनु पर्दछ । सामग्री सङ्कलनका निम्ति दिइने अभ्यास व्यक्तिगत तथा सामूहिक जस्तो प्रकृतिको पनि हुनसक्छ । अभ्यासका लागि तयार हुन विद्यार्थीहरू स्वयम्लाई उत्साहित गरी एक आपसमा लिखित अभिव्यक्तिहरू (प्रश्नोत्तर, दैनिकी, चिठी) तथा अन्तरसंवादका कुराकानीहरू संङ्कलन गरी त्रुटिको पहिचान, वर्गीकरण र व्याख्या गर्ने तरिका सिकाउनु पर्दछ । जसमा भाषिक एकाइगत त्रुटिमा कुन - कुन पर्दछन् (उच्चारणगत, वर्णविन्यासगत शब्दगत आदि)सिकाइ प्रक्रियागतमा कुन कुन पर्दछन् : अतिसामान्यीकरण गरिएका त्रुटिहरू कस्ता हुन्छन्, अपूर्ण सिकाइगत त्रुटिहरू कस्ता हुन्छन्, सरलीकरणगत त्रुटिहरू कस्ता

हुन्छन्, जटिलता, स्रोत-स्वरूपका त्रुटि कस्ता हुन्छन् आदि विविध पक्ष र प्रकृतिबाट त्रुटिको विश्लेषण गर्ने अभ्यास गराउन सकिन्छ त्रुटिको पहिचान गर्नुभन्दा पहिले त्रुटि हो वा होइन, गल्ती हो कि, (नियमित -अनियमित) जस्ता कुरामा स्पष्ट धारणा बसाइसकेपछि मात्र अन्तर विद्यार्थीगत अभ्यास गराउन सकिन्छ (भण्डारी र अन्य, २०६८ : १५०) ।

४.८ पदसङ्गतिको परिचय

वाक्यमा प्रयोग हुने नाम, सर्वनाम, विशेषण र क्रियाका विच लिङ्ग, वचन, पुरूष र आदरका आधारमा हुने आपसी मेल वा सम्बन्धलाई पदसङ्गति भनिन्छ । पदमेल वा पदसङ्गति नभएमा वाक्यको अर्थ स्पष्ट हुँदैन र व्याकरणिक दृष्टिले पनि वाक्य अशुद्ध हुन्छ । पदसङ्गतिले नामिक पद र क्रियापदका विच मेल, समानता वा तुल्यता बुझाउँछ । कुनै वाक्य व्याकरणिक दृष्टिले शुद्ध वा अशुद्ध छ भन्ने आधार पनि पदसङ्गति नै हो (ज्ञवाली र भट्टराई, २०६४ : ७५) ।

वाक्यमा प्रयोग भएका शब्दहरूका विचको रूपायनिक मेल वा अनुकूलनलाई सङ्गति भनिन्छ । यस्तो सङ्गतिमा विशेष गरेर कर्ता र क्रियापद तथा विशेष्य (नाम, सर्वनाम) र विशेषणका विचको मेललाई लिइन्छ । वाक्यमा लिङ्ग, वचन, पुरूष तथा आदरका दृष्टिले कायम हुने सङ्गति विशेष महत्वपूर्ण छ (अधिकारी, २०७१ : ८३) ।

सङ्गति भनेको मेल हो । वाक्यमा प्रयुक्त पक्षहरू विचको आपसी मिलनलाई पदसङ्गति भनिन्छ अथवा वाक्यमा प्रयोग हुने नाम, सर्वनाम, विशेषण र क्रियाका विच लिङ्ग, वचन, पुरूष र आदरका आधारमा हुने आपसी मेल वा सम्बन्धलाई पदसङ्गति भनिन्छ । पदमेल वा पदसङ्गति नभएका वाक्यको अर्थ स्पष्ट हुँदैन र व्याकरणिक दृष्टिले पनि वाक्य अशुद्ध हुन्छ । पदसङ्गतिले नामिक पद वा क्रियापदविच मेल, समानता वा तुल्यता बुझाउँछ । कुनै वाक्य व्याकरणिक दृष्टिले शुद्ध वा अशुद्ध के छ भन्ने आधार पनि पदसङ्गति नै हो । जस्तै : छोरी आयो । म गएन जस्ता वाक्यहरू पदसङ्गति नमिलेको देखिन्छ (न्यौपाने र अन्य २०७० : १९) ।

वाक्य वा वाक्यात्मक संरचनामा एउटा पदलाई परिवर्तन गर्ने वित्तिकै समानुपातिक रूपमा अर्को वा अन्य पदमा पनि परिवर्तन गर्नुपर्ने अवस्थालाई पदसङ्गति भनिन्छ । जस्तै :

१. सानो केटो रोयो ।

२. सानी केटी रोई ।

माथि उदा. १ को 'केटो' शब्दलाई परिवर्तन गरी उदा २ मा केटी बनाउने वित्तिकै उदा. १ मा सानो र रोयो पनि उदा २ मा क्रमशः सानी र रोई हुन पुगेको छ (लामिछाने र सुब्बा, २०५७ : २४८) ।

माथिका परिभाषाका आधारमा हेर्दा पनि वाक्यमा आउने विभिन्न किसिमका नामिक पदहरू र क्रियापदहरूका बिच यस्तो आपसी मेल वा सङ्गति हुन जरूरी हुन्छ । कुनै पनि वाक्यमा यस प्रकारको सङ्गति भएन भने त्यो वाक्य अशुद्ध मानिन्छ । जस्तै :

अशुद्ध वाक्य

शुद्ध वाक्य

क) केटो आयो ।

क) केटी आई ।

ख) राम्रा केटो आए ।

ख) राम्रा केटा आए ।

ग) रामको छोरी आई ।

ग) रामकी छोरी आई ।

माथि दायाँपट्टि दिइएका वाक्यहरूमा पदहरूको उपयुक्त मेल छैन त्यसकारण पनि उक्त वाक्यहरू अशुद्ध छन् । ती वाक्यहरूमा उदा. क मा लिङ्ग सङ्गति मिलेको देखिन्छ । उक्त वाक्यमा कर्ता र क्रियाका बिचको सङ्गति मिलेको छैन । त्यसैले त्यो वाक्य अशुद्ध हुन पुगेको छ । त्यसको ठीक विपरित बाँया पट्टि कर्ता पदको लिङ्ग, वचन, पुरुष अनुसारको 'आई' क्रियापदको प्रयोग गरिएको हुँदा त्यो वाक्य शुद्ध देखिन्छ । त्यसैगरी बाँया पट्टि उदा. ख मा 'राम्रा केटो आए' भन्ने वाक्य छ । उक्त वाक्यमा राम्रा बहुवचन र आदर विशेषण पद छ, भने 'केटो' एकवचन र अनादर नाम विशेष्य पद छ । त्यसैले सो वाक्यमा विशेषण 'राम्रा' र विशेष्य 'केटो' पदका बिच वचनका आधारमा सङ्गति नमिलेको त्यो वाक्य अशुद्ध बनेको छ । उक्त वाक्यको ठीक दायाँ पट्टि दिइएको 'राम्रा केटा आए' भन्ने वाक्य चाहिँ शुद्ध छ किनभने त्यहाँ 'राम्रा' विशेषण अनुरूप 'केटा' विशेष्यपद पनि बहुवचन नै छ ।

त्यसैगरी दायाँ पट्टि उदा. ग मा 'रामको छोरी आई' भन्ने वाक्य दिइएको छ । सो वाक्यमा 'रामको' भन्ने भेदक पद र 'छोरी' भन्ने भेद्य पदका बिच लिङ्गका आधारमा मेल नभएकाले त्यो वाक्य अशुद्ध हुन पुगेको छ । सोही वाक्यको बाँया पट्टि 'रामकी छोरी आई' वाक्यमा भेदक 'रामकी' र भेद्य 'छोरी' बिच लिङ्ग सङ्गति मिलेकाले त्यो वाक्य शुद्ध बन्न पुगेको छ । यसरी पदसङ्गति भनेको वाक्यमा आउने पदहरूका बिचको व्याकरणगत (लिङ्ग, वचन, पुरुष र अदरको) मेल हो भन्ने बुझ्नु पर्दछ (अवस्थी र अन्य , २०६६ : ४३) ।

४.९ पदसङ्गतिगत त्रुटि

पदसङ्गति अन्तर्गत स्तरीय नेपाली भाषाको वाक्यमा उद्देश्य पदावली भित्र रहेका पदहरूको आपसी सङ्गति व्यवस्थालाई आधार मानेर तिनीहरूबिच हुनुपर्ने सङ्गति व्यवस्थामा हुने गरेका विचलन र वेमेलतालाई पदसङ्गतिगत त्रुटिका रूपमा लिइएको छ । त्यसकारण पदसङ्गतिगत त्रुटिको अध्ययन, विश्लेषण गर्ने क्रममा पदसङ्गतिको प्रत्यक्ष प्रभाव पार्ने व्याकरणात्मक त्रुटिहरू लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदर व्यवस्थामा हुने गरेका त्रुटिहरूको अध्ययनमा केन्द्रित रहेको छ ।

नेपाली भाषालाई स्रोत भाषाका रूपमा बोल्नेहरू र लक्ष्य भाषाका रूपमा बोल्ने दुवै किसिमका सिकारूहरूले लिङ्ग, वचन, पुरुष, र आदर सम्बन्धी त्रुटिहरू गर्ने गरेको पाइन्छ । त्यसैले त्रुटिहरूको अध्ययन विश्लेषण गर्दा तुलनात्मक रूपमा स्रोत भाषी विद्यार्थीहरूले गर्ने त्रुटि भन्दा नेपाली भाषालाई लक्ष्य भाषाका रूपमा बोल्ने सिकारूहरूले गर्ने त्रुटिको अध्ययन विश्लेषण गर्नु सान्दर्भिक देखिन्छ । लक्ष्य भाषी विद्यार्थीहरूले गर्ने त्रुटि स्रोत भाषी विद्यार्थीले गर्ने त्रुटि भन्दा बढी जटिल र गम्भीर स्वरूपका हुने गर्दछन् । त्यसैले यो अध्ययनमा पनि 'मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले पदसङ्गतिगत त्रुटिहरूको अध्ययन'मा केन्द्रित रहेका कारण नेपाली भाषाको पदसङ्गतिमा हुने लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदर व्यवस्थाका त्रुटिहरूको सामान्य जानकारी प्रस्तुत गरिन्छ :-

४.९.१ लिङ्गगत त्रुटि

लिङ्ग मूलतः नामसँग सम्बन्धित व्याकरणात्मक कोटि हो । यसले नामको खास प्रकृतिलाई जनाउँछ (अधिकारी, २०७१ : ८४) । नेपाली भाषाको स्तरीय प्रयोगका लागि कर्ता जुन लिङ्गको छ, त्यसै अनुरूप क्रियाको पनि प्रयोग गरिन्छ । कर्ता एउटा लिङ्ग र क्रिया, अर्को लिङ्गको भएर प्रयोग गरेको खण्डमा त्यो वाक्य त्रुटिपूर्ण हुन्छ । जस्तै क) भाइ स्कुल गयो (पुलिङ्गी) ।

ख) बहिनी स्कुल गई (स्त्री लिङ्गी) ।

माथिका वाक्यमा भाइ स्कुल गयो, बहिनी स्कुल गई जस्ता क्रियापदको प्रयोग भएको छ । यी उदाहरणहरूबाट के प्रस्ट हुन्छ भने स्तरीय नेपाली भाषाको वाक्य रचनामा कर्ता वा कर्म जुन लिङ्गको छ, त्यही लिङ्गको क्रियापद लेखिनु पर्छ । यदि यस्तो नगरिएको खण्डमा लिङ्गगत पदसङ्गतिगत त्रुटि हुन्छ । लिङ्ग सङ्गतिगत त्रुटिहरूलाई यसरी देखाउन सकिन्छ -

लिङ्ग सङ्गतिगत त्रुटिपूर्ण सङ्गतिपूर्ण वाक्यहरू

सङ्गतियुक्त वाक्यहरू

क) बहिनी भात पकाउँछ ।

बहिनी भात पकाउँछे ।

ख) रीता हिजो गएको थियो ।

रीता हिजो गएकी थिई ।

ग) रचना घर गएन् ।

रचना घर गईन् ।

(धिताल, २०६९ : २३)

४.९.२ बचनसङ्गतिगत त्रुटि

नामको सङ्ख्यासँग सम्बन्धित व्याकरणात्मक कोटिलाई वचन भनिन्छ । त्यसैले यसको सम्बन्ध सङ्ख्येय नामसँग रहेको हुन्छ (अधिकारी, २०७१ : ८९) । नेपाली भाषाको वाक्य रचना कर्ता वा कर्म जुन वचनका छन् त्यही अनुसारको क्रियापदहरूको प्रयोग गरिन्छ, तर अति सामन्तीकरणले गर्दा दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली सिकने मोरडिया थारूभाषी सिकारूहरूले निम्नानुसारका गलति गर्ने गरेको भेटिन्छ :-

त्रुटिपूर्ण वाक्यहरू

शुद्ध वाक्यहरू

केटीहरू आयो ।

केटीहरू आए ।

हामी किताब पढ्छ ।

हामीहरू किताब पढ्छौं ।

रूपक र राम पढ्दैछ ।

रूपक र राम पढ्दैछन् ।

ज्योति र सीता इटहरी गयो ।

ज्योति र सीता इटहरी गए ।

(धिताल, २०६९ : २३)

४.९.३ पुरुष सङ्गतिगत त्रुटि

अभिव्यक्तिमा संलग्न सहभागीको प्रकृतिलाई जनाउने व्याकरणात्मक कोटिलाई पुरुष भनिन्छ । यो विशेषतः सर्वनामसँग सम्बन्धित हुन्छ (अधिकारी, २०७१ : ९८) । नेपाली भाषाको सर्वनाम र क्रियापदले पुरुषको अन्तरलाई स्पष्ट पार्दछ । प्रथम पुरुष भए प्रथम पुरुषीय क्रियापद, द्वितीय पुरुष भए द्वितीय पुरुषीय क्रियापद र तृतीय पुरुष भए तृतीय पुरुषीय क्रियापदको प्रयोग गर्नु पर्दछ । अन्यथा पुरुष सङ्गतिगत त्रुटि हुन जान्छ । विशेष गरेर नेपाली भाषा दोस्रो भाषाका रूपमा सिकने मोरडिया थारू मातृभाषी सिकारूले यस्तो त्रुटि गरेको पाइन्छ । जस्तै -

त्रुटिपूर्ण वाक्य	शुद्ध वाक्य
म घर जान्छु ।	म घर जान्छु । (प्र.पु.ए.व)
तँ घर जान्छु ।	तँ घर जान्छस् । (द्वि.पु.ए.व)
तिमीहरू घर जान्छु ।	तिमीहरू घर जान्छौं । (द्वि.पु.ब.व.)

(ऐ: २४)

४.९.४ आदरसङ्गतिगत त्रुटि

नेपाली भाषामा द्वितीय र तृतीय पुरुषका सर्वनाम र क्रियापदले चार तहको आदरलाई प्रकट गर्दछ । त्यसैले सर्वनाम उद्देश्य भएको वाक्यमा क्रियापदको प्रयोग गर्दा आदरको तहमा सङ्गति मिलाउनु पर्दछ । अन्यथा वाक्य त्रुटिपूर्ण भइ अर्थको अनर्थ लागेर समस्या उत्पन्न हुन सक्छ (ऐ) ।

तालिका १

आदरसङ्गतिगत त्रुटि

आदरको तह	द्वितीय पुरुष	तृतीय पुरुष
निम्न आदर	तँ किन जान्छस ?	त्यो किन जान्छ ?
सामान्य आदर	तिमी किन जान्छौ ?	तिनी किन जान्छिन् ?
उच्च आदर	तपाईं किन जानुहुन्छ?	उहाँ किन जानुहुन्छ ?
उच्चतम आदर	हजुर किन गइबक्सन्छ ?	

(भट्टराई र हुङ्गेल, २०६६ : १९)

४.१० पदसङ्गतिगत त्रुटिहरूको वर्गीकरण / तालिकीकरण तथा विश्लेषण र त्रुटि निराकरणका उपायहरू

४.१०.१ पदसङ्गतिगत त्रुटिहरूको वर्गीकरण :

भाषा एक व्यवस्थित संरचना हो । हरेक संरचनाको निर्माण यस अन्तर्गत रहेका संरचक घटकहरूद्वारा निश्चित अनुक्रममा निबद्ध भई व्यवस्थित र सार्थक बनेको हुन्छ । भाषाको न्यूनतम अर्थयुक्त एकाइ रूप हो । रूपहरू मिलेर शब्द र पदको निर्माण भएको हुन्छ । त्यसैगरी पदहरू मिलेर पदावली र वाक्यको निर्माण हुने गर्दछ । वाक्य नै पूर्ण र अर्थ बहन गर्न सक्ने भाषिक एकाई हो । एउटा अर्थपूर्ण वाक्य भित्र विभिन्न पदहरूको सङ्गतिपूर्ण मेल रहेको हुन्छ । वाक्यमा

प्रयुक्त पदहरूको सङ्गतिपूर्ण मेल हुनु अर्थपूर्ण वाक्यको प्रमुख सर्त हो । यदि उक्त मेलमा असङ्गति वा वेमेलता देखिएमा पदसङ्गतिगत त्रुटि भएको मानिन्छ (धिताल, २०६९ : ३८) ।

वाक्यमा प्रयोग भएका शब्दहरूका विचको रूपायनिक मेल वा अनुकूलनलाई सङ्गति भनिन्छ । त्यस्तो सङ्गतिमा विशेष गरेर कर्ता र क्रियापद तथा विशेष्य (नाम /सर्वनाम) र विशेषणका विचको मेललाई लिइन्छ । वाक्यमा लिङ्ग, वचन, पुरुष तथा आदरका दृष्टिले कायम हुने सङ्गति विशेष महत्त्वपूर्ण छ (अधिकारी, २०७१ : ८३) ।

सङ्गति भनेको नै मेल हुनु हो (न्यौपाने र अन्य, २०७० : ११९) ।

यसरी हेर्दा वाक्यमा प्रयुक्त पदहरूको रूपायनिक मेल हुनुलाई सङ्गति भनिन्छ । सङ्गतिमा विशेष गरेर उद्देश्य र विधेय क्रियापद विचमा सङ्गति हुनु आवश्यक हुन्छ । त्यसैले वाक्यमा लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदर नेपाली सङ्गति व्यवस्थामा प्रभाव पार्ने महत्त्वपूर्ण व्याकरणात्मक कोटिहरू हुन् ।

“मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले पदसङ्गतिगर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन” प्रमुख शीर्षक हो । त्यसैले यो अध्ययन नेपाली भाषालाई दोस्रो भाषाका रूपमा सिक्ने मोरडिया थारूभाषी सिकारूसँग सम्बन्धित छ ।

यस अध्ययनमा मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली सिक्दा गर्ने त्रुटिहरूको तथ्यपरक व्याख्या र विश्लेषण गर्न मोरङ जिल्लाका दुई ओटा गाउँ विकास समिति बनिगामा र तेतरियाका जम्मा चारवटा विद्यालयहरू क्रमशः श्री पब्लिक उ.मा.वि., श्री गणेश मा.वि., आदर्श शिक्षा निकेतन नि.मा.वि. र श्री देवी मा.वि. रहेका छन् । यी मध्ये बनिगामा गा.वि.स.का १५/१५ जना मध्ये ७ जना छात्र र ८ जना छात्रा तथा तेतरिया गा.वि.स.का १६/१६ जना मध्ये ८ जना छात्र ८ जना छात्रा गरी जम्मा ६२ जना मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूलाई जनसंख्याका रूपमा लिइएको छ । यस अध्ययनमा असम्भावना नमुना छनोट विधि अपनाइनुका साथै औपचारिक र अनौपचारिक संवादको स्थिति सिर्जना गरी तिनमा पाइएका त्रुटिलाई अध्ययन गरिएको छ ।

यस अध्ययनलाई क्रमबद्ध बनाउन त्रुटिको पहिचान र त्रुटि निराकरणका उपायहरू दुई उपशीर्षकहरूमा बाँडेर व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ । यो अध्ययन विशेषतः लिङ्गसङ्गति, वचनसङ्गति, पुरुषसङ्गति र आदरसङ्गति गरी चार उपशीर्षकमा विभाजन गरी अध्ययन गरिएको छ ।

४.१०.१.१ लिङ्ग सङ्गतिगत त्रुटिहरू :

लिङ्गलाई परिभाषित गर्न क्रमश विभिन्न विद्वानहरूको मत निम्नानुसार रहेको पाइन्छ। सामान्यतया भालेजाति र पोथीजाति छुट्याउने गरी कुनै पनि पदमा देखाएको संरचना वा प्रत्ययको भेदलाई लिङ्ग भन्नु पर्दछ, अथवा सामान्य लिङ्ग त्यस व्याकरणिक चिन्ह वा सङ्केतलाई भनिन्छ, जसले कुनै संरचना भालेजाति हो या पोथी जाति हो भन्ने छुट्याउँछ। लिङ्ग सामान्यतया नामपदमा व्यक्त हुने व्याकरणात्मक कोटि हो (लामिछाने र सुब्बा २०५७ : ५९) भाले पोथी छुट्याउने आधारमा नेपालीमा दुई किसिमका लिङ्गहरू छन् (ऐ : ६०)।

भाषामा प्रयोग हुने शब्दले स्त्री जाति र अन्य वस्तुसँगको अवस्था बोध गराएको हुन्छ। स्त्री, पुरुष र अन्य वस्तुसँगको भेद देखाउने एक व्याकरणिक कोटि नै लिङ्ग हो। यसरी स्त्री जाति पुरुष जाति तथा स्त्री र पुरुष दुबै वा अन्य निर्जीव वस्तुको लिङ्ग भेद गराउने शब्दलाई नै लिङ्ग भनिन्छ। परम्परागत लिङ्ग विधानमा लिङ्ग ४ प्रकारका रहेका छन् : पुलिङ्ग, स्त्रीलिङ्ग, नपुसकलिङ्ग, उभयलिङ्ग (न्यौपाने र अन्य, २०७०: १२२)।

४.१०.१.१ लिङ्ग सङ्गतिगत त्रुटिहरूको पहिचान

मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषा बोल्दा विभिन्न त्रुटिहरू गर्ने गरेको पाइन्छ। नेपाली भाषाको वाक्य संरचनामा उद्देश्य र विधेयमा लिङ्ग सङ्गति अनिवार्य हुन्छ, त्यसैले लिङ्ग अनुसारको क्रियापद प्रयोग गर्नु पर्दछ।

तालिका-२

नेपाली भाषाका शुद्ध वाक्यहरू

क्र.सं.	पुलिङ्ग	क्र.सं.	स्त्रीलिङ्ग
१	केटो आयो ।	१	केटी आई
२	सानो छोरो बस्यो ।	२	सानी छोरी बसी ।
३	ठूला भान्जा आए ।	३	ठूली भान्जी आइन ।
४	कार्की दाई आए ।	४	कर्किनी दिदी आइन ।
५	काका आउनुभयो ।	५	काकी आउनुभयो ।
६	छोराहरू आजै आउछन् ।	६	छोरीहरू आजै आउछन् ।

(लामिछाने र सुब्बा, २०५७ : ६५)

माथिको उदाहरणवाट के प्रस्ट हुन्छ भने नेपाली भाषाको वाक्यमा लिङ्गसङ्गति अनिवार्य हुन्छ । अन्यथा वाक्य त्रुटिपूर्ण र अशुद्ध हुन जान्छ । यस अध्ययनमा कक्षा आठमा नेपाली भाषा सिकिरहेका ६२ जना मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूलाई मेरो परिवार शीर्षकको निबन्ध लेखन गर्न दिदा उनीहरूका उत्तरका आधारमा निम्न अनुसार त्रुटिहरू फेला परेका छन् ।

तालिका - ३

त्रुटियुक्त र शुद्ध वाक्यहरू

क्र.सं.	मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले गरेका त्रुटियुक्त वाक्यहरू	क्र.सं.	शुद्ध वाक्यहरू
१	मेरो घरमा चारजना छ ।	१	हाम्रो घरमा चार जना छौं ।
२	मेरो बुबा खेतवारीमा काम गर्छ ।	२	मेरो बुबा खेतवारीमा काम गर्नुहुन्छ ।
३	मलाई आमाले धेरै माया गर्छ ।	३	मलाई आमाले धेरै माया गर्नुहुन्छ ।
४	मेरो एउटा सानो बहिनी छ ।	४	मेरी एउटी सानी बहिनी छिन् ।
५	बहिनी खेलन मन पराउँछ ।	५	बहिनी खेलन मन पराउँछिन ।
६	म आमालाई सहयोग गर्छ ।	६	म आमालाई सहयोग गर्छु ।
७	म स्कुल जान्छ ।	७	म स्कुल जान्छु ।
८	मेरो आमा तरकारी बेचन बजार जान्छ ।	८	मेरी आमा तरकारी बेचन बजार जानुहुन्छ ।
९	मेरो बहिनी कहाँ गयो ?	९	मेरी बहिनी कहाँ गईन् ?

(स्रोत : परीक्षाको नतिजा)

यस अध्ययनमा भएका त्रुटिहरूको तथ्याङ्कलाई तलको तालिकावाट अभि स्पष्ट हुन्छ ।

तालिका-४

लिङ्गगत विवरण

क्र.सं.	विवरण	जम्मा	त्रुटिगर्ने विद्यार्थी सं.		त्रुटि नगर्ने सं	
			संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
१	स्त्रीलिङ्ग	६२	४०	६२	२२	३५
२	पुलिङ्ग	६२	११	१७	५१	८०
३	(स्त्री लिङ्ग र पुलिङ्ग दुवै) जम्मा	६२	५१	७९	११	१८

(स्थलगत अध्ययन)

माथिको तालिका अनुसार जम्मा ६२ जना विद्यार्थीहरू मध्ये ५१ जना विद्यार्थीले लिङ्ग सङ्गतिगत व्यवस्थामा त्रुटि गरेको पाइएको छ । यो कुल विद्यार्थी संख्याको ७९ प्रतिशत हुन आउछ । यसमध्ये ४० जनाले स्त्रीलिङ्ग सम्बन्धी त्रुटि गरेका र ११ जना विद्यार्थीले पुलिङ्ग सम्बन्धी त्रुटि गरेको देखिन्छ । यो क्रमशः ६२ र १७ प्रतिशत हुन आउछ । त्रुटिनगर्ने विद्यार्थीहरूको संख्या ११ रहेको छ । यो जम्मा विद्यार्थी संख्याको १८ प्रतिशत हो । यस आधारमा हेर्दा मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले स्त्रीलिङ्गी वाक्य र पुलिङ्गी वाक्य मध्ये तुलनात्मक रूपमा स्त्रीलिङ्गगत त्रुटि बढी गर्ने गरेको पाइएको छ ।

मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली भाषाको वाक्यात्मक संरचनामा लिङ्गसङ्गतिमा गर्ने त्रुटिहरू अर्थबाधक नरहेपनि व्याकरणिक दृष्टिले त्रुटिपूर्ण देखिन्छ । त्यसैले उक्त त्रुटिका कारणहरू पहिचान गर्न नेपाली भाषा र मोरडिया थारूभाषाका वाक्यहरूलाई तुलना गर्दा स्पष्ट पार्न सक्ने भएकाले यी दुवै भाषाका एउटा अर्थ हुने वाक्यहरू तल प्रस्तुत गरिन्छ ।

तालिका - ५

मोरडिया थारूभाषा र नेपाली भाषाको लिङ्ग सङ्गतिमा तुलना

क्र.सं.	नेपाली भाषाका वाक्यहरू		थारूभाषाका वाक्यहरू	
	स्त्रीलिङ्ग	पुलिङ्ग	स्त्रीलिङ्ग	पुलिङ्ग
१	साली आई ।	साला आयो ।	सारी एले ।	सार एले ।
२	छोरी स्कुल गईन ।	छोरो स्कुल गयो ।	बेटी स्कुल गेली ।	बेटा स्कुल गेली ।
३	बहिनी बजार जादैछिन् ।	भाइ बजार जाँदैछ ।	बहिनरा बजार जेछी ।	भ्यारा बजार जेछी ।
४	भतिजी घरमा छिन् ।	भतिजो घरमा छ ।	भतिजी घरमा छि ।	भतिजा घरमे छि ।

(स्थलगत अध्ययन)

माथि तालिकामा नेपाली भाषाका स्त्रीलिङ्गी कर्तामा साली, छोरी, बहिनी, भतिजी प्रयोग गरिएको छ । साथै क्रियापदमा आई, आईन, जाँदैछिन्, छिन् प्रयोग गरिएको छ । त्यस्तै पुलिङ्गी वाक्यमा साला, छोरो, भाइ, भतिजो प्रयोग गरिएको छ । साथै क्रियापदमा आयो, गयो, जाँदैछ, छ प्रयोग गरिएको छ । थारू भाषाका स्त्रीलिङ्ग कर्तामा सारी, बटी, बहिन, भतिजी प्रयोग गरिएको छ ।

भने क्रियामा क्रमश एले, गेली, जेछि, छि प्रयोग गरिएको छ । त्यस्तै मोरडिया थारूभाषाका पुलिङ्गी कर्तामा सार, बेटा, भ्या, भतिजा प्रयोग गरिएको छ भने क्रियामा एले, गेली, जेछि, छि, प्रयोग गरिएको छ । यसरी अध्ययन गरेर हेर्दा नेपाली भाषामा कर्ता र क्रियापद दुवैमा लिङ्ग निर्धारण हुने देखिन्छ तर मोरडिया थारूभाषामा कर्तामा लिङ्ग निर्धारण भएको भए पनि क्रियापदमा लिङ्ग निर्धारण नहुने देखिन्छ । जुनसुकै लिङ्ग भएता पनि त्यसले क्रियापदमा कुनै असर नपार्ने देखिन्छ अथवा मोरडिया थारूभाषामा कर्तामा लिङ्ग भेद भएता पनि क्रियामा लिङ्ग भेद हुँदैन । त्यसैले दुवै भाषाका वाक्यहरूलाई तुलना गरेर हेर्दा मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले लिङ्गसङ्गतिमा गर्ने त्रुटिका कारणहरू प्रस्ट भएको छ ।

नेपाली भाषा र मोरडिया थारूभाषा यी दुवै भाषामा दुई प्रकारकै लिङ्ग व्यवस्था कायम भएता पनि क्रियापदमा लिङ्ग भेद देखिदैन । यसको पुष्ट्याईका लागि मनवेत्तर वाक्यहरूलाई पनि तुलना गरेर हेर्न सकिन्छ -

स्त्रीलिङ्ग

गाईले पराल खायो ।

कुकुर्नी भुक्छ ।

बाखी घाँख खान्छ ।

बाछी कराउँछ

पुलिङ्ग

गोरूले पराल खायो ।

कुकुर भुक्छ ।

बाखा घाँख खान्छ ।

बाछो कराउँछ ।

उपयुक्त मनवेत्तर स्त्रीलिङ्ग जनाउने वाक्यहरूमा प्रयोग गरिएका शब्दहरू क्रमशः गाई, कुकुर्नी, बाखी, बाछी प्रयोग गरिएको छ साथमा क्रियापद खायो, भुक्छ, खान्छ, कराउँछ प्रयोग भएको छ । त्यसैगरी पुलिङ्ग वाक्यहरूमा गोरू, कुकुर, बाखा, बाछो, कर्ताका रूपमा प्रयोग भएको छ । भने क्रियापदमा खायो, भुक्छ, खान्छ, कराउँछ प्रयोग गरिएको छ । यसबाट के प्रस्ट हुन्छ भने मानवेत्तर कर्ता प्रयोग गरिएको वाक्यमा जुनसुकै लिङ्ग प्रयोग भएको भएता पनि त्यसले क्रियापदमा कुनै असर नपार्ने देखिन्छ । उपयुक्त वाक्यहरूलाई मोरडिया थारूभाषामा तुलनात्मक रूपमा यसरी हेर्न सकिन्छ ।

स्त्रीलिङ्ग

गरूरा पुवार खेले ।

पिल्लेन भुक्छी ।

बक्री घाँस खेछी ।

बाछी डिकरछी

पुलिङ्ग

बरदर पुवार खेले ।

पिल्ला भुक्छी ।

बक्री घाँस खेछी ।

बच्छा डिकरछी

माथिका उदाहरणलाई हेर्दा स्त्रीलिङ्ग कर्ता गरू, पिल्लेन, बक्री, बाछीमा क्रमशः क्रियापदहरू खेल्के, भुक्छी, खेछी, डिकरछी को प्रयोग भएको छ । त्यस्तै पुलिङ्गी कर्तामा बरद, पिल्ला, बक्री, बच्छा प्रयोग गरिएको छ र क्रियापदमा खेल्के, भुक्छी, खेछी, डिकरछी जस्ता प्रयोग भएको छ । त्यसैले मोरडिया थारूभाषामा कर्ता मानवीय र मानवेत्तर दुवै अवस्थामा रहदा समेत कुनै पनि वाक्यमा लिङ्गले क्रियापदलाई प्रभाव पारेको छैन । उक्त कुरालाई मध्यनजर गर्दा नेपाली भाषामा कर्ता र क्रियापद दुवैमा लिङ्ग व्यवस्था रहेको तर मोरडिया थारूभाषामा कर्तामा मात्र लिङ्ग कायम हुने र क्रियापदमा लिङ्ग व्यवस्था नहुने हुनाले लिङ्गसङ्गतिगत त्रुटि गरेको देखिन्छ ।

४.१०.१.१.२ लिङ्गसङ्गतिगत त्रुटि निराकरणका उपायहरू

नेपाली भाषा र मोरडिया थारूभाषा दुवैमा स्त्री र पुरुष गरी लिङ्ग व्यवस्था दुई प्रकारका रहेका हुन्छन् । मोरडिया थारूभाषामा कर्तामा लिङ्ग व्यवस्था भएता पनि क्रियापदमा लिङ्ग व्यवस्था हुँदैन । यस्ता त्रुटि निराकरणका लागि निम्न उपायहरू अपनाउन सकिन्छ -

- वाक्य निर्माणका लागि चाहिने कर्ता, कर्म र क्रियापदका विचको तालमेलमा लिङ्गको भूमिका बताइ दिने ।
- मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूलाई प्रशस्त मात्रामा स्त्रीलिङ्ग र पुलिङ्गका विचमा रहने क्रियापदहरूको अभ्यास गर्न दिने ।
- शुद्ध नेपाली भाषा बोल्ने विद्यार्थीहरू र मोरडिया थारूभाषी दुवै विद्यार्थीहरूलाई एकै ठाउँमा मिलाएर अध्ययन अध्यापन व्यवस्था सर्वसुलभ बनाउने ।

४.१०.१.२ वचन सङ्गतिगत त्रुटिहरू

नामको सङ्ख्यासँग सम्बन्धित व्याकरणात्मक कोटिलाई वचन भनिन्छ । त्यसैले यसको सम्बन्ध सङ्ख्येय नामसँग रहेको हुन्छ । सामान्यतः एउटालाई बुझाउँदा एक वचन र एकभन्दा वढी बुझाउनेलाई बहुवचन भनिन्छ । त्यसैले नेपालीमा वचन दुई किसिमका हुन्छन् (अधिकारी, २०७१ : ८९) ।

क) कृष्णले सुन्तला खायो । (एक वचन)

ख) कृष्णले सुन्तलाहरू खायो । (बहु वचन)

वचन मुख्यतया नामपद र क्रियापदमा व्यक्त हुने व्याकरणात्मक कोटि हो । वचन संसारका प्रायः सबै भाषामा पाइने व्याकरणात्मक कोटि हो । वचन भाषा पिच्छे फरक हुन सक्दछन् । संस्कृत, हिब्रु, सतार र लिम्बु जस्ता भाषाहरूमा एकवचन, द्विवचन र बहुवचन गरी तीन किसिमका वचन व्यवस्था पाइन्छ (लामिछाने र सुब्बा, २०५७ : ६८) । मोरडिया थारूभाषामा पनि दुई प्रकारकै वचन व्यवस्था रहेको हुन्छ तर पनि वचन व्यवस्थामा मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूको प्रशस्त त्रुटिहरू गर्ने गरिएको पाइन्छ ।

४.१०.१.२.१ वचनसङ्गतिगत त्रुटिहरूको पहिचान :

कक्षा आठमा अध्ययनतर मोरडिया थारूभाषी जम्मा ६२ जना विद्यार्थीहरूलाई 'मेरो भाइ' शीर्षकमा निबन्ध लेख्न दिइएकोमा सिकारूहरूले निम्न अनुसारका वचनसङ्गतिगत त्रुटिहरू गरेको पाइएको छ -

तालिका - ६

वचनसङ्गतिगत त्रुटियुक्त वाक्यहरू

क्र.सं.	थारूभाषी विद्यार्थीहरूका त्रुटियुक्त वाक्यहरू	क्र.सं.	शुद्ध वाक्यहरू
१	भाइ भोलि मामा घर गयो ।	१	भाइ हिजो मामा घर गयो ।
२	भाइले भात नखायो ।	२	भाइले भात खाएन ।
३	म भाइलाई पढाउछु ।	३	म भाइलाई पढाउँछु ।
४	भाइलाई सबैले माया गर्छ ।	४	भाइलाई सबैले माया गर्छौं ।
५	भाइ सानो मान्छे छ ।	५	भाइ सानो मान्छे हो ।

(स्रोत : परीक्षाको नतिजा)

परीक्षणबाट प्राप्त माथिका वचनसङ्गतिगत त्रुटिहरूलाई तलको तथ्याङ्कबाट अझ बढी प्रष्ट पार्न सकिन्छ ।

तालिका - ७

वचनसङ्गतिगत विवरण

क्र.सं.	विवरण	छनोट विद्यार्थी संख्या	त्रुटि गर्ने विद्यार्थी संख्या		त्रुटि नगर्ने विद्यार्थी संख्या	
			संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
१	एकवचन	६२	२०	३१	४२	६६
२	बहुवचन	६२	३५	५४	२७	५२
३	जम्मा (एक व. र बहु व.)	६२	५५	८५	७	१२

(स्रोत : स्थलगत अध्ययन)

माथिको तथ्याङ्कबाट के प्रष्ट हुन्छ भने मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वचन सङ्गतिमा ८५ प्रतिशतले त्रुटि गरेको पाइयो । ती त्रुटिमध्ये पनि ३१ प्रतिशतले एक वचनमा र ५४ प्रतिशतले बहुवचनमा त्रुटि गरेको देखियो । मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले एकवचन र बहुवचन मध्ये तुलनात्मक रूपमा बहुवचनमा अत्याधिक मात्रामा त्रुटि गरेको पाइएको छ । यो अध्ययनबाट प्राप्त तथ्याङ्कले मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूलाई स्तरीय नेपाली भाषाको शिक्षण गर्दा वचनसङ्गतिगत त्रुटिहरू जटिल समस्याको रूपमा आएको देखिन्छ ।

मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली भाषा सिक्ने क्रममा प्रशस्त मात्रामा त्रुटिहरू गर्ने गरेको तथ्य पत्ता लागिसकेपछि उनीहरूले गर्ने उक्त त्रुटिका कारणहरू निम्नानुसार प्रस्तुत गरिन्छ :

तालिका - ८

मोरडिया थारूभाषा र नेपाली भाषाका तुलनात्मक वाक्यहरू

क्र.सं.	नेपाली भाषामा	क्र.सं.	मोरडिया थारू भाषामा
---------	---------------	---------	---------------------

	एकवचन	बहुवचन		एक वचन	बहुवचन
१	उ भात खान्छ ।	उनीहरू भात खान्छन् ।	१	वे भात खेछै ।	वकरसिया भात खेछै ।
२	भाइ स्कुल जान्छ	भाइहरू स्कुल जान्छन् ।	२	भ्या स्कुल जेछै ।	भ्यासिया स्कुल जेछै ।
३	बहिनी गई ।	बहिनीहरू गए ।	३	बहिन गेले ।	बहिनसिया गेले
४	राम घर गयो ।	राम र श्याम घर गए ।	४	राम घर गेले	राम हे श्याम घर गेले ।

(स्रोत माभी, २०६९ : २७)

प्रस्तुत माथिका नेपाली भाषामा प्रयोग गरिएका एकवचनका वाक्यहरू एकवचनकै कर्ताहरू क्रमशः ऊ, भाइ, बहिनी, राम प्रयोग गरिएको छ र कर्ता अनुसारकै क्रियापदहरू खान्छ, जान्छ, गई, गयो प्रयोग गरिएको छ । त्यस्तै गरी बहुवचनका वाक्यहरू बहुवचनकै कर्ताहरू क्रमशः उनीहरू, भाइहरू, बहिनीहरू, राम र श्याम प्रयोग गरिनुको साथै क्रियापदहरू खान्छन्, जान्छन् गए र गए प्रयोग गरिएको छ । यसले के प्रष्ट पार्दछ भने नेपाली भाषाको वाक्य रचनामा वचनले कर्ता र क्रियापद दुवैमा प्रत्यक्ष प्रभाव पारेको देखिन्छ ।

मोरडिया थारूभाषामा एक वचन कर्ताका रूपमा क्रमशः वे, भ्या, बहिन, राम प्रयोग भएको छ भने क्रियापदमा खेछै, जेछै, गेले, गेले प्रयोग भएको छ । त्यस्तै बहुवचन बोधक कर्ताहरू वकरसिया, भ्यासिया, बहिनसिया, राम हे श्याम प्रयोग गरिएको छ । त्यसै गरी बहुवचन बोधक कर्ताका लागि सुहाउँदो बहुवचन बोधक क्रियाहरू जेछै, खेछै, गेले, गेले प्रयोग गरिएको छ । यसरी मोरडिया थारूभाषाको वाक्यहरूलाई अध्ययन गर्दा बहुवचनबोधक शब्दका रूपमा सियाको प्रयोग गरिएको पाइन्छ । सियाको विकल्पका रूपमा सौ र सियनको पनि प्रयोग गर्न सकिन्छ । तसर्थ मोरडिया थारूहरूमा वचनले क्रियापदमा कुनै प्रभाव नपार्ने देखिन्छ, अर्थात एकवचन र बहुवचनमा एउटै क्रियापदको प्रयोग भएको पाइन्छ ।

४.१०.१.२.२ वचनसङ्गतिगत त्रुटि निराकरणका उपायहरू

नेपाली भाषामा कर्ता र क्रिया दुवैमा वचन व्यवस्था रहने र मोरडिया थारूभाषाका क्रियापदमा वचन व्यवस्था नरहने भएकै कारण वचन व्यवस्थामा त्रुटि गरेको पाइन्छ। उक्त त्रुटिहरू निराकरणका लागि निम्नानुसारका उपायहरू अपनाउन सकिन्छ -

- वचनले एक र सो भन्दा बढी भन्ने बुझाउँने हुँदा क्रियापद सोही अनुरूपको हुनुपर्ने कुरा बताइदिने, नबुझेसम्म बारम्बार अभ्यास गराइ रहने ।
- नेपाली भाषा र मोरडिया थारूभाषाका दुईओटा वचनको तुलना गरी क्रियापदमा रहेको भिन्नता पहिचान गराई क्रियापदमा प्रशस्त अभ्यास गर्न लगाउने,
- वचन सम्बन्धी विभिन्न वाक्यहरू लेखी नेपाली भाषा र मोरडिया थारूभाषा दुवैमा बुझाई दिने ।

४.१०.१.३ पुरुषसङ्गतिगत त्रुटिहरू

भनाई प्रष्ट पार्न उपस्थित रहेको वक्ता, स्रोता र विषयको बोध गराउने व्याकरणिक कोटिलाई पुरुष भनिन्छ। पुरुषले नेपाली व्याकरणमा सर्वनामको तहलाई बुझाउँछ। पुरुष तीन प्रकारका हुन्छन् : प्रथम पुरुष, द्वितीय पुरुष, तृतीय पुरुष (न्यौपाने र अन्य, २०७० : १२५) अभिव्यक्तिमा संलग्न सहभागीको प्रकृतिलाई जनाउने व्याकरणात्मक कोटिलाई पुरुष भनिन्छ। यो विशेषतः सर्वनामसँग सम्बन्धित हुन्छ (अधिकारी, २०७१ : ९८)। मोरडिया थारूभाषीहरूको पनि नेपाली भाषाको जस्तै पुरुष व्यवस्था तीन किसिमकै रहेको पाइन्छ (माझी, २०६९ : ३१)।

तालिका - ९

नेपाली भाषाका पुरुषसङ्गतिगत शुद्ध वाक्यहरू

क्र.सं.	पुरुष	एकवचन	बहुवचन
१	प्रथम पुरुष	म भात खान्छु । डाकुद्वारा म लुटिए ।	हामी भात खान्छौं । डाकुद्वारा हामी लुटियौं ।
२	द्वितीय पुरुष	तँ भात खान्छस् । तिमी भात खान्छौ । तपाईं भात खानुहुन्छ ।	तिमीहरू भात खान्छौं । तपाईंहरू भात खानुहुन्छ ।
३.	तृतीय पुरुष	ऊ भात खान्छ ।	उनीहरू भात खान्छन् ।

	यो भात खान्छ । त्यो भात खान्छ ।	यिनीहरू भात खान्छन् । तिमीहरू भात खान्छन् ।
--	------------------------------------	--

(स्रोत : लामिछाने र सुब्बा, २०५७ : ७३)

४.१०.१.३.१ पुरुषसङ्गतिगत त्रुटिहरूको पहिचान

मोरङिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषा सिक्ता पुरुषसङ्गतिगत त्रुटिहरूको पहिचान गर्न मोरङ जिल्लाका चार ओटा विद्यालयहरूका कक्षा आठमा अध्ययनरत मोरङिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले निम्नानुसार त्रुटि गरेको पाइन्छ -

तालिका- १०

मोरङिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूका त्रुटियुक्त वाक्यहरू

क्र.सं.	मोरङिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले गरेका त्रुटिहरू	क्र.सं.	शुद्ध वाक्यहरू
१	तिमी स्कुल जा ।	१	तिमी स्कुल जाऊ ।
२	हामीहरू लेख्छु ।	२	हामी लेख्छौं ।
३	तिमी कहिले घर आइस ।	३	तिमी कहिले घर आयौ ।
४	म भात खान्छ ।	४	म भात खान्छु ।
५	उनीहरू विहान पढ्न आउछ ।	५	उनीहरू विहान पढ्न आउछन् ।

(स्रोत : स्थलगत अध्ययन)

माथिका परीक्षणबाट प्राप्त पुरुष सङ्गतिगत त्रुटिहरूलाई तलको तथ्याङ्कबाट प्रष्ट पार्न सकिन्छ ।

तालिका - ११

पुरुषसङ्गतिगत विवरण

क्र.सं.	विवरण	छनोट विद्यार्थी सङ्ख्या	त्रुटिगर्ने विद्यार्थी सङ्ख्या		त्रुटि नगर्ने विद्यार्थी सङ्ख्या	
			सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
१	प्रथम पुरुष	६२	४१	६४	२१	३३
२	द्वितीय पुरुष	६२	३०	४६	३२	५१

३	तृतीय पुरुष	६२	४०	६२	२२	३५
---	-------------	----	----	----	----	----

(स्रोत: स्थलगत अध्ययन)

माथिको तथ्याङ्कलाई हेर्दा स्तरीय नेपाली भाषा बोल्दा मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले प्रथम पुरुषमा ४१ जनाले त्रुटि गरेका छन् जुन कुल विद्यार्थी सङ्ख्याको ६४ प्रतिशत हुन आउछ। त्यसैले गरी द्वितीय पुरुषमा पनि कुल विद्यार्थी सङ्ख्या मध्ये ३० जनाले त्रुटि गरेका छन् ४६ प्रतिशतले त्रुटि गरेको देखिएको छ। त्यसैगरी तृतीय पुरुषमा कुल सङ्ख्याको ६२ प्रतिशत विद्यार्थीले त्रुटि गरेका छन्। कुल विद्यार्थी संख्या मध्ये ४० जनाले गरेका त्रुटिहरू हुन्। प्रस्तुत तथ्याङ्क अनुसार हामी भन्न सक्छौं मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले पुरुषसङ्गतिमा गरेका त्रुटिहरू भाषा सिकाइको क्षेत्रमा एउटा ठूलो समस्या रहेको छ। यस्ता किसिमका त्रुटिहरूलाई समयमा नै सुधार गर्न नसकिए प्रभावकारी भाषा सिकाइ नहुने देखिन्छ।

पुरुषसङ्गतिगत त्रुटि हुने कारणहरूलाई नेपाली भाषा र मोरडिया थारूभाषाका बिचको तुलनात्मक अध्ययनले अभ्र प्रष्ट हुने देखिन्छ। त्यसलाई तालिकामा निम्नानुसार प्रस्तुत गरिन्छ :

तालिका - १२

मोरडिया थारूभाषा र नेपाली भाषाको तुलना

क्र.सं.	नेपाली भाषामा			मोरडिया थारूभाषामा		
	प्रथम पुरुष	द्वितीय पुरुष	तृतीय पुरुष	प्रथम पुरुष	द्वितीय पुरुष	तृतीय पुरुष
१	म बजार जान्छु।	तँ बजार जान्छस्	ऊ बजार जान्छ।	हम बजार जेवे।	त्याँ बजार जेवै।	वे बजार जेते।
२	हामी बजार जान्छौं	तिमी बजार जान्छौ।	उनी बजार जान्छिन्।	हमरसौ बजार जेवे।	त्याँ बजार जेवै	वे बजार जेते।
३		तपाईं बजार जानुहुन्छ।	उहाँ बजार जानुहुन्छ।		त्याँगे बजार जेवै	वे बजार जेते।

(दर्जी, २०७० : ६३)

प्रस्तुत तालिका अनुसार नेपाली भाषाका प्रथम पुरुषका वाक्यमा प्रथम पुरुष कर्ता म हामीमा प्रथम पुरुष क्रियापद जान्छु र जान्छौ प्रयोग गरिएको छ। त्यस्तै द्वितीय पुरुष वाक्यमा द्वितीय

पुरुष कर्ता तँ, तिमी, तपाईं मा क्रमशः क्रियापद जान्छस्, जान्छौं, जानुहुन्छ प्रयोग गरिएको छ। त्यस्तै द्वितीय पुरुष वाक्यमा द्वितीय पुरुष कर्ता तँ, तिमी, तपाईं मा क्रमशः क्रियापद जान्छस्, जान्छौं, जानुहुन्छ प्रयोग गरिएको छ। साथै तृतीय पुरुष वाक्यमा तृतीय पुरुष उ, उनी, उहाँ, कर्ताका साथमा तृतीय पुरुष क्रियापद जान्छ, जान्छिन्, जानुहुन्छ प्रयोग गरिएको छ। यी वाक्यहरूलाई अध्ययन गर्दा नेपाली भाषामा उच्च आदरार्थी वाहेकका वाक्यमा कर्ता र क्रियापदलाई पुरुषले प्रभाव पारेको हुन्छ।

मोरडिया थारूभाषाका वाक्यहरूमा प्रयोग भएका प्रथम पुरुष कर्ता हम र हमरसौका साथ प्रथम पुरुष क्रमशः जेवे र जेवे क्रियापद प्रयोग गरिएको छ। द्वितीय पुरुष वाक्यमा द्वितीय पुरुष कर्ता त्याँ, त्याँ र त्याँगेका साथमा जेवै एउटा मात्र क्रियापदको प्रयोग भएको छ। तृतीय पुरुष वाक्यमा तृतीयपुरुष कर्ता वे, वे, वे मा एउटै मात्र क्रियापद जेते प्रयोग गरिएको छ। यसरी अध्ययन गर्दा मोरडिया थारूभाषामा प्रथम पुरुष, द्वितीय पुरुष र तृतीय पुरुषमा कर्ता अनुसार क्रियापदमा फरक पाइन्छ। त्यसै गरी मोरडिया थारूभाषामा प्रथम पुरुषमा दुईवटा सर्वनाम हम र हमरसौ रहेको हुन्छ। त्यसरी नै द्वितीय पुरुषमा दुईओटा सर्वनाम त्याँ त्याँगे रहेको छ। यसरी नै तृतीय पुरुषमा एउटा मात्र सर्वनाम वे रहेको छ। फरक फरक सर्वनाम प्रयोग गरिएता पनि क्रियापद भने प्रत्येक पुरुषमा एक एक ओटा मात्र रहेको छ। त्यसैले नेपाली भाषा र मोरडिया थारूभाषाका कर्ता र क्रियापदमा एकरूपता नभएको कारण तृतीय पुरुषीय वाक्यहरूका साथै समग्र पुरुषसङ्गतिमा त्रुटि गरेको पाइन्छ।

४.१०.१.३.२ पुरुषसङ्गतिमा त्रुटि निराकरणका उपायहरू

पुरुष सङ्गतिका दृष्टिले हेर्दा नेपाली भाषामा प्रथम, द्वितीय र तृतीय पुरुषमा सर्वनाम अनुसारको क्रियापद राखिएको हुन्छ तर मोरडिया थारू भाषामा प्रथम पुरुषमा सर्वनाम जुनसुकै भए पनि क्रियापद एउटै राखिन्छ। त्यस्तै द्वितीय पुरुषमा पनि जुनसुकै सर्वनाम भएपनि एउटै राखिन्छ साथै तृतीय पुरुषमा पनि सर्वनाम अनुसारको क्रियापद नराखी एउटै क्रियापदको प्रयोग गरिन्छ। त्यसैले प्रत्येक पुरुषमा अलग-अलग क्रियापद राखिए पनि एउटा पुरुषमा एउटा मात्र क्रियापदको राखिए पनि एउटा पुरुषमा एउटा मात्र क्रियापदको प्रयोग गरिएको छ। त्यसैले नेपाली भाषाको पुरुष सङ्गतिमा बढी त्रुटि गरेकाले तिनै त्रुटिहरू निराकरणका लागि निम्न उपायहरू अवलम्बन गर्न सकिन्छ -

— पुरुषसङ्गतिगत व्यवस्थासँग सम्बन्धित पर्याप्त मात्रामा अभ्यासहरू गर्न लगाउने।

- नेपाली भाषामा रहेको प्रथम , द्वितीय र तृतीय पुरुष व्यवस्थालाई मोरडिया थारूभाषामा उल्था गरिदिने ।
- नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरू र मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूलाई छ्यासमिस बसाई व्यवस्था गरी अध्यापन गर्ने ।
- पुरुषसङ्गतिका प्रशस्त उदाहरणहरूलाई मोरडिया थारूभाषामा उल्था गरी दुई भाषा बिचको भिन्नता बताई दिने ।

४.१०.१.४ आदरसङ्गतिगत त्रुटिहरू

आदरार्थी भनेको सम्मानसूचक व्याकरणात्मक कोटि हो । मानबोधक शब्दहरू नै आदरार्थी हुन् । यसले कुनै व्यक्तिप्रतिको सम्मान तथा शिष्टताको तह निर्धारण गर्दछ । विशेष गरी द्वितीय पुरुष सर्वनामको उपयुक्त प्रयोग नै आदरार्थी प्रयोग उचित ठहर्छ । सर्वनामको प्रयोग गर्दा ती सर्वनामकै तहबाट क्रियाको पनि प्रयोग गर्नु पर्दछ (न्यौपाने र अन्य, २०७० : १२६) आदरले पनि व्याकरणात्मक कोटि दर्शाउछ । यो मानवीय प्रसङ्गमा बहुवचन वा संयुक्त क्रियाद्वारा व्यक्त हुन्छ । आदर मुख्यतः श्रोता (द्वितीय पुरुष) र अन्य सन्दर्भ (तृतीय पुरुष) मा व्यक्त हुन्छ । यसका लागि स्रोताका सन्दर्भमा आदरार्थी सर्वनामको र अन्य सन्दर्भमा चाँही सर्वनामका साथै आदर जनाउने नामको प्रयोग हुन सक्छ । वक्ता वा अन्य व्यक्तिको तुलनामा सम्बोधित व्यक्तिको सामाजिक प्रतिष्ठा र तिनको सम्बन्धलाई बुझाउने रूपतत्त्व वा वाक्यगठनको भेदलाई बुझाउने व्याकरणात्मक कोटि नै आदरार्थी हो । आदरार्थीको तह निम्न आदरार्थी, मध्यम आदरार्थी, उच्च आदरार्थी, उच्चतर आदरार्थी र उच्चतम आदरार्थी गरी पाँच तह रहेका छन् (लामिछाने र सुब्बा, २०५७ : २०५) ।

नेपाली भाषामा द्वितीय तथा तृतीय पुरुषका सर्वनाम र क्रियापदले प्रयोगका विभिन्न तहलाई प्रकट गर्दछ । कुनै पनि उद्देश्य खण्डमा प्रयुक्त सर्वनामहरू अनुकूल आदरार्थी जनाउने क्रियापदहरूको प्रयोग गर्नुपर्दछ । अन्यथा आदरसङ्गतिगत त्रुटि हुन सक्दछ । यसले भाषाको बोध र अभिव्यक्ति क्षमतामा नकारात्मक असर पर्न जान्छ । (धिताल, २०६९ : ५२) । मोरडिया थारूभाषामा उच्च आदर र निम्न आदर गरी आदर व्यवस्था २ प्रकारको हुन्छ ।

तालिका - १३

नेपाली भाषामा आदरार्थीका तहहरू

क्र.सं.	अनादर वा निम्नआदर	सामान्य वा मध्यम आदर	उच्च वा विशेष आदर
१	तँ कलम किन्छस् ।	तिमी कलम किन्छौ ।	तपाईं कलम किन्नुहुन्छ ।
२	ऊ स्कूल जान्छ ।	उनी स्कूल जान्छन् ।	उहाँ स्कूल जानुहुन्छ ।
३	त्यसले मलाई चिनेन् ।	तिनले मलाई चिनेनन् ।	उहाँले मलाई चिन्नुभएन ।

(न्यौपाने र अन्य, २०७० : १२६)

४.१०.१.४.१ आदरसङ्गतिगत त्रुटिहरूको पहिचान

मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषा सिक्दा आदरार्थी प्रयोगमा गर्ने त्रुटिहरूको पहिचान गर्न कक्षा आठमा अध्ययनरत चारवटा विद्यालयका ६२ जना मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूलाई विषयगत र स्वतन्त्र लेखन दुवै प्रश्नावली दिइ परीक्षण गर्दा निम्नअनुसार त्रुटि गरेको पाइन्छ ।

तालिका - १४

मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूका त्रुटियुक्त वाक्यहरू

क्र.सं.	मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले गरेका त्रुटिहरू	क्र.सं.	शुद्ध वाक्यहरू
१	म स्कूल आयो ।	१	म स्कूल आए ।
२	तिमी सुन्तला खान्छ ।	२	तिमी सुन्तला खान्छौ ।
३	हामी कलमले लेख्छ ।	३	हामी कलमले लेख्छौ ।
४	उनीहरू मेरो घरमा आउछ	४	उनीहरू मेरो घरमा आउछन् ।

(स्रोत : परीक्षाको नतिजा)

माथिका परीक्षणबाट प्राप्त आदरसङ्गतिगत त्रुटिहरूलाई तलको तथ्याङ्कबाट अझ बढी प्रस्ट पार्न सकिन्छ -

तालिका - १५

आदरसङ्गतिगत विवरण

क्र.सं.	विवरण	छनोट विद्यार्थी संख्या	त्रुटि गर्ने विद्यार्थी संख्या		त्रुटि नगर्ने विद्यार्थी संख्या	
			संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
१	प्रथम पुरूष	६२	१०	१५	५२	८२
२	द्वितीय पुरूष	६२	५५	८५	७	१२
३	तृतीय पुरूष	६२	४०	६२	२२	३५

स्रोत : परीक्षाको नतिजा

यस तथ्याङ्कलाई अध्ययन विश्लेषण गर्दा मोरङिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले सबैभन्दा कम त्रुटि निम्न आदरमा गरेको देखिन्छ, यो कुल विद्यार्थी संख्याको १५ प्रतिशत रहेको छ। त्यस्तै मध्यम आदरमा ५५ जनाले त्रुटि गरेको देखिन्छ यो कुल विद्यार्थी संख्याको ८५ प्रतिशत रहेको छ। उच्चआदरमा पनि ४० जनाले त्रुटि गरेका छन् यी कुल विद्यार्थी संख्याको ६२ प्रतिशत हुन्छ। प्रस्तुत अध्ययनले के स्पष्ट पार्दछ भने मोरङिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूमा आदरसङ्गतिगत त्रुटि गम्भीर खालको रहेकोले उपचारात्मक विधिद्वारा शिक्षण गरी समाधान गर्नु उपयुक्त देखिन्छ।

आदरसङ्गतिगत त्रुटिका कारणहरूलाई तलको तालिकामा निम्नअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ -

तालिका - १६

नेपाली र मोरङिया थारूभाषाका आदरका तह

क्र.सं.	आदरको तह	नेपाली भाषामा	मोरङिया थारूभाषामा
१	निम्नआदर वा अनादर	तँ घर जा । तँ भात खाँदैछस् ।	त्याँ घर जो रे । त्याँ भात खेथै छे रे ।
२	सामान्य आदर	तिमी घर आऊ । तिमी घर जाऊ ।	त्याँ घर या रे । त्याँ घर जो रे ।
३	उच्चआदर	दाजु तपाईं जानुहोस् । तपाईं भित्र जानुहोस् ।	ददा त्याँ चल गे । त्याँ भितर जो गे ।

(स्रोत : दर्जी, २०७० : ७०)

प्रस्तुत तालिका अध्ययन गर्दा के देखिन्छ भने नेपाली भाषामा रहेका आदर व्यवस्था कसैले तीन किसिमका भनेका छन् भने कसैले चार किसिमका भनेका छन् । त्यसैले विभिन्न विद्वान अनुसार भिन्न भिन्न मत रहेको पाइन्छ । तर समग्रमा आदरको तहलाई तीन तह निर्धारण गरी यहाँ प्रस्तुत गरिएको छ । नेपाली भाषामा तीन किसिमका आदर व्यवस्था रहेको छ भने मोरडिया थारू भाषामा निम्नआदर र उच्चआदर दुई किसिमका आदर व्यवस्था रहेको छ । आदरको तहलाई जनाउन निम्न आदरमा 'रे' र उच्चआदरमा 'गे' को प्रयोग गरिन्छ । तँ, तिमी, तपाईं जस्ता नेपाली भाषाका सार्वनामिक शब्दहरूले आदर निर्धारण गर्दछन् । यी सार्वनामिक शब्दहरूलाई मोरडिया थारूभाषामा एउटा मात्र सर्वनाम त्यो भनेर जनाउने गरिन्छ । यसबाट के स्पष्ट हुन्छ भने मोरडिया थारूभाषाको सर्वनामले आदर निर्धारण गर्दैन भने क्रियापदले पनि आदर निर्धारण गर्दैन । त्यसको विपरित नेपाली भाषामा भने कर्ता र क्रियापद दुवैले आदर निर्धारण गर्दछ । त्यसैले नेपाली भाषा र मोरडिया थारूभाषामा हुने आदर व्यवस्था फरक फरक किसिमको भएकाले मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीले आदरसङ्गतिगत व्यवस्थामा अधिक त्रुटिहरू गरेको पाइन्छ ।

४.१०.१.४.२ आदरसङ्गतिगत त्रुटि निराकरणका उपायहरू

आदरसङ्गतिगत त्रुटि निराकरणका लागि निम्नानुसारका उपायहरू अपनाउन सकिन्छ -

- नेपाली भाषामा रहेका आदरको तहअनुसार मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूलाई प्रशस्त मात्रामा बोल्ने अभ्यास गर्न लगाउने ।
- तँ, तिमी, तपाईं र हजुर जस्ता नेपाली भाषाका आदर निर्धारण गर्ने सर्वनामहरूसँग मोरडिया थारू भाषाका आदर व्यवस्थाको तुलना गरी सम्पूर्ण विद्यार्थीहरूलाई फरक कहाँ छ भनी पहिचान गराउने ।
- मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूलाई घरमा पनि आफ्नो मातृभाषाको प्रयोग नगरी नेपाली भाषाका आदरहरूकै प्रयोग गरेर बोल्न हौसला प्रदान गर्ने ।

४.११ प्राप्ति तथा सारांश

४.११.१ प्राप्ति

प्रस्तुत “मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले पदसङ्गतिमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन” शीर्षकको शोधमा प्राप्तिका रूपमा लिङ्ग, वचन, पुरूष र आदरका आधारमा पदसङ्गतिगत त्रुटिहरूको अध्ययन गरिएको छ।

नेपाली भाषा र मोरडिया थारूभाषाको लिङ्गका आधारमा पदसङ्गतिगत व्यवस्थाको अध्ययन गर्दा दुवै भाषामा दुई प्रकारका लिङ्ग व्यवस्था हुन्छन्। यी दुवै भाषामा मानवेत्तर सजीव कर्ताको लिङ्गले क्रियापदलाई असर पारेको देखिदैन। दुवै भारोपेली परिवार भित्र पर्ने भाषा हुन्। यस्तो किसिमको समानता पाइनुले सिकारूहरूमा लिङ्गसङ्गतिगत त्रुटि कम गरेको देखिन्छ। त्यसैले नेपाली भाषामा क्रिया मानवीय कर्ताको लिङ्गबाट प्रभावित हुन्छ भने मोरडिया थारूभाषामा जुनसुकै लिङ्गको कर्ता भएता पनि क्रियामा लिङ्ग निर्धारण नभएकोले लिङ्ग व्यवस्था प्रभावित भएको पाइयो।

नेपाली भाषा र मोरडिया थारूभाषा वचनका आधारमा त्रुटिहरूलाई नियाल्दा नेपाली भाषाको कर्ता र क्रिया दुवैमा वचन भेद पाइन्छ भने मोरडिया थारूभाषामा क्रिया बहुवचनमा देखिदैन। मोरडिया थारूभाषामा बहुवचन बनाउदा कर्तामा सिया, सौ को प्रयोग गरिन्छ भने नेपाली भाषामा बहुवचन बनाउदा हरू प्रयोग गरिन्छ। यसरी हेर्दा मोरडिया थारूभाषामा कर्तामा वचनभेद देखिए पनि क्रियामा वचन भेद देखिदैन। त्यसैले मोरडिया थारूभाषी, विद्यार्थीहरूले वचन सङ्गतिमा त्रुटि गर्ने गरेको पाइयो।

मोरडिया थारूभाषा र नेपाली भाषा विचमा पुरूषका आधारमा त्रुटिहरूलाई केलाउदा नेपाली भाषामा कर्ता जुन पुरूषको छ क्रियापद पनि सोही पुरूषको हुने गर्दछ। त्यसैले नेपाली भाषाको कर्ता र क्रियापदमा पुरूष सङ्गतिगत भेद पाइन्छ तर मोरडिया थारूभाषामा प्रथम पुरूष र द्वितीय पुरूषको कर्तामा भेद देखिए पनि क्रियामा कुनै त्यस्तो किसिमको भेद देखिदैन। त्यसै कारणले पनि मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले पुरूष सङ्गतिमा त्रुटि गरेको पाइन्छ।

नेपाली भाषा र मोरडिया थारूभाषा विच आदरसङ्गतिगत व्यवस्थालाई अध्ययन गर्दा नेपाली भाषामा निम्न, मध्यम, उच्च र उच्चतम आदर रहेका तथा यी आदर व्यवस्थालाई जनाउन तँ, तिमी, तपाईं र हजुर जस्ता सार्वनामिक शब्दहरूको प्रयोग गरिन्छ। मोरडिया थारूभाषामा निम्न आदर र उच्च आदर रहेको तथा यी आदर व्यवस्थालाई जनाउन क्रमशः ‘रे’ र ‘गे’ शब्दको प्रयोग

गर्ने गरेको पाइन्छ । यस कारण नेपाली भाषामा चार किसिमको आदर व्यवस्था र मोरडिया थारूभाषामा दुई किसिमको आदर व्यवस्था रहेकाले मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीले आदर सङ्गतिमा अत्याधिक त्रुटि गर्ने गरेको पाइएको छ ।

४.११.२ सारांश

प्रस्तुत शोधमा आदरसङ्गति व्यवस्था अन्तर्गत लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरका आधारमा नेपाली भाषा र मोरडिया थारूभाषाका बिचमा रहेको समानता र भिन्नतालाई समावेश गरिएको पाइन्छ । त्यसैले नेपाली भाषा र मोरडिया थारूभाषामा लिङ्ग दुई प्रकारका रहेको पाइन्छ । वचनका आधारमा नेपाली र मोरडिया थारूभाषा दुवैमा वचन भेद पाइन्छ । नेपाली भाषामा बहुवचन बनाउन 'हरू' जोडिन्छ भने मोरडिया थारूभाषामा बहुवचन जनाउन कर्तामा 'सिया' जोडिन्छ । त्यस्तै गरी नेपाली भाषाको कर्ता र क्रियापदमा पुरुष भेद देखिन्छ तर मोरडिया थारूभाषामा प्रथम र द्वितीय पुरुषको कर्तामा भेद भए पनि क्रियापदमा खासै भेद देखिदैन । त्यसैले नेपाली भाषामा तँ, तिमी, तपाईं, हजुर जस्ता निम्न मध्यम, उच्च र उच्चतम आदर रहेको हुन्छ भने मोरडिया थारूभाषामा निम्न आदर 'गे' को प्रयोग गरिन्छ भने उच्च आदरमा 'रे' प्रयोग गरिन्छ । यसरी लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदर व्यवस्थालाई हेर्दा नेपाली भाषा र मोरडिया थारूभाषामा त्रुटि रहेको पाइन्छ । यी त्रुटिहरूको निदानका लागि सम्बन्धित क्षेत्रका विद्यार्थीहरूलाई आवश्यकता अनुसार नेपाली भाषाका शब्द तथा वाक्यहरू मोरडिया थारूभाषामा उल्ट्या गरी वारम्बार अभ्यास गर्न लगाइएको खण्डमा त्रुटि निराकरण हुनसक्छ ।

परिच्छेद पाँच

निष्कर्ष र सुभाव

५.१ निष्कर्ष

जुनसुकै शोध कार्य गर्दा निष्कर्षमा पुगिन्छ । निष्कर्षमा पुग्न नसकेको अध्ययनको कुनै औचित्य रहँदैन । त्यसैले प्रस्तुत “मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले पदसङ्गतिमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन” शीर्षकको अनुसन्धानमा सिकारूहरूले सम्बन्धित क्षेत्रमा गर्ने त्रुटिहरूको पहिचान, वर्णन र विश्लेषण गरी निराकरणका उपायहरू सुभाउन आवश्यक हुन्छ । यसमा दुई वटा गा.वि.स.का चारवटा विद्यालयहरू भौगोलिक क्षेत्रका रूपमा समावेश गरिएको छ भने विषयगत क्षेत्रका रूपमा कक्षा आठमा अध्ययनरत मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली सिक्दा, लिङ्ग, वचन, पुरूष र आदरमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन, नेपाली र मोरडिया थारूभाषाका पदसङ्गतिगत प्रकृति वा स्वरूपको तुलना गरी निष्कर्षमा पुगिएको छ । यिनै निष्कर्षहरूलाई बुँदागत रूपमा निम्नअनुसार प्रस्तुत गर्न सकिन्छ -

- क) नेपाली र मोरडिया दुवै समपारिवारिक भाषा भए ता पनि दुई भाषाहरूका विचमा पर्याप्त मात्रामा लिङ्गसङ्गतिगत त्रुटिहरू हुने गरेको छ । नेपाली र मोरडिया थारूभाषा दुवैमा लिङ्ग व्यवस्था दुई किसिमको रहेको पाइन्छ । यो दुई भाषाहरू विचमा पाइने समानता हो । मोरडिया थारूभाषामा कर्तामा लिङ्ग व्यवस्था हुने भए पनि क्रियामा लिङ्ग व्यवस्था हुँदैन । त्यसै कारण धेरै जसो त्रुटिहरू स्त्रीलिङ्गी कर्ताका साथमा पुलिङ्गी क्रियाको प्रयोग गररे भएको पाइन्छ ।
- ख) नेपाली भाषामा एकवचन र बहुवचन गरी दुईवटा वचन (कर्ता वा कर्ममा) हुने वचन अनुसारकै क्रियापद मिल्नु पर्ने नियम छ । यसमा एकवचनलाई बहुवचन बनाउँदा नाम शब्दमा ‘हरू’ प्रत्यय जोडिन्छ । प्रथम पुरूषको ‘म’ र ‘हामी’ बाहेक अन्य सबै तिर्यक हुने अनि क्रियापदहरूमा ‘ए’ ‘छन्’ जस्ता प्रत्यय लाग्दछ । मोरडिया थारूभाषामा पनि दुई किसिमकै वचन व्यवस्था रहेको छ । यसमा एकवचनलाई बहुवचन बनाउँदा सिया, सौ र सियनको प्रयोग गरिन्छ । यस भाषामा एकवचन र बहुवचन दुवैमा कर्ताको वचन जुनसुकै भए पनि क्रियापद एउटै रहन्छ । यसरी हेर्दा मोरडिया थारूभाषा र नेपाली भाषा सम पारिवारिक भाषा तथा उस्तै वचन व्यवस्था रहने भए पनि नेपाली भाषाको वचन व्यवस्थामा थारू भाषाको क्रियापदको मेल नभएकोले वचन सङ्गतिमा त्रुटि गरिएको पाइन्छ ।

ग) पुरुषसङ्गतिगत त्रुटिहरूलाई हेर्दा प्रथम पुरुष कर्ताका साथमा द्वितीय तथा तृतीय पुरुषको क्रियापद प्रयोग गरेर त्रुटि गरेको पाइन्छ। कतिपय त्रुटिहरू द्वितीयपुरुष कर्ताका साथमा तृतीय पुरुष क्रियापद प्रयोग गरेर पनि भएको पाइन्छ। नेपाली भाषाको द्वितीय पुरुषका सर्वनामहरू तँ, तिमी, तपाईं, हजुर रहेका तर मोरडिया थारू भाषामा एउटा मात्र सर्वनाम 'त्याँ' को प्रयोग गरेको पाइन्छ। नेपाली भाषामा कर्ता अनुसार प्रत्येक पुरुषमा क्रियापद निर्धारण भएको हुन्छ भने मोरडिया थारूभाषामा पुरुष अनुसार कर्ता र क्रियापद निर्धारण भएको हुन्छ। नेपाली भाषा र मोरडिया थारूभाषाका पुरुष व्यवस्था समान भए पनि कर्ता र क्रियाको फरक व्यवस्था भएकाले विद्यार्थीहरूले त्रुटि गर्ने गरेको पाइन्छ।

घ) नेपाली भाषामा आदरका चार तह रहेको र सोही तह अनुसारकै क्रियापद प्रयोग गरिन्छ भने मोरडिया थारूभाषामा दुई तहको आदर व्यवस्था रहेको हुन्छ। नेपाली भाषामा आदरार्थी जनाउन तँ, तिमी, तपाईं हजुर जस्ता सर्वनामहरू प्रयोग गरिन्छ तर मोरडिया थारूभाषामा आदरलाई जनाउन रे, र गे शब्दको प्रयोग गरिन्छ। त्यसकारण नेपाली भाषामा चार तहका आदर व्यवस्था र मोरडिया थारूभाषामा दुई तहका आदर व्यवस्था रहेकाले थारूभाषी विद्यार्थीहरूले आदर सङ्गतिमा अत्याधिक त्रुटि गरेको पाइन्छ।

५.२ सुभावहरू

भाषा सिकाइ आफैमा एक जटिल र कठिन कार्य हो। त्यसैले जुनसुकै भाषा एकै पटक सरल र सहज तरिकाले सिक्न सिकाउन सम्भव छैन। किनभने पहिलो भाषा नेपाली भएका विद्यार्थीहरूले नै भाषिक प्रयोगमा त्रुटि गरिरहेको पाइन्छ भने फेरि दोस्रो भाषी विद्यार्थीहरूले त्रुटि गर्नु स्वभाविक मान्नु पर्ने देखिन्छ। भाषा सिकाइलाई सहज बनाउनका लागि नेपाली भाषालाई दोस्रो भाषाका रूपमा प्रयोग गर्ने विद्यार्थीहरूलाई त्रुटिका सम्भावित क्षेत्रहरू पहिल्याई शुद्ध नेपाली भाषा सिकाइमा सहयोग गर्नु पर्दछ।

मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषालाई दोस्रो भाषाका रूपमा सिक्ता पदसङ्गतिगर्ने अधिकांश त्रुटिहरू मातृभाषा तथा अन्य कारणले भएको पाइएको छ। यस अध्ययनको परिच्छेद चारमा स्तरीय नेपाली भाषा र मोरडिया थारूभाषाको पदसङ्गतिका आधारमा विश्लेषण गरिएको छ। उक्त परिच्छेदमा भएका समस्याहरू निराकरण गर्न नीतिगत तहका लागि, अभ्यास तहका लागि र अनुसन्धान तहका लागि निम्नानुसारका सुभावहरू क्रमशः प्रस्तुत गरिन्छ -

५.२.१ नीतिगत तहका लागि सुझाव

प्रस्तुत शोध “मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले पदसङ्गतिगर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन “शीर्षकमा तयार पारिएको छ । थारू भाषा नेपालमा रहेको विभिन्न भाषाहरू मध्ये नेपाली भाषापछिको पाँचौ स्थानमा पर्ने भाषा हो । तराई भू-भागमा बस्ने थारू जातिहरूले मातृभाषाका रूपमा पहिलेदेखिनै बोल्दै आएको भाषालाई थारू भाषा भनिएको पाइन्छ । नेपाल बहुभाषिक मुलुक भएका कारण राज्यका नीति नियम तय गर्न पनि यस अध्ययनले केही हदसम्म सघाउ पुऱ्याउने देखिन्छ । यो अध्ययन मुख्य रूपमा मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको लिङ्ग , वचन, पुरूष र आदरमा गर्ने पदसङ्गतिगत त्रुटिहरूको अध्ययन गरिएका कारण मोरङ जिल्लामा बसोवास गर्ने थारूजातिहरूलाई नेपाली भाषाको कुन कुन पक्ष कठिन रहेका छन् भनी स्पष्ट रूपमा मार्ग प्रशस्त गरेको छ । त्यसैले मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले पदसङ्गतिगर्ने त्रुटिहरू निराकरणका लागि नीति तर्जुमा गर्न निम्नानुसारका सुझावहरू प्रस्तुत गरिन्छ ।

- नेपाली भाषाका लिङ्ग, वचन, पुरूष र आदर जस्ता व्याकरणिक व्यवस्थालाई पाठ्यपुस्तकमा अत्यन्तै थोरै समावेश गरिनुले विद्यार्थीहरूबाट नै प्रशस्त त्रुटिहरू भएको पाइन्छ । यसैकारण पदसङ्गतिलाई पाठ्यपुस्तकमा महत्त्वका साथ समावेश गरिनु आवश्यक छ ।
- विद्यार्थीहरूलाई सीमित समय र निर्धारित पुस्तकहरूबाट मात्र भाषामा पोख्त बनाउन नसकिने भएकाले उनीहरूलाई विभिन्न मौखिक तथा लिखित सहकार्यकलापहरू जस्तै : वादविवाद, वक्तृत्वकला, निबन्ध लेखन, कविता लेखन जस्ता क्रियाकलापहरू गराउने व्यवस्था पाठ्यक्रममा नै गर्नुपर्दछ ।
- शैक्षिक नीति नियम तर्जुमा गर्न बसेका राज्यका जिम्मेवार व्यक्तिहरूले समय र परिवेश अनुकूल पाठ्यक्रमको व्यवस्थापन गर्न आवश्यक रहेको छ ।
- पाठ्यपुस्तक निर्माण गर्दा थोरै पदसङ्गतिको नियम र अत्याधिक मात्रामा उदाहरणहरू समावेश गरी निर्माण गर्नु उपयोगी हुनेछ ।
- मोरडिया थारूमातृभाषीहरूको लागि पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक र अन्य सन्दर्भ सामग्री प्रकाशन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
- निदानात्मक शिक्षण विद्यार्थीहरूका त्रुटि पत्ता लगाई कक्षा कार्यकलापमा त्रुटि सुधारन अभ्यास गराउनु पर्छ ।

- बोलाई सीप विकासका लागि निश्चित अड्क निर्धारण गरी प्रयोगात्मक परीक्षाको प्रबन्ध गर्नु पर्छ ।
- विद्यालयहरूमा अधिकांश शिक्षकहरू तालिम प्राप्त छैनन् । यस कारण उनीहरूले उपयुक्त ढङ्गले भाषा शिक्षण गर्न सक्दैनन् । त्यसैले तालिम प्राप्त शिक्षकको व्यवस्था गर्नु पर्दछ ।
- अभ्यासमा आधारित भाषा शिक्षण र सिकाइ कार्यकलापमा जोड दिने गरी पाठ्यपुस्तक र सोही अनुरूपको शिक्षक निर्देशिका प्रत्येक शिक्षकलाई अनिवार्य रूपमा उपलब्ध गराउनु पर्ने ।

५.२.२ अभ्यास तहका लागि सुभाव

प्रस्तुत अध्ययन नेपाली भाषा दोस्रो भाषाका रूपमा सिक्ने विशेषतः मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूलाई सहयोगी हुने देखिन्छ । जातीय विविधताले भरिएको मुलुक नेपालमा नेपाली भाषालाई सबै जातिले स्तरीय रूपमा प्रयोग गर्नु जटिल कार्य हो । नेपाली भाषा नेपालमा आधा भन्दा बढी जनसंख्याले बोल्ने तथा साभा सम्पर्कको भाषा भएकोले अभ्यास तहका लागि निम्नानुसारका सुभावहरू प्रस्तुत गरिएको छ :

- मोरडिया थारूभाषाको शुद्ध रूप र विशेषता पहिचान गर्नु ।
- मोरडिया थारूमातृभाषी विद्यार्थीहरूले दोस्रो भाषाको रूपमा नेपाली सिक्दा हुने गरेका त्रुटिहरूको पहिचान गरी निराकरणका उपायहरू अवलम्बन गर्न र भाषिक उपलब्धि हासिल गर्न समेत सहयोग पुऱ्याएको देखिन्छ ।
- मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूको नेपाली भाषामा अधिकांश त्रुटिहरू गर्ने गरेको पाइएकाले त्यस्ता त्रुटिको निराकरणका लागि शिक्षकहरूले पदसङ्गति सम्बन्धी प्रशस्त अभ्यास गराउनु पर्दछ ।
- कक्षाकोठामा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थी र मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूलाई छयासमिस पारी वसाई व्यवस्था मिलाउनु पर्दछ ।

५.२.३ अनुसन्धान तहका लागि सुभाव

प्रस्तुत “मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले पदसङ्गतिगर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन ” शीर्षकको शोधले अन्य अनुसन्धानसँग मिल्दाजुल्दा शोध गर्नेहरूका लागि आवश्यक मार्ग प्रशस्त गर्दछ ।

अनुसन्धान गर्नका लागि ज्यादै मेहनत र कडा परिश्रम गर्नु पर्ने भएकाले अनुसन्धान तहका लागि निम्नानुसारका सुभावहरू प्रस्तुत गर्न सकिन्छ -

- भाषाका शिक्षकहरूमा खोज अनुसन्धानमूलक सामग्रीहरूको अध्ययन गर्ने वानी नभएकाले उनीहरूले आफ्नो व्याख्यामा नै सीमित हुने परिपाटीले गर्दा विद्यार्थीहरूमा भाषा सम्बन्धी सुधार ल्याउने अवसर नै नपाउने हुँदा विद्यार्थीहरूले प्रयोग गर्ने शुद्ध नेपाली भाषामा धेरै त्रुटिहरू देखा परेका छन् । यसका लागि शिक्षक स्वयम् अध्ययनशील हुनु आवश्यक देखिन्छ ।
- दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली शिक्षण गर्दा पहिलो र दोस्रो भाषाका बारेमा दक्ष शिक्षकलाई भाषा शिक्षण गर्न लगाइ त्रुटिलाई कम गर्न सकिने ।
- पहिले भएका अनुसन्धानहरूको अध्ययन गरी भावी अनुसन्धान गर्नका लागि सही मार्ग प्रशस्त गर्ने ।
- मोरङिया थारूमातृभाषी वक्ताहरूले आफ्नो लोपोन्मुख हुँदै गइरहेको भाषाको अस्तित्व जोगाउनु पर्ने ।
- मोरङिया थारू भाषाको ऐतिहासिक विकासक्रम सम्बन्धी अनुसन्धान गरी भाषिक परिवर्तनको विश्लेषण गर्नु पर्ने ।
- मोरङिया थारूभाषालाई लोप हुन नदिन यसको संरक्षण गर्नुका साथै आफ्नो रीतिरिवाज, धर्म, संस्कृति, कला, साहित्य आदि सम्पूर्ण पक्षहरूको संरक्षण र संवर्द्धन गर्नु पर्ने ।

५.३ भावी अनुसन्धान

यस अनुसन्धानसँग सम्बन्धित रहेर मोरङिया थारूभाषाका बारेमा अन्य अध्ययनहरू गर्न सकिन्छ । मोरङिया थारूभाषासँग सम्बन्धित शीर्षकहरूमा निम्नानुसार थप अनुसन्धानहरू हुन सक्दछन् :

- मोरङिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले व्याकरणिक कोटिमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन
- मोरङिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले तत्सम र तदभव शब्दहरूमा गर्ने त्रुटिहरूको विश्लेषण
- मोरङिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले रूपायन प्रक्रियामा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन

सन्दर्भ सामग्री सूची

- अधिकारी, हेमाङ्गराज (२०५३), 'केही परिप्रेक्ष्य तथा पद्धति', काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।
- अधिकारी, हेमाङ्गराज (२०७१), 'समसामयिक नेपाली व्याकरण', भोटाहिटी, काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।
- गेलाल, सीता (२०६७), 'सूनसरेली थारू भाषिका र स्तरीय नेपाली भाषाको व्यतिरेकी विश्लेषण', अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र: इटहरी : जनता बहुमुखी क्याम्पस ।
- ढकाल, शान्तिप्रसाद (२०६९/२०७०), 'नेपाली भाषा पाठ्यक्रम पाठ्यपुस्तक तथा शिक्षण पद्धति', ताहाचल, काठमाडौं : शुभकामना प्रकाशन प्रा.लि. ।
- ढुङ्गाना, तुलसीप्रसाद (२०६७), 'प्रायोगिक भाषाविज्ञानका प्रमुख आयाम', टेकु, काठमाडौं : जुपिटर प्रकाशक तथा वितरक प्रा.लि. ।
- दर्जी, सुनिता (२०७०), 'कक्षा छमा अध्ययनरत मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूमा पदसङ्गतिमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन', अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र, इन्द्रपुर : सुकुना बहुमुखी क्याम्पस ।
- धिताल, पद्मा (२०६९), 'कक्षा आठमा अध्ययनरत लिम्बुमातृभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली सिक्ता पदसङ्गतिमा गर्ने त्रुटिहरूको विश्लेषण' अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र, इन्द्रपुर, सुकुना बहुमुखी क्याम्पस ।
- न्यौपाने, टंकप्रसाद र अन्य (२०६७), 'सामान्य भाषाविज्ञान कीर्तिपुर, काठमाडौं : सनलाईट पब्लिकेशन, स्टुडेन्टस् बुक्स ।
- न्यौपाने, टंकप्रसाद र अन्य (२०७०), 'माध्यमिक नेपाली व्याकरण रचना र अभ्यास', कन्काइ एजुकेशनल पब्लिकेशन एण्ड रिसर्च सेन्टर प्रा.लि. ।
- निरौला, भेषराज (२०७०), 'कक्षा सातका गुरुङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली लेखाईमा गर्ने वर्णविन्यास सम्बन्धी त्रुटिहरूको अध्ययन' अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र, इन्द्रपुर : सुकुना बहुमुखी क्याम्पस ।

- निरौला, ज्ञाननाथ (२०७०), 'कक्षा नै र दशमा अध्ययनरत सतारभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन', अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र, इन्द्रपुर : सुकुना बहुमुखी क्याम्पस ।
- पोखरेल, कल्पना (२०६२), 'कक्षा नौ मा अध्ययनरत मारवाडीभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषामा गर्ने भाषिक त्रुटिहरूको अध्ययन' अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र, ताहातल : महेन्द्र रत्न क्याम्पस ।
- पोखरेख, पूर्णचन्द्र (२०६९), 'कक्षा सातमा अध्ययनरत सतारभाषी विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन', अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र: इन्द्रपुर , सुकुना बहुमुखी क्याम्पस ।
- पौड्याल, विन्दु (वस्ती) (२०५८), 'कक्षा सातमा अध्ययनरत थारूभाषी विद्यार्थीहरूमा पाइने त्रुटिहरूको अध्ययन' अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र, कीर्तिपुर : त्रि.वि. ।
- पौडेल, माधवप्रसाद (२०६९), 'प्रायोगिक भाषा विज्ञानका प्रमुख आयामहरू', भोटाहिटी, काठमाडौं: हेरिटेज पब्लिसर्स एनड डिस्ट्रिब्युटर्स प्रा.लि. ।
- भट्टराई, रामप्रसाद (२०६८), 'भाषिक अनुसन्धान विधि परिचय र प्रयोग', ताहाचल, काठमाडौं : शुभकामना प्रकाशन प्रा.लि. ।
- भण्डारी, के.पी., 'नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३', पुतलीसडक, काठमाडौं : बौद्धिक दर्पण प्रकाशन ।
- भण्डारी, पारसमणि र अन्य (२०६८), 'प्रायोगिक भाषाविज्ञानका प्रमुख आयाम', भोटाहिटी, काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।
- भण्डारी, पारसमणि र शक्तिराज नेपाल (२०६७), 'प्रायोगिक भाषाविज्ञानका प्रमुख आयाम', काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।
- भण्डारी, पारसमणि र शालिराम पौड्याल (२०६८) सामाजिक भाषा विज्ञान र मनोभाषाविज्ञान, भोटाहिटी, काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।

मरहठ्ठा, शिवराम (२०६१), 'चितवन जिल्लाका विद्यालयहरूमा कक्षा नौ मा अध्ययन गर्ने थारूभाषी विद्यार्थीहरूले वर्णविन्यासका क्षेत्रहरूमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन', अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र, ताहाचल : महेन्द्ररत्न क्याम्पस

माभी, धनेकुमार (२०६९), 'कक्षा सातमा अध्ययनरत मोरडिया थारूभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन', अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र, इन्द्रपुर : सुकुना बहुमुखी क्याम्पस ।

लामिछाने, यादमप्रकाश (२०६६), सामान्य र प्रायोगिक भाषाविज्ञान, काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।

लामिछाने, यादवप्रकाश र बेगेन्द्र सुब्बा (२०५७), 'माध्यमिक तहको नेपाली व्याकरण र रचना', बालमञ्जरी नेपाल, काठमाडौं ।

शिक्षा ऐन २०२८ (२०६९), २०६३ सालको विधेयक संख्या ३५, शिक्षा तथा खेलकुद सम्बन्धी केही नेपाल ऐन संशोधन गर्न बनेको विधेयक २०६३, काठमाडौं : सहिष्णु प्रकाशन ।

जवाली, रामप्रसाद र गणेशप्रसाद भट्टराई (२०६४), 'साधारण नेपाली', ताहाचल, काठमाडौं : भूडीपुराण प्रकाशन ।

श्रेष्ठ, मेघनारायण (२०६९), 'दोस्रो /माध्यम भाषाका रूपमा नेपाली शिक्षण : समस्या र सहजीकरणका उपायहरू' इन्द्रपुर : पब्लिक क्याम्पस प्राध्यापक संघ ।

परिशिष्ट क
विषयगत प्रश्नहरू

विद्यार्थीको नाम:

कक्षा: ८

विद्यालयको नाम:

रोल नं:

निर्देशन वाण चिन्ह(→) ले देखाएको ठाउँमा उत्तर लेख्नुहोस् ।

१. तलका पुलिङ्गी वाक्यलाई स्त्रीलिङ्गी बनाएर लेख्नुहोस् ।

क) बुबा बजार जानुभएको छ ।

→

ख) दाजु पुस्तक पढनुहुन्छ ।

→

ग) भाइ विद्यालय जादैन ।

→

घ) भाइ आयो ।

→

ङ) हरि घर गयो ।

→

२. तलका स्त्रीलिङ्गी वाक्यलाई पुलिङ्गी बनाएर लेख्नुहोस् ।

क) बहिनी मेहनती छिन् ।

→

ख) केटी राम्री छे ।

→

ग) आमा सबेरै उठनुहुन्छ ।

→

घ) रीताले सन्तुला खाइन् ।

→

ड) दिदी क्याम्पस जानुहुन्छ ।

→

३. तलका एकवचन वाक्यहरूलाई बहुवचनमा बदल्नुहोस् ।

क) सानो केटो रोयो ।

→

ख) तिमी पुस्तक पढ्छौ ।

→

ग) म मोरङमा बस्छु ।

→

घ) सानीले कलम हराइछे ।

→

ड) राम बाठो छ ।

→

४. तलका बहुवचन वाक्यहरूलाई एकवचनमा बदल्नुहोस् ।

क) साना केटाहरू रोए ।

→

ख) छोराहरू शहर गए ।

→

ग) साना बाबुहरू अङ्गुर मनपराउछन् ।

→

घ) साना नानीहरू खेल्छन् ।

→

ड) रमिताका छोराहरू छन् ।

→

५. तलका वाक्यहरूलाई कोष्ठकमा बताएअनुसार परिवर्तन गर्नुहोस् ।

क) ती बाटामा बस्छन् । (प्रथम पुरूष)

→

ख) उनीहरूले गृहकार्य गरेनन् । (द्वितीय पुरूष)

→

ग) म घरमा बस्छु । (तृतीय पुरूष)

→

घ) तँ बजार जादैन्स् । (प्रथम पुरूष)

→

ड) उनीहरू शहर गएनछन् । (द्वितीय पुरूष)

→

६. कोष्ठकमा बताए अनुसार तलका वाक्यहरू परिवर्तन गर्नुहोस् ।

क) उहाँ आज जानुहुन्छ । (निम्न आदर)

→

ख) तिमी सबैलाई चिन्छौ । (उच्च आदरार्थी)

→

ग) त्यो असल छ । (उच्चतम आदरार्थी)

→

घ) तपाईं विद्यालय जानुहुन्छ । (मध्यम आदर)

→

ड) तँ भात खान्छस् । (उच्चतम आदरार्थी)

→

७. तलका खाली ठाउँमा सुहाउँदो आदरार्थी क्रियापद भर्नुहोस् ।

क) काका घर(गयो, जानुभयो) ।

ख) तिमी कहाँ.....(जान्छौ, जानुहुन्छ) ।

ग) तपाईं कहिले(आउछस्, आउनुहुन्छ) ।

घ) तँ काठमाडौं(जान्छस्, जानुहुन्छ) ।

परिशिष्ट ख
स्वतन्त्र लेखन ।

१. 'मेरो परिवार' शीर्षकमा ५० शब्द नघटाई निबन्ध लेख ।
२. 'मेरो भाइ' शीर्षकमा ५० शब्द नघटाई निबन्ध लेख ।
३. 'तिहार' पर्वका बारेमा नघटाई ५० शब्दमा आफ्नो धारणा व्यक्त गर ।
४. 'मेरो विद्यालय' शीर्षकमा ५० शब्द नघटाई निबन्ध लेख ।